

ques i els costos.

Sisè: per la comprensió de les noves militàncies.

Molts actuals dirigents de joves dormien poc perquè militaven molt. I militar, malgrat les arrels, té poc a veure amb la guerra sacralitzada per les jerarquies, més o menys narcisistes. Militaven: feien reunions, pintaven parets, repartien octavilles, confeccionaven murals (i algun còctel, per fer manetes), encapçalaven manifestacions (encuadrades o suïcides), signaven i feien signar fulls, donaven cursets, feien prosselitisme. La nostra, la de molts, va ser una (segona) joventut sense problemes d'avorriment (i amb nits en blanc, entre tensions, enamoraments il·lícits i angúnies ben justificades). Ara les militàncies són d'un altre signe: i responen a una sensibilitat segurament més concreta que no pas la nostra (em refereixo a les més teòriques dels primers anys, en què Revolució s'escrivía amb majúscula però de la qual ignoràvem la lletra petita). La "revolució de la vida quotidiana", com volia Agnès Heller, ens ha portat a entendre les lleis internes de la pau com a proposta, més que tàctica, estratègica. Per això són tan importants les lluites a favor d'una societat més neta (menys contaminada), més pacífica (fora dels blocs, fora de l'OTAN, per tant), més autònoma (i que ningú no s'estripi la camisa ni s'esquinci la samarreta si descobreix que molts joves entenen amb dificultats l'actual proposta autonòmica com a proposta duradora i final). Ecologisme, nacionalisme, pacifisme --entre altres-- seran eixos de noves mobilitzacions. (Com ho seran també els dels ocupants de cases buides..., o els qui practicaran la desobediència civil quan es trobin amb espais --ciutadans o urbans-- que es moren de fàstic, per allò de la llei dels especuladors). I consti que no faig apclogia de res: em limito a encetar la profecia sobre allò que aplegarà sectors de joves... i no sempre d'entre els més "passats de rosca" (per dir-ho des la pretesa talaia de l'objectivitat robada).

Setè: nova estètica/noves sensibilitats

Rilke, el poeta, se sentia vinculat a tots els artistes que valguessin anar cap a la recerca d'una nova sensibilitat. És una de les característiques de tots els artistes: ^{d'aquell començament de segle que acaba!} Kandiski, Stravinski, Maiakovski (per dir-ho amb i) cercaven el mateix. Un dels mites de la joventut ha estat sempre el de la recerca de noves formes expressives. Mite manipulats, com tots, conserva, tanmateix, una certa força de proposta de futur. Ara i aquí, a la Catalunya que vol arribar a finals del mil.leni, és del tot indispensable que afavorim aquesta recerca de noves sensibilitats. Per a tot. Per a la salut. Per al cos. Per a l'oci. Per a l'amor. Les jornades barcelonines sobre les noves sensibilitats (que tant van escandalitzar la dreta municipal... que ara és la dreta que governa Catalunya, no ho oblidem) tenien l'atractiu pecaminós de les propostes noves, de la recerca en terrenys fins ara inèdits, gairebé inexplorats, massa clandestins. Doncs bé: aquelles valuoses primeres jornades... han de tenir continuïtat i presència estable, espais informatius garantits.

Resulta, però, que el projecte que ara comentem és el projecte d'una ciutat (zona, província, corporació, àrea, districte postal) i que, per tant, ha de tenir també una traducció urbanística. Seria utòpic, és clar, predicar la transformació urbanística de Barcelona en una ciutat per a gent jove. Però hi ha gestos que tenen el valor extraordinari d'expressar voluntats, desigs, vocacions. D'ací que convingui estudiar, amb els serveis urbanístics, l'estudi sobre la creació de nous espais que "objectivin" aquesta voluntat de transformar la ciutat agressiva i feinerera en una ciutat amable i lúdica. Detalls com el carril per a bicis (controlat, respectat i de veritat pràctic), o la transformació de places (a l'aire lliure o subterrànies --com ja han demostrat els espais del metro destinats a rock o a exposicions--) i de parcs (penso sempre en el Parc Güell

de la meua infància) en llocs on sigui possible assajar altres formes de vida (cap a una societat hipotèticament més lúdica) poden incrementar la credibilitat d'una política global que pensa que ser jove no és necessàriament ni un vici ni un pecat ni un anatema.

Vuitè: olimpisme: sí, però...

Tanco caixes. Abans, però, de plegar voldria fer una proposta més particular (articulada a partir del també regidor de Cultura, però de Sabadell, Isidre Creus): el de la reflexió pràctica sobre l'olimpisme.

Tant si Barcelona guanya (o perd, que això no se sap) la rifa de la designació com a ciutat olímpica de cara al 1992 (aniversari d'una de les pàgines més tètriques de la història dels genocidis culturals) és important encetar, participativament, una reflexió popular sobre l'olimpisme.

Jo començaria per regalar a tots els ciutadans un vídeo sobre la inauguració dels Jocs Olímpics de Los Angeles. L'anàlisi, escola per escola, de com l'estupidesa d'un poble pot projectar-se, sense inhibicions, per tot el món resultaria una lliçó de com els pobles poden retre cultura a la decadència i a l'idiotisme més colossals. Prèviament convindria fer una anàlisi del significat dels darrers Jocs Olímpics amb boicot i d'allò que porta penjat al coll aquest neologisme aplicat, justament, a l'Olimpisme (pan-hel·lènic).

Explicaria després els mètodes usats per fer avui un campió olímpic (a partir, sempre, dels testimonis --ja projectats-- dels protagonistes). Una revisió crítica sobre el manual per a fabricar un/a campió/ona olímpic/a ajudarà a entendre tant la proposta oficial barcelonina com la contra-proposta que suggereixo.

Seguidament, exposició per part del senyor Maragall (ara el nét, s'entén) de com es transformarà Barcelona per a ser una ciutat olím-

pica i per què i com volarà ser-ho d'una manera diferent a com ho han estat Moscou o Los Angeles. (El projecte implica els ara joves... que potser aleshores trobaran, gràcies a les Olimpíades, el primer treball, ni que sigui efímer, o la primera medalla, si el boicot és tan universal que només participa Mali). Interessa subratllar com les macro-obres de les Olimpíades entenen això de Barcelona com a ciutat (i etc.) jove, quines reserves hi ha per a espais de lleure juvenil, com s'incrementen (per a ús de tota la comunitat) les instal·lacions esportives públiques (és a dir: gratuïtes o semi), etc.

Després, i com a tast de la magna efemèrides, ¿per què no celebrar, any rere any, unes olimpíades anti-olímpiques? L'olimpisme es basa en la competitivitat més extrema: només un guanya (tot i que puja al pòdium amb dues dames d'honor). L'antiolimpisme podria projectar manifestacions ciutadanes d'una extraordinària plasticitat: un cop al mes, celebrar el diumenge sense cotxes. Prohibida del tot la circulació, fer partits de futbol, carreres de sacs o jocs per infants a tots els carrers del centre /pedagògic/ urbà. O fer-hi benerars col·lectius. O concursos de paelles. O de bunyols de bacallà.

Un altre dia fer la volta a Barcelona a peu. O en bicicleta. O una trobada de carreres de sacs de tot Catalunya. O el dia de l'amor al carrer i a l'aire lliure. O concursos de pintura ràpida simultanis. O de fotos sobre el nyap urbanístic més notable de la ciutat. O un museu al carrer d'andròmines. (Una mena d'encants en què cadascú pogués oferir o intercanviar trastos que fan nosa a casa). ¿Us imagineu l'efecte d'un passeig de Gràcia sense cotxes, un diumenge al matí, amb jocs infantils, concursos gastronòmics, pintors, cantants improvisats...?

LA JUVENTUD EMERGENTE

Lo que hacemos es en general mucho más lento y sensato -si no más interesante- que lo que pensamos o decimos. En la acción convergen nuestros reflejos personales y ancestrales, nuestro olfato y nuestro instinto de sobrevivencia. En el discurso, por el contrario, dominan los imperativos de la articulación lógica o de la legitimación personal: la Semántica de los motivos de que hablaba Surin se ve entonces estilizada por la retórica de los argumentos. Dicho es que nuestras "asesesiones" puedan adquirir entonces una nueva libertad: menos funcionales e interesadas, nuestras ideas puedan hacerse entonces más interesantes: por desencarnadas, puedan así llegar a ser seriales si no se quedan, simultáneamente, en triviales. Pero lo que cualquier caso falta en a tales discursos es la urgencia e inmediatez que hace de aquellas conductas e convicciones una experiencia inmediata, veraz e definitiva, de nuestras necesidades... Precisamente todo lo que resume este colco fiel e testimonio irrefutable de nuestra situación es con los porturas juveniles.

Cuando la edad enseña a los jóvenes a disociar la independencia de la sensibilidad, cuando les obliga a vacilar la experiencia con la memoria, llegarán sin duda a "tener" cambios de ideas. Por el momento, sin embargo, todo ello forma todavía un conjunto integrado de sensaciones, emociones e reacciones donde no cabe pensar la distancia e abstracción que podrían hacer al discurso serial... o burla. De ahí que debemos tomar sus actitudes nada más, pero tampoco nada menos, que como un síntoma inequívoco, con nuestra fidelidad, un testimonio irrefutable.

Ahora bien, aquí nos muestra el testimonio de la juventud sumamente nuestra época -esta juventud a la vez urgente e urgente? Ante todo está claro que, frente a los discursos estilizados convencionales, estos jóvenes manifiestan, por un interés esencialmente por su sobrevivencia personal e inmediata, bien una atención antropológica hacia procesos ecológicos que ellos no pueden ni siquiera despreciar ya con el "cuán lento es lo más" de sus novenas. Perdida la esperanza de conquistar su propia alianza

en el predominio Keynesiano y/o en la redistribución social-
 -democrática tiende igualmente a desaparecer la solidaridad y sen-
 tido de cohesión que caracterizó a la juventud crítica de los 60.
 De la cohesión a la competitividad, de la solidaridad al sélf-
 vase quien pueda, de la contracultura a la simula y profana insul-
 tura, del heroísmo de campus a la hembra de suburbio, del hacer
 político al hacerse la vida.

"¡Pero son poco idealistas estos muchachos!" -reclamaban,
 desde la tribuna de nuestro tradicional-senadorismo, frente
 a esta juventud super-sente. Obsesionados unos en su carrera e in-
 tefactor, despreciados los otros de antaño, en ninguno de ellos
 conseguimos reconocer los adultos aquel "alma" espíritu rebel-
 da y experimental que desde siempre se ha querido ver prendido entre
 los jóvenes. Es desde siempre, en efecto, que la sociedad des-
 cubrió que una demasiado rápida asimilación de los objetivos e ideal-
 las de la edad adulta podía no resultar "conveniente" que conver-
 tiera más bien un período de vivencia y experimentación en el que
 los jóvenes sostén sus excesivas energías antes de entrar en el
 "fastidio ético" de la profesión y el matrimonio. Pero esta necesi-
 dad se hizo más imperiosa desde que la revolución industrial
 cambió de un modo tal la capacitación técnica, cultural y espe-
 cializada. Fue entonces cuando la sociedad burguesa se dedicó a
 una deliberada manufactura de "imágenes" con el fin de alargar
 los años de formación de sus ciudadanos: "formación racial, psico-
 lógica" (Freud); "intención y capacitación de la ciudadanía"
 (Bertrán); "Invasión por la escuela de los usos comerciales"
 (Pío); "fomento máximo del talento artístico y científico" (Lin-
 derfer); etcétera. Todas las orientaciones culturales e ideológicas, en
 fin, que de la Casa de la Teja en el mundo han sido.

El éxito de estas técnicas para con la "juventud" que
 de ellas resultó se sostiene sin embargo sobre unas expectativas
 muy razonables de integración, y tiende a hacer crisis cuando, co-
 mo ocurre hoy, estas posibilidades se disienten cuando hacen de la
 rebelión radical no es ya hacer oposiciones "pero otra vez"; cuando
 la rebelión no resulta también un medio para hacer la última
 o de muchas. Hoy tenemos que los atributos comerciales que en

al reino animal la misma conducta aseleratoria sólo se produce en condiciones de seguridad y relativa elasticidad ambiental. La falta de perspectivas y de permeabilidad con el mundo adulto favorecen, por el contrario, bien la mayor ansiedad por la interacción, bien la inhibición posesiva -con conductas que se acomodan así con lo que nuestra cultura había codificado como conductas juveniles o adolescentes... Ciertamente es que la liberación vanguardista y cultural consistió en cierto sector al aliento de hacer de la experimentación un talento estable, una profesión instalada y remunerada. Pero en condiciones de interacción normales, no hay modo de convencer a la gente que experimente no para presentarse sino para aprenderse como generación de iniciación... al mundo.

En los años cincuenta lo General Ingroup trata de definir la conducta de los jóvenes como función de dos variables: los chiammas e ideales que socialmente se les ofrece y los medios que esta misma sociedad proporciona para su cumplimiento. Los objetivos pueden ser relativamente diversos: Poder, Dinero, Sexo, Realización Personal, Expansión Nacional, etc. Las reglas que definen con qué medios es o no legítimo alcanzar ciertos objetivos pueden variar también y consecuentemente sin poder o sin humillarse, con trabajo o con dinero, etc. Pero lo importante desde un punto de vista de la interacción social de los jóvenes es el tanto la naturaleza de estas reglas e ideales como su permeabilidad relativa. Cuando la distancia o "heterogeneidad" entre medios y fines aumenta, el resultado será a más oírse, al menos los objetivos socialmente estipulados por los grupos condicionados, de tener dos tipos de conducta esperada y contrapuestas -"hacer de" y "hacerse de" que varían en entre si una relación paradigmática: un poco más allá, y la interacción tiende a asociarse; un poco más acá, y la interacción tiende a desconectarse.

Pues bien, parece evidente que hay que aumentar la fuerza y elasticidad con que los ideales de grupo, mediante el grupo

bombardear a los jóvenes desde los valles publicitarios hasta los
 pantallas de televisión, y que en la misma medida han crecido
 las dificultades a que se enfrentan para alcanzar "correctamen-
 te" tales ideales: que al reconociendo respecto del derecho
 se incluya la obligación que tienen de cumplir a tales ideales,
 no siendo exento por los impedimentos prácticos para alcanzarlos.
 Es desde esta perspectiva que sólo una distracción del momento
 futuro llevada educación no una más cierta e inmediata destruc-
 ción llevada crecer permite a muchos de ellos olvidar su natu-
 raleza de excedentarios o residuales crónicos, y olvidar sobre
 todo estos ojos adultos que los quedan mirar con expectación o
 incluso con cariño, pero ante los que se sienten más tolerados
 sus necesidades: percibidos como parte del problema más que como
 intrusos o esparcidos para su solución...

De ahí la costumbre e justicia de sus desobediencias
 resistentes que hacen de empezar por reconocer si no queramos com-
 par en un estético y correctivo momento que ya se insinúa:
 "¿Sólo del 33 del mundo anterior, ¿eh?"

Yolier Robert de Heras

"Si no me dan libertad, derribaré las paredes". Malagueña. Manuel Garena.

PROLOGO IMPRESCINDIBLE

El AIJ es una excelente ocasión para excitar imaginaciones y revolver buenas conciencias. Los jóvenes, supervivientes al hundimiento de las antiguas evidencias, sabrán aprovechar este año que las gerontocracias mundiales les dedican. Los sabios, los adultos, los mitos instalados y otros especialistas de la tribu, aprovechamos la ocasión para levantar acta de nuestros errores, rememorar tiempos pasados y buscar los puntos débiles de un sistema incapaz de generar seguidores apasionados. Aún podemos ejercer la corrosiva tarea de sugerir en qué paredes, sobre qué contradicciones, vale la pena concentrar la fuerza de la razón, que es la gran palanca de apoyo para la juventud.

Pero, hay una duda previa: ¿existe la juventud?. No está de más recordar que ser joven es un lujo cultural para unos pocos: quienes se alimentan lo necesario para mantener una determinada expectativa de vida, dentro de la cual existe un período llamado así, "juventud", con problemas específicos. Dos tercios de los habitantes de la tribu no gozan del privilegio de tener esos problemas; no son "jóvenes", en el sentido culturalmente conflictivo que damos al término. Así está el asunto, visto desde arriba: cultura para pocos, biología, sin más, para la mayoría.

Una aclaración adicional: en tanto que no-joven, asumo el riesgo de pensar acerca de la condición juvenil, pero no sobre la juventud de aquí y de ahora, sino desde una óptica que pretende no ser localista ni pragmática. Los lectores comprenderán con facilidad que lo que me induce -con un mínimo de rubor- a escribir unas líneas sobre este espeso asunto, es la conciencia de mi única condición común con ellos: la de navegante solidario de la misma nave; dicho de modo menos metafórico y más jurídico, la de ciudadano dotado de unos deberes y de ciertos derechos. Aquél con el que más me identifico en estos momentos, como buena parte de la juventud, es el de construir una aldea en paz, justa, armónica con cada individuo, solidaria y comprometida en defenderse de los creadores de heteronomías y otros guerreros.

¿Utopía?. Exacitamente; eso deberá ser el tiempo libre: un espacio para el desseo, una topografía hoy inexistente, por culpa del pragmatismo, de la mediocridad y la falta de imaginación, virtudes todas ellas propias de los ancianos expertos, que perdieron la nostalgia de su juventud, el desseo de un mundo distinto y la capacidad de soñar. Si los jóvenes no desean lo imposible ¿quién lo hará realidad?.

Queda, pues, el lector avisado. Aquí sólo va la reflexión de un ciudadano que habita un tiempo y un espacio que no le gustan, que maquina otras posibles cotidianidades y que busca prosélitos para militar en un futuro que no le pertenece.

EL OCIO COMO COARTADA

¿Es el trabajo una maldición?. ¿Constituye un placer en el que el hombre se construye?. Adán y Eva fueron expulsados a las tinieblas y condenados a cambiar sudor por pan. A la entrada del campo de concentración de Auschwitz, cuatro millones de prisioneros pudieron leer: "Arbeit macht frei" (El trabajo os hará libres). La antropología ha ofrecido algunas respuestas a estas cuestiones. Aquí sólo quiero destacar la ambivalencia del término trabajo: amor y odio, atracción y repulsa. Su concreción histórica deja menos margen a disquisiciones filosóficas; el tiempo de trabajo es un tiempo obligatorio: hay que trabajar. Sobre esa perentoria verdad de perogrullo se asienta la moral que ha exaltado las virtudes del "homo-faber": obediencia, puntualidad, respeto, ahorro, en resumen, laboriosidad. Buena parte del currículum oculto de las instituciones está destinado a hacer interiorizar tales dimensiones prácticas. Sin embargo, hoy, en España, casi tres millones de ex-trabajadores, imbuidos de ese calvinismo psicológico, están condenados a no percibir un salario a cambio de su sudor... Un horizonte difícilmente soportable.

De otra parte, nunca se habló tanto de la sociedad del ocio. Caminamos hacia la máxima expresión de la MODERNIDAD: el hombre gozará de tiempo libre. ¿Es una vuelta al paraíso perdido?. Sin negar la tendencia hacia la incorporación de la tecnología como factor casi exclusivo de aumento de la productividad, cabe acoger con ciertas reservas los júbilos sociológicos y/o económicos acerca de ese ocioso futuro, aunque corramos el riesgo de hacer el ridículo histórico de los "luditas", que destrozaban las máquinas, sus enemigos. ¿Quién se niega a tomar el tren fastuoso de la modernidad?. ¿Cómo nos atrevemos a rechazar las delicias

culturales que nos proporcionará el tiempo libre?. ¿Qué voces son las que añoran el siglo XIX, cuando no la Edad Media?. Y, sin embargo...

Sin embargo -hoy por hoy- el discurso seductor del Tiempo Libre (T.L.) es un espejismo interesado, una zanahoria ideológica para hacer salivar a algunos a costa de la destrucción de muchos. Ciertamente es que en nuestra sociedad la relación entre tiempo de trabajo y T.L. ha ido modificándose, y que la jornada laboral ha ido disminuyendo progresivamente, gracias a la organización y la lucha de los trabajadores y a la aplicación de la ciencia y la técnica en el proceso productivo. Hemos pasado, en cincuenta años, de la negociación de los quince minutos del bocadillo del obrero, a que el obrero sea el bocadillo de la máquina...

Hoy, y mientras no se muestre la voluntad política y presupuestaria de hacer las cosas de otro modo, el T.L. es el otro nombre que se le quiere dar al paro. El T.L. es la vaselina ideológica con la que se pretende hacer pasar, del mejor modo posible para los intereses del capitalismo internacional, la reestructuración económica y la redistribución del trabajo. No es éste el lugar para recordar que el tren de la modernidad no es de un solo recorrido, ni que la reconversión industrial o de los servicios puede hacerse unívocamente. Doctores tiene la iglesia que demuestran la existencia de vías diversas.

El T.L. es el tedio sin recursos, al que los ociosos llaman tiempo libre. La existencia de más tiempo libre es, por ahora, la constatación de la menor oferta de puestos de trabajo. El hombre ya sólo para la economía de la explotación mera fuerza de trabajo. Hoy el hombre es una tecnología obsoleta, sustituible en gran medida por otros ingenios que manejan destrezas, información y conocimientos con menor costo y mayor fiabilidad. Sobran hombres, ergo sobra su tiempo. Un nuevo darwinismo social se abre camino, el de la competencia entre los hombres productivos por hallar su salario. Los jóvenes pierden ese combate.

El discurso del T.L. como expectativa social, va camino de convertirse en un telón fascinante que oculta un cadáver: la destrucción, sin más, del tiempo de trabajo humano y su sustitución por tecnologías más productivas. Al igual que hoy, en 1985, cabe preguntarse por el destino paradójico de aquella "sociedad de consumo" que iba a alienar al personal, dentro de unas décadas habrá que revisar, con idéntica sorpresa, el destino real del ocio anunciado. La luna tiene dos caras, una luminosa, otra oculta;

mostrar sólo una es una operación de mistificación.

Toda esta reflexión no pretende quitar mérito alguno a las numerosas y avanzadas experiencias de uso preventivo del "tiempo libre" que se han desarrollado en estos últimos años, en los núcleos urbanos especialmente, bajo modelos diversos. Esas experiencias, de las que la ciudad de Barcelona ofrece una singular vitalidad y riqueza, pueden llegar a tener un valor paradigmático si evitan algunos peligros que comentaremos más adelante.

EL MODELO CULTURAL DEL CAPITALISMO GALACTICO

Para abordar el análisis del T.L. desde un marco conceptual más eficaz, frente al hiperactivismo sin horizontes ni objetivos que a veces nos rodea, es necesario aludir a ciertos aspectos básicos de nuestra sociedad.

Desde un punto de vista económico, recordemos que la oposición entre T.L. y T.O. (Tiempo Obligado) no es más que la proyección institucional de una cierta distribución del tiempo, nacida con el inicio de las sociedades industriales.

Hoy, sin embargo, se escribe acerca de la "sociedad posindustrial" como aquella nueva formación que supera a las anteriores fases del capitalismo; a esa nueva etapa le corresponde la "civilización del ocio". Hemos tratado de mostrar la falsedad de esa operación de venta de ideología.

Quisiéramos ahora señalar tres aspectos esenciales del modelo económico actual, que tienen importantes consecuencias en la vida cotidiana y, en concreto, en el llamado T.L. Nos referimos a la internacionalización de la economía y la nueva división internacional del trabajo, los efectos de la introducción de las nuevas tecnologías y el decrecimiento constante de las inversiones para el consumo colectivo (salvo gastos militares).

Paralelamente, en la esfera de la política, se acentúa la pérdida de legitimidad de las instituciones democráticas (del modelo de democracia formal que corresponde a la hegemonía burguesa del s.XIX), por un complejo cúmulo de causas: gestión de los intereses del modelo hegemónico descrito, inoperancia frente a sus consecuencias sociales, no articulación de la participación popular, rechazo de los movimientos sociales alternativos sectoriales (mujer, juventud...), crecimiento de la burocracia como factor de alejamiento, absentismo, escepticismo y, en especial entre sectores excluidos estructuralmente, los jóvenes en primer lugar, desesperación política con resurgimiento de la violencia redentoris-

ta y el paralelo aumento de la represión estatal en una espiral sin fin, generada por y funcional para el modelo.

En síntesis, la acentuación rápida de los desequilibrios internos por imposición de un modelo supranacional de capitalismo (algunos lo universalizan con el bello nombre de "modernidad", como complemento del terceto clásico de Igualdad, Libertad, Fraternidad), tiene como consecuencia inmediata la obligada expulsión de cada vez más gente del propio proceso de producción y desarrollo: economía sumergida, o formas asistenciales de supervivencia. De tal modo el desarrollo tecnológico/económico más de vanguardia coexiste con bolsas de pobreza crecientes dignas del tercer mundo.

La extensión de dicho modelo implica una crisis cultural y unas transformaciones de la vida cotidiana que ya se dejan sentir, señalando tendencias que pueden acentuarse en las próximas décadas. Aumenta la ruptura entre lo tradicional/local y lo moderno/mundial; la pérdida de significación cultural del entorno inmediato; la individualización y el consumo solitario de los signos/símbolos colectivos a través de tecnologías comunicacionales unidireccionales, con lo que, consiguientemente, se reducen las relaciones interpersonales. El hábitat propio carece de significados culturales.

En efecto, una de las consecuencias más destacables es la de la pérdida de significatividad del entorno territorial inmediato, en esa fractura entre tradición y modernización, entre pasado y proyección futura. La dependencia económica-tecnológica lleva aparejada la pérdida de una producción de significación asimilable a través de la experiencia directa en la vida cotidiana. Por lo contrario, se instala una creciente separación entre los modelos culturales vividos en la realidad y el consumo de pautas culturales propuestas. El papel de las tecnologías (audiovisuales, microinformática, tecnotrónica...) según un uso social políticamente interesado, es precisamente el de individualizar ese consumo simbólico, reforzar la soledad de la hominización electrónica; ello supone un empobrecimiento correlativo de las relaciones sociales y de la intercomunicación personal.

En definitiva, la distancia entre lo vivido como experiencia directa y lo ofrecido como ficción cultural, como espectáculo sustitutorio, aumenta. Lo inmediato es inferiorizado, lo ajeno es arquetipo de conductas y deseos. Como veremos, ese crecimiento de lo ficticio en sustitución de lo experimentado determinará la línea de defensa, tanto en el tema del T.L. como en lo re-

lativo a la escolarización.

EL OCIO COMO NEGOCIO

Veamos ahora cómo afecta todo lo anterior a la vida de los jóvenes. Históricamente las sociedades industriales han separado a los niños de los adultos y han creado espacios nuevos para la transmisión de los aprendizajes y conocimientos. Hoy esa división ya no es momentánea, sino que tiende a ser permanente; los aprendizajes prácticos y las capacidades intelectuales exigidas mayoritariamente por la escuela son incorporadas por la tecnología, especialmente por la llamada inteligencia artificial. De ese modo, la marginación de la niñez/juventud deviene una condición estructural de la nueva sociedad. El primer recurso para ejercerla es el institucional, vía blanda del apartamiento: alargamiento del circuito escolar, diversificando su red y vaciando su calidad mediante la reducción de inversiones "sociales". Existen otros recursos "duros", por el momento no institucionalizados, de esterilización de la juventud y también de su supresión simbólica. Desde la manipulación física (las drogas y su retórica como desactivador de segmentos de población incómodos, las guerras como equilibradores demográficos, etc.), hasta la mitificación y adoctrinamiento ideológico-conductual, son formas de acomodación/eliminación de clases pasivas que no tienen ya un lugar en los ámbitos laborales y simbólicos.

El rol del T.L., sus funciones psicológicas y pedagógicas por decirlo pedantemente, retoma así una probable función de canalizador de frustraciones, tensiones y deseos aplazados en otras instancias de la vida social. Claro está, esa no es su función única, sino lo que le pide el modelo social dominante. Podría desarrollar -al igual que la escuela- actividades que hicieran emerger conductas contrarias a tal dominación y distintas a la asocialidad, que es tan funcional como el conformismo. De la conciencia y lucidez de los profesionales del T.L., llamados a ocupar un papel crecientemente más influyente, dependerá también la constitución de unas formas sociales de ocio activo y crítico capaz de contaminar el resto del tiempo de la vida cotidiana; por el contrario, la ausencia de objetivos puede fomentar la consolidación de una nueva tutela institucionalizadora de la dependencia, la heteronomía y la deshumanización. El desarrollo del Estado moderno con sus instituciones, nacidas para garantizar la cultura, el saber, la salud, la justicia, etc., ha producido formas de dominación, de desviación y de alienación en esos dominios. El T.L. puede incurrir en la es-

piral del Leviatán, contribuyendo a la objetiva necesidad del capitalismo de descerebrar a una fuerza de trabajo físicamente ya obsoleta. Ese ocio es el negocio del capitalismo...

Tiempo rígido, obligado y competitivo en el que se instaura la doble ceremonia del vaciamiento intelectual para la mayoría y la de seleccionar a las élites cognitivamente disciplinadas para el restringido mercado de la sociedad tecnoinformática. Tiempo libre para las mayorías expulsadas del trabajo o que sobreviven en la economía sumergida. Escuela exigente, extraescuela permisiva; disciplina institucional, pasatiempos sociales... Saber por un lado, hacer por el otro. La división existente entre el trabajo manual y el trabajo intelectual se completa; a la desintelectualización de lo manual se le añade ahora la desintelectualización de lo intelectual. La fuerza y la destreza antes, el saber y el pensamiento ahora, se incorporan a la tecnología. El hombre abstracto queda disponible para su realización personal, liberado del trabajo/maldición; el hombre histórico queda vaciado de sus capacidades y se humaniza en la ficción, el espectáculo y la experiencia sustitutoria.

HISTORIA EN DOS TIEMPOS

Queda en pie la cuestión del papel que desempeñan, en este modelo económico y cultural, las actuales instituciones del T.L./T.O.

En pocos años han sucedido muchas cosas. La creciente pérdida de significatividad de la escuela, la aparición del fracaso escolar, el desinterés de los niños y de los adolescentes por los proyectos escolares... Paralelamente a este conjunto de elementos se han ido creando experiencias e instituciones centradas en el tiempo extra-escolar, tiempo que recibe, generosamente, el nombre de libre. Han surgido, también, una constelación de nuevas profesiones que centran sus competencias en ese "tiempo libre": monitores, animadores, reanimadores, educadores del ocio, terapeutas de diversas "anormalidades", etc....

El que tales profesionales cumplan ciertas funciones de obvio interés no debe ser óbice para tratar de aislar la lógica subyacente. La cuestión puede esquematizarse así:

- a) existe un "primer tiempo", que contiene obligatoriamente unos currícula graduales, destinado al aprendizaje sistemático de los saberes y destrezas instrumentales que se consideran básicos; la institución que asume la competencia exclusiva en este terreno de la transmisión cultural es la escuela; los profesionales de esta función son los enseñantes.

b) hay un "segundo tiempo" que se caracteriza por no ser "obligatorio"; con unas actividades y contenidos optativos, destinados a la aproximación y profundización de los intereses de los usuarios; las instituciones que asumen esas competencias son muy diversas; los profesionales reciben también nombres diversos.

El tiempo a) es un tiempo "duro", rígidamente estructurado, jerarquizado por los contenidos, que atiende a la inercia institucional y, secundariamente, a las características evolutivas del usuario; se estructura en niveles, se evalúa en unidades objetivas y comparables, estimula la competitividad y tiene un valor de cambio en la promoción profesional.

El tiempo b) es un tiempo "blando", voluntariamente elegido, sin jerarquías impuestas, que atiende a las características del usuario; se estructura en niveles de aprendizaje sin una evaluación competitiva y no suele poseer más que un cierto valor de uso.

La crisis económica ha acelerado la pérdida de significado de la escuela, ha hecho emerger su obsolescencia y su inadecuación para establecer una relación efectiva con el mercado de trabajo. El resultado en términos cuantitativos es el denominado "fracaso escolar", expresión que sugiere la culpabilidad personal en el mal aprovechamiento de unos aprendizajes neutrales que la escuela ofrece. Ante el crecimiento alarmante de la excepción, conviene reconsiderar la validez de la norma. La expresión cualitativa del fracaso escolar es, simplemente, el aburrimiento del alumno, condenado a permanecer durante horas en una institución que es sentida como ajena, de "tiempo obligado".

El estrés psíquico o físico que la institución escolar produce hoy tiene un tratamiento diversificado. Si las patologías causadas directamente por la normalidad escolar, o agravadas por sus pautas de funcionamiento, son medicalizadas, el sujeto se equipara al enfermo y es merecedor de una terapia específica, de una re-educación, educación especializada o de un apoyo psicomédico, en el mejor de los casos.

Si el efecto es, simplemente, de baja patología (el aburrimiento, el desánimo o la inconstancia), se ofrecen compensaciones al aplazamiento del interés, del entusiasmo o de la pasión perdidas... o la salida de la escuela: el "tiempo libre", prevención de males mayores.

El primer "consolador" es el televisor, electrodoméstico que absorbe buena parte del total del tiempo libre que la escuela deja a los niños. La televisión, además de abastecer de información, simbolo-

gía, arquetipos, sueños, deseos y horizontes a los alumnos, acelera la pérdida de significatividad de la propia escuela, que, por comparación inevitable, deviene un tiempo privado de la fascinación, espectacularidad y modernidad que la televisión tiene. Es este un uso "pasivo" del tiempo libre, un uso espacial doméstico.

LA TERAPIA DEL OCIO CONTROLADO

El primer peligro de una inercia como la expuesta, tan simplificada como se quiera pero tendencialmente cierta, es patente: consolidar la fractura institucional y psicológica entre uno y otro tiempo. Aprender en la escuela es un aburrimiento soportable en la medida en que le sigue otro tiempo, fuera de ella, para conocerse y construir los deseos. Un tiempo será vivenciado como obligatoriedad impuesta, pero no asumido como inversión significativa; el otro tiempo será vivido como un ámbito de la participación, de la gestión implicada, del proyecto compartido y compromiso asumido, en el mejor de los casos, y, en el peor, como terapia preventiva de conductas tipificadas como asociales. Una consolidación semejante de las actitudes psicológicas individuales y de las consecuencias pedagógicas frente al T.L. y el T.O. es, en mi opinión, muy perjudicial, por diversas razones.

En primer lugar en cuanto que, de ese modo, se preserva a la institución escolar de su radical reformulación, de su imprescindible "modernización" en el sentido no sólo relativo a los contenidos, tecnologías y métodos, sino sobre todo a su capacidad de proyectarse al entorno y de interesar a los alumnos en los aprendizajes que propone; la modernidad de la escuela se medirá por su capacidad de acercamiento al individuo y al medio. Si el T.L. actúa como diván del psiquiatra, la escuela tradicional obtiene una adicional válvula de escape para su presión interna, el T.L. ejerce de terapia institucional al respecto de la escuela.

En segundo lugar, el alumno aprende un nuevo currículum oculto muy acorde con la nueva sociedad que se dibuja en el futuro: hay unos rituales sociales absurdos que deben ser observados escrupulosamente y, tras ellos, el aburrimiento puede descargarse en cosas más gratas y significativas. Se instaura un yo enemizado, una constitución psicológica rutinaria, un perfil de aceptación de lo incomprendible por la ulterior realización (manipulada o no) de lo deseable. La abstracción escolar se compensa por la práctica extraescolar. Saber y hacer se divorcian institucionalmente.

En tercer lugar, aunque primordial como paradigma social, y derivado de los anteriores, hay que señalar la fractura que se instaura

entre las adquisiciones intelectuales y la realización personal y práctica... El conocimiento y la información corresponden al ámbito escolar y se viven como dominación, como procesos inferiorizadores pero obligatorios. La actividad, la inserción en el ambiente y en lo cotidiano, la autoorganización, la posibilidad de una autonomía y de un desarrollo personal, son propios del ámbito del "tiempo libre". El "conocer" es cuestión escolar, el "hacer" es otra cosa...

Por otro lado, no olvidemos que ese fenómeno se manifiesta de forma desigual en relación a los diversos sectores sociales. Unos pocos alcanzarán los conocimientos abstractos (el lenguaje en primer término), y el resto de los ciudadanos, sin embargo, podrá gratificarse de sus incapacidades intelectuales a través de una oferta esmerada de espacios compensatorios.

Así el tiempo de la escuela -que debiera garantizar a todos una educación básica de alta calidad, apta para el siglo XXI- se vacía de significatividad, de atractivo y de interés. El T.L. asume esas virtudes sin ofrecer nada a cambio, como la hacía la escuela en relación al mercado de trabajo. Se trata de un nuevo marco en el que poder soportar esa pérdida de sentido de la escolaridad en vistas a una improbable vida laboral. El T.L. así instrumentalizado, es una terapia ocupacional que hace masivamente soportable a los habitantes de las colonias los efectos de la "modernidad": la división intersectorial del trabajo, el impacto de las nuevas tecnologías y el crecimiento del paro. El parado que rechaza la escolaridad habitual, pero que ha sido reciclado en los ámbitos del T.L. está en condiciones psicológicas de acceder a la economía sumergida sin ambicionar una escolaridad larga. Si esa terapia no le funciona cae en las conductas delictivas a las que se le aplica una retórica menos refinada: la cárcel como espacio sin tiempo.

Al igual que el lanzamiento del primer "sputnik", en 1957, fue paralelo a un aumento de la competitividad en los estudios básicos y secundarios, la actual estrategia de la "guerra de las galaxias" va acompañada de una recuperación de las formas escolares más jerarquizadas y disciplinarias, ahora junto a una esplendorosa tecnología y un neopositivismo didáctico y tecnocrático para los también desorientados profesionales de la enseñanza. En cualquier caso los Estados más conservadores proceden a desequilibrar la relación entre inversiones públicas en servicios culturales y sociales en beneficio de las destinadas a investigación en sectores directa o indirectamente relacionados con las industrias bélicas. El armamentismo es el paradigma educativo de este fin de siglo: esa es la é

PROJECTE JOVE

FAMILIA I COMUNITAT

Lluís FLAGUER

1. Plantejament del problema

És ben sabut que els orígens de bona part del desassossec existent entre el jovent l'hem de cercar en la institució familiar. Des de fa més de 150 anys, moralistes de tota llei assenyalen la crisi de la família com a responsable d'una infinitat de mals socials. I a fe que no van pas gaire desencaminats. Ara bé : la garantia d'una política responsable i eficaç no recolza pas en la diatribe ni en l'apologia, ans en un coneixement fonamentat de la realitat social. Una comprensió adequada dels factors que, a nivell de l'estructura social, generen aquesta situació ens pot ajudar a posar-hi remei, ni que sigui parcialment i difícilment. En aquesta secció tractaré de descriure de la forma més breu i concisa possible quina és la naturalesa del problema per tal de, més endavant, fer propostes que resultin vàlides i viables.

Si haguéssim de caracteritzar amb poques paraules la situació de la família en la societat contemporània i el seu paper dins la comunitat, ho podríem fer afirmant que ha sofert i està sofrint un procés de privatització progressiu. La possibilitat d'una família privatitzada pren forma des del moment en què el grup domèstic deixa d'ésser una unitat de producció i s'origina una separació entre l'àmbit del treball i l'àmbit de la residència. Així, doncs, es produeix una escissió entre el món de la producció, que s'encadra en l'empresa i en les institucions burocràtiques, i el món privat de la família, on té lloc el lleure i el consum i destinat específicament a la reproducció física i social i a la regeneració emocional dels seus membres. L'extensió de l'assalariament suposa no tan sols la segregació de cada família de l'esfera econòmica -impersonal i anònima- sinó també de les altres famílies d'una mateixa localitat i, per tant, de la resta de la comunitat. Estructuralment la família nuclear és indepen-

dent i està aïllada de la xarxa de parents. A més, constitueix un petit reducte a redós de les inclemències del burocratisme, de la competitivitat, de l'especialització i de la massificació, on les persones són jutjades no pas segons el criteri del mèrit, dels resultats o de l'eficàcia, sinó atenent a llur valor intrínsec i a llurs ordres necessitats.

Aquesta situació d'aïllament familiar no deixa de suposar un guany per a aquells qui ja n'estan farts dels controls comunitaris en matèries que consideren que cauen dins l'àmbit estrictament personal. Per exemple, els qui viuen en els petits pobles o en els barris tradicionals de les ciutats on encara no impera plenament aquesta ideologia de la privacitat, es queixen sovint de la tafaneria de la gent i del xafardeig constant que tenen per una intrusió en llurs "vides privades". Però, d'altra banda, és obvi que aquesta compartimentació familiar origina també problemes greus. El tancament de la família o, si més no, la seva obertura relativa segons el voler i els desigs dels reclosos, unit a la generalització del model de família nuclear (composta tan sols pel pare, la mare i els seus fills petits), fa que la trama d'interacció social i afectiva sigui poc densa. És natural que la reducció del nombre de lligams afectius es vegi compensada per la seva intensificació, però aquesta mateixa intensificació és a vegada la causa de la seva sobrecàrrega i possible ruptura. En l'espai reduït de la família nuclear cada parella ha de construir el seu petit món social, moltes vegades al marge, en desacord i, fins i tot, en contra, de les normes dominants a la comunitat. En cas que, a causa de problemes d'equilibri personal, d'inestabilitat emocional o d'ajustament de parella, o per les raons que sigui, els dos cònjuges siguin incapaces de crear aquest univers propi, és probable que es produeixi una situació viciada, a l'interior de la família, que no pu-

gui ésser contrarestada o redreçada fàcilment gràcies a l'acció comunitària.

Naturalment els qui més pateixen les conseqüències d'aquesta manca d'organització social són aquells qui es troben en procés de socialització. Per als nens i per al jovent sempre han estat molt importants els models patern i matern com a font d'identificació emocional. Però en la societat tradicional aquests models eren complementats per altres figures masculines o femenines, ja sia de membres del grup domèstic o d'altres persones exteriors a la família però residents en la comunitat immediata. En canvi, en la societat contemporània, els nens i els joves, a part dels seus pares, no disposen de figures adultes amb qui es puguin identificar i de qui rebin una resposta emocional satisfactòria, ja sia perquè es tracta d'ídols llunyans reals o ficticis projectats pels mass media o bé perquè la interacció es dona en un ambient més o menys massificat i impersonal (mestre d'escola, monitors, etc.). En aquest context, podem constatar que la desorganització personal i familiar són dos fenòmens que van aparellats i que es generen i reforcen mútuament. En efecte, al darrere de la gran majoria de manifestacions socials problemàtiques (delinqüència, drogues, fracàs escolar, etc.) sempre hi trobem una situació personal d'inadaptació o de socialització (primària) defectuosa la qual, a la seva vegada, està íntimament relacionada amb un problema d'organització familiar.

En particular, són els adolescents i els joves els qui, en aquesta fase tan crítica de la seva maduració, enduren els efectes d'aquest estat de coses. En una etapa en què la identificació amb els pares dona pas progressivament a la identificació amb els companys i companyes és important que trobin en la seva colla un espai on desenvolupar-se integralment. Ara bé : tampoc la nostra societat no els ajuda en aquest sentit. La tendència a l'especialització que ja hem vist en la

institució familiar també es manifesta en aquest àmbit. La colla tradicional del barri o del poble, potser un xic constrenyedora però que cobria gairebé la totalitat de les necessitats vitals i efectives dels seus membres ha esclatat en mil colles especialitzades segons els contextes socials als quals pertanyen els joves. A més de la (possible) colla local de l'àmbit de la residència, tenim de colla de l'escola, la dels caps de setmana i de les vacances, etc. I encara més, la majoria d'encontres tenen lloc no tan en funció del domicili o del lloc d'estada dels pares, sinó en funció dels interessos o afeccions dels mateixos pares, dels germans o del propi adolescent. Si bé és veritat que algunes de les activitats es presten més a la pràctica de la sociabilitat i la convivència integrals (excursionisme, colònies, etc.), en canvi algunes menes d'esterjo, per la seva mateixa naturalesa, impliquen una parcel·la molt reduïda de la personalitat dels joves (club de tennis, discoteca, aeromodelisme, per exemple). És innecessari afegir que aquesta segona categoria de distraccions solen ser fomentades, organitzades i ofertes per grans empreses privades que en treuen uns copiosos beneficis. I caldria afegir que, a vegades, la pràctica de cada mena d'escola ve unida a un grup de companys diferent. Convindria també esmentar, ni que fos de pas, en la línia de la progressiva especialització de l'escola i de la seva conversió en hobby, la tendència a la pràctica de jocs solitaris i privats. En particular, la proliferació en els darrers anys de jocs electrònics, videojocs, microordinadors, màquines escurabutxaques, bingos, etc. accentua encara més l'individualisme imperant a la societat capitalista actual i limita les ocasions i les possibilitats d'exercici de la sociabilitat.

Per últim, voldria dedicar un breu apartat a les conseqüències socials de la crisi. L'atur juvenil crea joves desvagats i ociosos que,

en el millor dels casos, en veuen obligats a prosseguir uns estudis sense que el seu nivell de motivació sigui gaire alt. Aquesta situació perpetua un estat de dependència familiar -tant econòmica com emocional- i retarda llur plena incorporació a la vida adulta responsable. A més, la manca de motivació i d'interès a vegades es comunica a altres aspectes de la vida fins que pot arribar a esdevenir-ne la tònica. La manca de perspectives de futur i la desorientació normativa poden crear un deseiximent de tot i una pèrdua de les il·lusions de viure.

2. Propostes

El conjunt de situacions i problemes que ecebo de tractar no és gaire afalagador. L'estructura de la nostra societat i, en particular, la configuració de la família i de la comunitat no són gaire propícies a l'equilibri personal i social dels joves i al desenvolupament de llur activitat. Tanmateix, hi ha moltes coses que podrien fer les autoritats municipals per a tractar de corregir els diversos factors que incideixen en aquest estat de coses o de pal·liar-ne els efectes. Dic corregir o pal·liar perquè cal ésser perfectament conscients que la gran majoria de trets socials que he anumerat no són imputables als ajuntaments, però tampoc els governs no en són totalment els causants com no sigui en la mesura que han optat per un model determinat de societat.

Els suggeriments que faré deriven directament de l'anàlisi precedent i es poden resumir en dos grans apartats :

(1) Crear les condicions de participació, i fomentar la intervenció, dels membres de la família en la comunitat.

Es tracta, en suma, d'intentar trencar l'aïllement de la família privatitzada i d'impulsar la seva integració plena en la comunitat. Altrement dit, d'intentar recuperar la seva dimensió pública. Com ja he dit més amunt, però, cal no oblidar que certs factors estructurals, objectius de la nostra societat no hi contribueixen, ans promouen contínuament la seva privatització. Tant la mateixa grandària i disposició dels apartaments en els blocs d'habitatges, com la introversió social que acompanya la possessió i utilització dels aparells de televisió i de vídeo, tant l'estímul publicitari constant a favor del transport privat en detriment del públic com la instal·lació, per exemple, de contestadors automàtics accentuen cada dia l'aïlle-

ment i l'individualisme. Així, doncs, donada aquesta tendència a la privatització, una política de participació dels membres de la família, i dels joves en particular, en la comunitat, per a ser realment eficaç, hauria d'emmarcar-se dins un conjunt de mesures més àmplies, tant a nivell urbanístic com social, de foment i recuperació de l'espai públic (construcció de places, parcs i jardins ecològics, a escala humana; de casals, centres cívics, llars de jubilats; millora i promoció del transport públic, etc.). Si volem que els joves participin activament en la comunitat, cal que existeixi la infraestructura necessària per a llur participació, però cal també que els adults predicuin amb l'exemple. Tothom sap que l'estímul i la motivació són essencials en qualsevol activitat, i l'acció comunitària no en constitueix cap excepció. És, doncs, molt important nodrir uns valors i unes actituds de civisme, col·laboració ciutadana i pública i d'interès en la comunitat, amb totes les conseqüències que això comporta.

Però crear les condicions de participació comunitària dels joves vol dir sobretot dotar cada barri, cada sector de la ciutat amb una sèrie de serveis que possibilitin i concretin llur acció. I així arribem a la segona línia d'actuació que deriva de la primera i hi està íntimament connectada:

(2) Crear centres de joves plurifuncionals i pluridimensionals, amb base local, o ajudar a mantenir els ja existents de caire privat.

En el cas d'una ciutat de la grandària de Barcelona és obvi que hi ha d'haver uns serveis centralitzats d'ordre general, però aquests només haurien de tenir sentit en la mesura que constituïssin òrgans de suport per uns centres de base, realment operatius, que actuessin dins un marc local de dimensions humanes, idealment els barris tradicionals de la ciutat. Crec que és essencial acostar els serveis

als joves creent una xarxa de nombrosos casals en la geografia ciutadana, idealment coincident o amb connexió amb la xarxa de centres cívics. Aquests casals haurien d'ésser autònoms i autogestionats en la mesura que fos possible de manera que l'Ajuntament s'encarregués només de fornir i mantenir els locals i les instal·lacions i deixés en mans dels propis joves l'autoorganització de llurs pròpies activitats. Naturalment que fóra convenient que hi hagués monitors voluntaris, formats i retribuïts per l'Ajuntament, que fossin residents en el mateix barri, els quals estimulessin les iniciatives dels joves i els fornissin totes les informacions que calguessin. En tot cas, caldria evitar que els monitors fossin funcionaris municipals, els quals podrien tenir temptacions de dirigisme i perdre el contacte amb la realitat del barri. Fóra molt millor que fossin joves del lloc, amb una llarga experiència de participació en la marxa del casal i en els problemes comunitaris, que durant un breu període de la seva vida a canvi d'una compensació econòmica, estiguessin disposats a assumir aquesta responsabilitat.

He dit que els casals de joves haurien d'ésser plurifuncionals i pluridimensionals. Aquest punt és important. Es tracta de contrarestar la tendència a l'especialització de l'esplai de què he fet esment anteriorment. No és possible ni tampoc desitjable de voler suprimir l'especialització en si, sinó que cal procurar que les diferents activitats no tinguin lloc en contexts separats que compartimentin les vides dels joves. Així, cal sobretot que a cada casal hi hagi un espai de trobada en què tots els joves del barri, independentment de les seves afeccions particulars, es puguin relacionar entre ells. Encara que és natural que cada noi o noia tingui la seva colla pròpia segons les seves inclinacions, és important que a cada centre es creï un ambient tal que faci que tots els coneguin i es tractin, talment com ho ocorrien fer en una vila, i col·laborin en les tasques d'interès comú.

Per això, fa poc posava en relleu la importància de l'autogestió i de la iniciativa pròpia dels joves. Ara es pot veure que no es tracta tan sols que l'autogestió es una escola de civisme, sinó que aquesta és la millor manera a fi que es creï un esperit de solidaritat a l'interior del casal que faci que tots els seus membres formin una sola colla.

Per acabar voldria ressaltar el fet que hi ha molts indrets de la ciutat on la convivència ha destil·lat amb el pas del temps institucions d'aquesta mena. En molts barris hi ha foment, ateneus, esplanais, associacions de veïns, etc., de caire privat en la mesura que no depenen de l'ajuntament, però públics tant pel seu esperit com per la seva vocació i tradició, que exerceixen funcions semblants a les que acabo de descriure. En un país que durant tants anys ha estat orfe de l'actuació de les autoritats en matèria de serveis socials i en què els ciutadans han efectuat una labor de suplència en tants d'àmbits, cal no oblidar l'existència d'aquelles institucions que tenen una presència important en el camp de la joventut. En aquest cas, és convenient que l'Ajuntament, en coordinació amb la Generalitat i altres organismes públics, dissenyi una política de subvencions que ajudi a mantenir aquestes institucions en una època de crisi alhora que eviti una duplicació d'esforços.

"CULTURA I JOVENTUT"

Eduard Delgado i Clavera 1985
generIntroducció

Aquest paper ha estat elaborat pensant en els joves de la ciutat de Barcelona, però la seva intenció és fonamentalment teòrica i per tant, s'adreça a les condicions de la joventut en general. També vull ressenyar que malgrat l'abundor de certes estadístiques d'opinió i sondeigs d'actituds, disposem encara comparativament de poques dades empíriques sobre creació i consum cultural en la ciutat destinatària d'aquest projecte. Tanmateix, aquest paper no pretén ser estrictament científic i s'hauran de perdonar certes aproximacions.

En el context del PROJECTE JOVE, tal com el coneixem a principis del 85, és d'esperar que aquest paper com els altres de la mateixa sèrie, tinguin una comesa a estimular el debat. Si aquest no es produeix, és possible que l'objectiu del paper se'n vagi en orris en una alta proporció. Altrament, cal desitjar que els temes aquí encetats o d'altres que es puguin suscitar a l'entorn del cas mereixin una creixent atenció per part dels aparells que suposadament han de conduir una reflexió acadèmica i pública, sense haver d'esperar un altre PJ.

I - ELS SONDEIGS DE LA CULTURA JOVENIL

Entre totes les temàtiques a l'entorn de la joventut, en trobem una que destaca especialment per la seva complexitat; la joventut en front dels fenòmens culturals o la joventut com fenomen cultural. Es poden fer explotacions estadístiques sobre les condicions de treball, l'ocupació, la instrucció, el status familiar o el consum; s'intenten aproximacions a les volences i preferències en l'àrea estètica, religiosa, política.... però no hi ha eines senzilles com l'estadística per descobrir si la joventut té avui un paper cultural específic en la nostra societat i, en cas afirmatiu, identificar-lo i avaluar-lo.

Tanmateix, en els darrers 25 anys hem vist com per tot arreu es recorria a explicacions de caire cultural per tal de donar sentit a conductes juvenils. Científics empiristes, psicòlegs conductistes i premsa popular, altrament pragmàtics en les seves apreciacions de la realitat, no han dubtat en penjar etiquetes culturals, és a dir irracionalistes, a fenòmens per a ells inexplicables. Així hem assistit no solament a una degeneració de les explicacions "culturalistes" de la realitat dels joves sinó també a una degradació de la pròpia observació social. No vull entrar aquí en una crítica metodològica que recentment ha estat exposada de forma admirable pels sociòlegs Cardús i Estruch (1). Si a arreu d'Europa i als Estats Units les qüestions de la joventut han arribat a esdevenir problema d'Estat - si més no damunt del paper - aquest fenomen ha preocupat particularment a Catalunya car l'interès pels joves ha heretat bona part de l'impuls que en els anys 60 i 70 tingué l'interès per la pedagogia infantil. En el seu llibre "Societat, Cultura i Pensament", Jaume Lorés (2) dedica un inspirat capítol al tema. Avui podríem dir que si l'interès pels infants era una metàfora del canvi polític que el país estava a punt de gaudir, l'interès pels joves és una metàfora del canvi social que se n'ha derivat. Una hipòtesi, tanmateix.

El que és cert i comprovable cada dia és que l'opció de l'administració pública per unes polítiques juvenils, l'interès

dels sociòlegs amateurs i el de la premsa popular i sensacionalista s'han aliat darrerament per abordar la problemàtica juvenil sclament a partir de les seves anestes més espectaculars; atur, fracàs escolar, droga, violència, sexe, etc... Un gran nombre d'informacions, enquestes, estadístiques i tractats sobre aquests temes han esdevingut més "notícia" que els propis fets que ressenyaven. Els joves, segons interpretació d'aquests oracles, són un espectacle permanent davant del qual l'opinió pública pot experimentar les mateixes emocions que sent davant de qualsevol altre: enveja, admiració, platxeri, curiositat, odi... I davant la incapacitat d'explicar moltes de les relacions causa-efecte en els comportaments observats, s'ha recorregut, com deiem, a explicacions "culturals".

La noció de cultura juvenil va passar a ser una autèntica promesa comercial a partir dels anys 50. En aquell moment, els "joves" es definiren com mercat coherent per a certs productes; recordem certes motocicletes, els discos de Paul Anka i epígons i certes peces de roba. Com sempre, el mercat de masses fou més amatent que els clergues i els observadors socials a l'hora d'identificar una determinada inclinació en els criteris a partir dels quals la gent decidia els seus gustos i per tant l'orientació del seu consum. No obstant calgué esperar fins a mitjans dels anys 60 per que aquesta realitat del mercat frapés literats i moralistes. A Catalunya tingueren especial impacte els treballs de J.L.L. Aranguren, (3), Octavi Fullat (4) i M.A. Capmany (5). Els servadors dels valors de la societat - uns i altres - havien decidit que els joves eren quelcom que exigia una "intervenció", car pel damunt de tot eren portadors d'una nova cultura. Massa ocupats en promoure el canvi polític, determinats sectors de la societat van "deixar" -sense consultar- en mans del joves la responsabilitat de la innovació cultural. Després van veure que s'havien equivocat per que les innovacions culturals que produïen els joves eren, especialment en els anys setanta i vuitanta, alienes al constructivisme social i patriòtic de la generació del "canvi". Novament es donaren explicacions culturals vagues i retòriques.

Es pot considerar que al cap i a la fi, aquest confusionisme sobre la cultura juvenil ha tingut un resultat indirectament positiu.

~~_____~~

Al menys ha avesat a molta gent a considerar que no tota la realitat es podia explicar en termes de la matusseria d' les xifres. Que hi ha fenòmens que per llur complexitat, no són resultat de causes singulars sinó que es deuen a cadenes de significats ocults que creen poderoses forces socials. La primera vegada que s'ha sentit parlar de res que s'assembla als estudis culturals ha estat en el context de l'observació dels joves. Consta doncs aquí un toc de gratitud als nostres joves que han sofert i estan sofrint interpretacions tergiversades de la seva vida; la ciència dels estudis culturals els ho agrairà sempre.

• II subcultures i classes

Un dels grans culpables de les falses interpretacions de la "cultura juvenil" és el costum de presentar-la com quelcom únic i monolític. En l'escalada simplificatòria que permet l'ús d'un concepte com metàfora (i recordem que la joventut s'ha emprat com metàfora de canvi social), s'ha parlat de cultura juvenil estrictament en oposició a cultura oficial/convencional/adulta. Si recordem algunes definicions de cultura, veurem que aquesta noció de la vida humana es refereix al nivell en el qual els grups socials desenvolupen diverses formes de vida i donen forma expressiva a la seva experiència social i material. La Cultura és la manera de processar i donar forma a la matèria prima de l'experiència d'un grup. El que ens cal demanar aquí és com definim aquest grup, o si es pot definir d'infininitat de formes, quina és la que preferim per a la nostra anàlisi? Una observació mínimament rígorosa de la realitat ens aboca a considerar que la generació no és el factor primordial d'una definició de grup social en termes culturals. La matèria prima de l'experiència que es transforma en "expressivitat" o forma cultural, ve definida en primer lloc per la relació entre el grup i el procés de producció de la vida material. És a dir, en el marc

~~_____~~

d'una societat hi ha diverses "subcultures" que s'ordenen primordialment en funció de la classe social, o si neguiteja aquesta paraula, el grup d'interès socio-econòmic. Després, dins de cada "subcultura" hi trobem formes i estils atenent paradigmes de caire territorial, relacional, estètic, etc... Per exemple, les bandes amb tendències delictives de certs barris del llevant barceloní, formen part de la subcultura del proletariat d'origen immigrant a la ciutat. La menestralia autòctona de Sants que s'organitza en entitats sociorecreatives amb una notable cohesió cultural, avui no deixa de ser un fragment de la subcultura treballadora d'origen català, a Barcelona. Hi ha una subcultura intel·lectual, assimilada a l'expressió de la classe mitjana amb incrustacions bohèmies manllevades a les configuracions culturals que tradicionalment s'associen a l'alta burgesia...

La realització d'un mapa cultural en qualsevol ciutat hauria de furnir un veritable mosaic de subcultures que correspondrien als sectors d'interessos socials. Tanmateix, i semblantment al tradicional model de classes, les subcultures i llurs configuracions internes no conviuen pacíficament. Bona part de la història d'una societat es fa en les lluites d'una subcultura per imposar els seus significats i estètiques a les altres. I dins d'una mateixa subcultura es produeixen constantment desplaçaments de símbols i manlleuaments de llenguatges amb configuracions adjacents. De fet, un dels índexs de llibertat cívica d'una època és la mobilitat i facilitat amb que un grup pot integrar els signes i símbols dels altres. Quan els executius poden dur una arracada i les mestresses de casa tenyir-se impunement el cabell de color lila, s'indica aquesta mobilitat

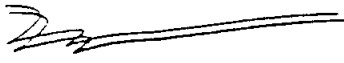
Pero al cap de munt de l'escenari hi ha una configuració dominant. Possiblement a Barcelona sigui la que correspon a la petita burgesia regionalista, que dissemina els seus significats a través dels grans aparells del consum i la comunicació. Tanmateix, trobem casos en els quals aquesta subcultura s'ha de contorsionar per tal de sobreviure; desafiant les altres, adoptant-ne formes, pactant valors. Tenim per exemple, el cas de la cultura dominant, de caire confessional, integrant gairebé tots els elements

de la societat laica, o un proteccionisme cultural de caire tradicionalista combinat amb elements modernitzadors d'origen colonialista. En aquest panorama sociològic, veiem que els joves hi tene un paper en tant que membres de cada una de les configuracions o subcultures que existeixen en la seva societat. És evident que hi ha determinats actes de consumació cultural; un concert de Miguel Ríos o les jaquetes de cuir, són comuns a diverses subcultures; aquests pactes interculturals, afavorits per la mobilitat abans esmentada, marquen grans tendències en la cultura d'una època. Venen a representar una coalició de subgrups que amb la força dels nombres, en un moment donat planten cara a la cultura dominant. Els joves són particularment tolerants i arriben amb més facilitat a pactes culturals malgrat provenir de diferents subcultures de classe o fins i tot de països diferents.

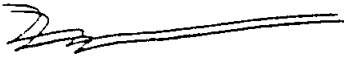
El mercat de la cultura de masses, que ve a ser la traducció econòmica de la hegemonia cultural, sobreviu com les grans religions, precisament gràcies als cismes i a les heretgies. Només amb una dosi de tolerància doctrinal es pot permetre una renovació d'idees que esdevinguin nous productes per a l'àvid mercat. La vertiginosa difusió de modes en el disseny, el vestit, la música, els audiovisuals, el joc... es nodreix molt sovint gràcies a la presència de sectors "no normalitzats" que partint de racionalitats diferents creen nous significats per al consum massiu. D'aquesta manera també, allà on no arriba la lògica de la cultura dominant per tal d'assimilar continguts contradictoris, hi arriba la lògica del mercat que acaba complint la mateixa funció integradora.

Tanmateix aquesta visió pot semblar un xic lapidària pel que fa a la possibilitat de progrés social i de canvi cultural. No tots els nous significats són assimilats. N'hi ha que s'enquisten en una determinada configuració cultural (per exemple les sectes religioses) i duen a terme la seva batalla contra la cultura dominant des del bastió de la seva doctrina. D'altres no són derrotats però moren de vells, com parts aspectes de la cultura hippie de la primera volada. Hi ha configuracions culturals que presenten una seriosa amenaça al poder, com per exemple les que es basteixen en les classes mitjanes a l'entorn de la droga. N'hi ha que hi mantenen una

relació dialèctica amb un alt grau de "fair-play". Les contra-
cultures de la brigada del 68 després d'haver-se empassat el
decorum revolucionari han pactat amb la burgesia modernitzadora
tot retenint un estil mitigadament progressista, que ha format
part de l'aixovar d'aquest casament. Cal dir que després de les
capitulacions de la brigada del 68, és la propia brigada que
s'esguinça les vestidures davant dels que qualifica com passotis-
me polític dels joves d'avui.

Qualsevol progrés teòric ha de començar per demolir
una noció monolítica de "cultura juvenil". S'ha vist que hi pot
haver tantes subcultures juvenils com configuracions de classe,
més determinades combinacions suportades per eixos geogràfics,
estètics o polítics. S'ha indicat també que el determinisme
generacional no sol ser el més important a l'hora de condicionar
les conductes culturals dels joves, si exclouem els aspectes
estrictament relacionats amb la biologia, la formació de la per-
sonalitat, l'instint relacional, etc... factors que per llur
caracter imperatiu deixen de tenir una discrecionalitat socio-
lògica.

Aquest plantejament d'estratificació social és més evident
en èpoques de crisi econòmica, quan la societat esdevé més
resistent als pactes i es despullen amb més cruïda les diferèn-
cies de classe. Tot seguit passem a contemplar des d'aquesta
perspectiva els dos grans àmbits en els quals habitualment es
divideix l'activitat cultural: el consum i la producció.

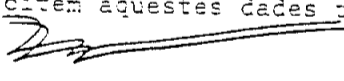

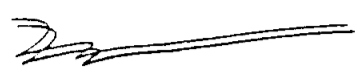
Un dels mites més abonats del moment és la noció d' que el jove és el consumidor cultural per excel·lència. Un visitant assidu dels mercats de l'expressió i la creativitat Si entenem per consum cultural l'assistència a es... la lectura... llibres, el visionat de TV, la radio i el vídeo, l'escolta de discos, l'assistència a conferències, exposicions, etc... potser hauríem de donar la precedència al grup d'edat immediatament posterior; és a dir, la gent entre els 25 i els 35 anys. La fiblada de l'atur entre els joves, llur consuetudinària manca de diners de butxaca i la preferència per consums menys sumptuaris fan del jove un mal client per al consum cultural. Només ens cal anar al teatre i constatar el predomini dels caps pelats. No podem confondre aquí el temps lliure amb el consum cultural. És cert que els joves disposen de "més temps lliure", per això és encara més desfavorable la proporció d'aquest temps dedicat al consum cultural en relació a d'altres grups d'edat que comparativament disposen de menys hores d'oci.

En un recent estudi sobre pràctiques socio-culturals dels francesos (6) hi ha un apartat dedicat als joves treballadors segons una mostra equilibrada de residència, estudis i renda. El ventall d'edats estudiades és 18-25. Heus-ne aquí algunes dades:

Un 81% de joves prefereix sortir de casa pel seu lleure i un 48% creu que hi ha prou oportunitats per passar-ho bé. Tres de cada quatre surten al menys un cop per setmana. Un 87% va al cinema; un de cada tres va al menys un cop a l'any a un espectacle esportiu de pagament. Un de cada 4 a un concert de rock, folk o jazz. Només un 6% ha estat al teatre i un 4% a un concert de música clàssica. Un de cada 10 toca un instrument musical. *1% escolten discos o cassettes més d'un cop per setmana i 38% cada dia. Escolten sobretot cançons (47%), rock i pop (38%). Un 4% prefereix la música clàssica i un 6% el jazz. Només un jove entre 10 està inscrit en una biblioteca i menys de la meitat arriba a llegir 10 llibres l'any. Un 30% declara llegir el diari.

Abans hem declarat l'aprensió davant les enquestes i sondeigs d'opinió entre la joventut. Ara, citem aquestes dades per a un propòsit comparatiu

amb les pròpies estadístiques publicades sobre consum cultural dels adults.

Les xifres exposades, destaquen precisament per l'absència de conspicuitat sociològica. Aquesta conducta consumidora no diferencia el jove treballador francès de les mitjanes raonables de la resta de la societat. Només es dedueix una desviació important en el consum declarat de TV.

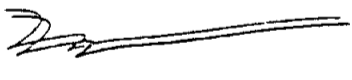
Segons el mateix treball, només un 50% dels joves declaren veure la TV cada dia, mentre que la mitjana per a la resta de la població és de 70%. El consum de ràdio és el mateix que en la mitjana de la resta de població.

Una enquesta similar encomanada per la Dirección General de Juventud del Ministeri de Cultura espanyol (7) el 1984, donava xifres en la mateixa direcció;

- Afecció a la lectura de llibres: menys de 25 anys-homes: 60%
- 25- 34 anys-homes: 70%
- 35- 49 anys-homes: 58%
- menys de 25 anys-dones: 73%
- 25-34 anys - dones: 70%
- 35-49 anys -dones: 52%

Correlacions semblants es donen en relació a visites a museus i exposicions, edificis i monuments històrics, assistència a conferències i col.loquis. Pel que fa al cinema, el percentatge es manté gairebé exacte entre el grup de menys de 25 anys i el que tanca als 49. L'afecció al teatre creix entre el grup més jove i el de 35 a 49 anys amb diferencials que van pels homes de 42 a 56 % i per dones del 59 al 73%. Amb l'exposició a la TV també hi ha oscil.lacions que creixen del 73% en el grup més jove al 92% en el grup entre 50 i 64 anys.

On hi ha agulles importants és en l'avaluació del consum cultural segons nivells d'estudis - és a dir, socio-economic-. Per exemple en la lectura de la premsa diària, la diferència d'habitud expressada en relació a l'edat oscil.la entre el 55% dels més joves i el 76 % del grup entre 25 i 34 anys. En la taula d'estudis, l'oscil.lació és entre el 34% del grup sense estudis al 87% del grup amb estudis superiors. El consum de teatre també salta del 43% al 73%. Els concerts de música clàssica passen del 20% entre l'estrat amb menys estudis al 57% en el superior.

No cal insistir en aquestes xifres car la pròpia vaguetat de les terminologies ("afecionat", per exemple) ens podria dur a calfreds metodològics. No obstant, he volgut emprar les eines als qui habitualment subscriuen el paper preferencial de la joventut com protagonista del consum cultural. Amb xifres en mà, això no és veritat, a menys que canviï la noció de consum cultural.

Mentre el consum cultural signifiqui possessió o consumpció, en el cas de la consumpció al bar, el segment jove de la població anirà de reculades pel que fa al volum de la seva compra. Si cerquem una especificitat en el consum cultural dels joves, el trobarem en l'adquisició i ús de símbols d'identificació personal i grupal. Atès que una de les motivacions darrera de tot ritual (com l'espectacle) té un fort element d'identificació, trobem que aquest es reforça en tractar-se de subjectes joves. El jove necessita identificar-se en experimentar la relació amb el seu exterior, l'exercici de determinades actituds i la voluntat de ser membre d'un grup.

Des del caminar fins la moda en el vestit, el cabell o el maquillatge, hi ha un ventall de gustos i "fads" que mereixen un alt interès per part dels joves. La freqüentació de determinats llocs, en determinades hores, el consum d'una determinada marca de cigarrets, o l'estil en el cargolat d'un perro són elements identificadors al costat de l'audició de discos o el visionat de video-clips. Tots aquests actes culturals que difícilment es poden comptabilitzar com les assistències a un museu, no consten habitualment en els estudis de consum. En qualsevol punt entre la solitud i la festa, el jove, més que altres sectors generacionals, cerca el discerniment i el reforçament de la seva identitat.

No serveixen els models de consum convencional, precisament per que en llur convencionalitat, emmascaren la singularitat que el jove vol projectar. En aquest discurs doncs, en discutir el món del consum cultural dels joves, l'hem d'identificar pràcticament amb el món de llur expressió. Moltes de les motivacions que donen sentit al consum cultural "adult"; el desig d'erudició, el plaer estètic, l'ús d'un simbolisme

polític, etc.... passen a un pla lleugerament secundari en aplicar-se a la joventut. El desig d'identificació personal i grupal haurien de comptar com primer estímul. El maridatge doncs entre consum i expressió podria constituir un dels elements més característics de la realitat cultural dels joves.

IV- LA PRODUCCIÓ CULTURAL DELS JOVES

En la secció anterior hem vist algunes racns que conviden a replantejar la noció de consum cultural entre els joves. Algunes xifres, ben a l'abast, indiquen que pel que fa al consum convencional són poques les diferències generacionals. Diferències que tendeixen a minvar en la mesura que la societat moderna proposa un cert model standard de jove d'edat indefinida com subjecte de l'ideal de consum. Cada dia trobem més gent a la vora dels 40 anys als concerts de rock i més gent a la vora dels 10 anys amb ordinadors personals. Il·lustríssims diputats porten texans i el llenguatge es liberalitza en els mitjans de comunicació més respectables; la noció de les edats desapareix car tota la societat aspira a ser el "JOVE TOTAL".

També hem vist com a través d'un procés d'identificació i de l'ús selectiu de determinats símbols, el jove més que consumir, s'expressa utilitzant uns sistemes particulars. No obstant, plana la noció^{de} que en la producció cultural, el jove és víctima d'una crisi oberta. Es diu avui que la producció cultural dels joves és molt poc creativa. La noció d'artista jove és un eco romàntic del passat i l'associacionisme juvenil, miratge polític. Quan els principals creadors en les disciplines de la poesia, la música, el teatre o la pintura passen dels 30 anys, és difícil parlar de vitalitat *vanquardista* dels joves. Tant en els aspectes de l'expressió com en els de la creació, es demana una anàlisi del cas.

En primer lloc, caldria explorar la suposada pobresa expressiva dels joves.

És ben visible per a tot-hom que vivim en una època en la qual la societat s'ha dotat de nombrosos sistemes d'estalvi de treball, d'esforç físic i de "temps". Tot això en relació amb la vida material. Però també ha fet el mateix amb certs aspectes de la vida expressiva. Avui hom no s'ha d'inventar una cançó o uns colors per al penó del seu grup. No ha de reproduir no dalles ni rituals. Tot ve empaquetat en l'amplíssim mostrari de l'expressió que arriba a través del mercat i dels mitjans de comunicació de masses. Gairebé tot pot ser expressat a través de símbols que ja se n'ofereixen "prêt à porter". Abans de produir un acte expressiu, surt més a compte sortir al carrer i comprar-lo fet. Davalla l'originalitat individual en el bricolage expressiu per a l'autoconsum i creix la varietat i massificació de l'oferta expressiva - standarditzada - per al mercat. Des de la fabricació de nous moviments per a les dances fins els "badgers" que hom penja provocativament a la solapa, hi ha un creixent desenvolupament de les indústries dels símbols. La passió pel disseny i l'acondicionament corporal que estem vivint (maquillatge, "keep fit", jogging, etc...), són proves d'això. En les èpoques de comunicació social menys intensa hom s'havia d'autofabricar el seu bastiment simbòlic i expressiu; avui, hom l'adquireix a plaça, llevat dels casos en els quals hom decideix crear-lo per mor d'una vocació artística compromesa amb la innovació i/o el mercat.

De fet, aquest esquema ha estat heretat del que durant molts anys ha emprat la religió, que oferia un stock de símbols per a totes les ocasions i propòsits, tot estalviant l'individu l'enuig d'inventar-los cada vegada que n'havia de menester. La diferència ara es troba en que els nous productors de llenguatges paral·lels s'han diversificat; no hi ha cap institució clarament ostentadora de l'exclusiva. Els missatges de l'artista es barregen amb els de la publicitat o el disseny industrial. S'ha democratitzat la producció expressiva tot substituint els dogmes de la religió per les lleis del mercat.

Davant d'aquest panorama, ens adonem de que la producció cultural de qualsevol grup social està sotmesa als mateixos condicionaments. Malgrat les nocions de cultura juvenil, feta pels

joves i per als joves, hi ha una dependència creixent del creador davant dels mecanismes de difusió i venda de la seva obra. Pel que fa a les activitats expressives d'un to creatiu menor, ens referim a les derivades del l'art amateur, l'associacionisme civil, l'oci creatiu, etc... aquestes pateixen el mateix procés d'estandarització que es reflecteix en l'onada de "tallerisme" que s'ha emparat de tot l'hemisferi occidental en els darrers 10 anys. El que compta és l'autoidentificació; "jo faig ioga", jo faig "dansa jazz", jo faig ceràmica..... més que el producte. I quan compta el producte, aquest s'orienta inevitablement cap al mercat.

Tanmateix hi ha certes relacions entre els joves i la producció per al mercat cultural que són ben específiques. Avui el terreny de la cultura i del lleure és un dels més flexibles pel que fa a oportunitats d'ocupació. També és un dels terrenys en el qual el fracàs escolar, l'experiència laboral o l'origen socio-econòmic es poden esborrar del curriculum-vitae.

Avui, l'expansió de serveis i activitats culturals i la ramificació general de les indústries de la consciència ha creat una nova demanda d'agents de creació, reproducció i distribució artística. Per a molts joves, la practica d'un "hobby" creatiu passa avui a planjetar-se com una sortida productiva (no necessàriament professional). La cultura ha sofert una aparent descarrega dels elements polítics que la configuraven i ha passat als ulls dels joves a tenir una importància econòmica. La imatge dels adolescents milionaris gracies a la música pop ha arribat a competir amb la de l'heroi per excel·lència; l'esportista d'alta competició.

Tot i que és difícil endevinar la xifra de joves dedicats a una activitat artística, o en alguna manera creativa, es pot suggerir que és més important del que hom suposa. Des dels sel·lectes experimentalismes amb raig lèsser fins el ball a un "tablao flamenco", tota mena d'estils i indústries ofereixen avui certes oportunitats a la gent jove que sàpiga adaptar-se a les circumstàncies ocupacionals. Per a molts joves, presidits per l'obsessió de l'atur, moltes activitats que abans tenien un sentit estrictament recreatiu i amateur, ara passen a tenir un trasfons econòmic important.

El grupat de nois i noies que formen un conjunt musical no poden evitar un horitzó de triomf artístic que condueixi al

benestar econòmic. Els estudiants d'arts i oficis, es plantegen molt clarament una ocupació remunerada. Les dotzenes de grups de teatre infantil o de divulgació cultural a l'empara de les Caixes i Administració, enfoquen la feina en una perspectiva clarament professional, mal que ho sigui només temporalment. Podem afegir, el món del disseny, la il·lustració, el disseny, els audiovisuals i d'una manera especial, l'artesanat. Al costat d'aquests oficis artístics, hi ha tot el món ocupacional derivat de l'agogia de l'art i l'expressió. El volum econòmic que generen a la ciutat les escoles de dansa, els tallers d' iniciació a les arts plàstiques o a la música, etc... és creixent. També cal considerar entre les oportunitats productives nous camps en expansió com la gestió cultural, els serveis per a l'espectacle o la pròpia administració de la cultura tant en el camp públic com el privat. L'expansió de certes necessitats creatives en les televisions i les emissores de ràdio ha obert algunes oportunitats. Finalment, en un país com Catalunya, no es pot oblidar, malgrat la crisi, tot el món de l'edició i la llibreteria.

En el treball d'Émile Desirant per a la Conferència Ciutat i Cultura del Consell d'Europa (Bremen 1983), trobem notes significatives sobre "Joves a la Ciutat": (8):

"Un resultat del canvi social s'ha traduït en l'alteració radical de les condicions que propiciaren la rebel·lió del 1968. La gent jove d'avui no estan tan preocupada per rebutjar l'estil de vida de la societat de consum en expansió en els anys 60, sinó per la possibilitat d'esdevenir membres productius de la societat, de manera normalitzada".

Dades consultades amb diversos especialistes, entre ells, els de l'oficina d'Ocupació Jovenil de l'Ajuntament de Barcelona, podria donar un total entre 8000 i 12.000 joves que a la ciutat de Barcelona desenvolupen feines en l'àmbit esmentat. Els graus de remuneració i dedicació són molt variats, però ens referim a aquells que reten un ingrés que és l'únic o el més significatiu de l'individu. Cal dir que en aquest càlcul s'hi han afegit els estudiants de Belles Arts i disciplines similars de qui assumim una situació indirectament productiva.

La naturalesa poc formalitzada dels ingressos i l'absència de tipologies útils, dificulten una veritable quantificació i classificació d'aquest sector. (.../...)

Malgrat aquesta manca d'estimacions fiables, es podria deduir que més d'un 5% de joves que "treballen" a una ciutat com Barcelona, o que compten amb ingressos ocasionals derivats del propi treball, ho fan en el sector cultural. Aquesta estimació és modesta i probablement es queda curta; tanmateix, mostra un volum important que tendeix a créixer.

En resum doncs, si abans apuntàvem que el consum cultural dels joves tendia a ser bàsicament un consum expressiu, la producció cultural conscient i deliberada tendeix a ser orientada cap al mercat. Com hem vist, es tracta d'una orientació deguda per una banda a les pressions de l'atur i per altra, a l'expansiva professionalització dels serveis culturals.

Aquestes consideracions, podrien aixecar notables polèmiques sobre la gratuïtat del treball creatiu i l'espontaneïtat de la producció cultural juvenil. En aquestes condicions, sembla difícil adequar els joves als clixés contraculturals que es fixaren en les darreres dècades. Pedagogs, polítics i moralistes poden

interpretar aquests fets com la pèrdua d'una consciència de progrés entre els joves; de capitulació prosaica en favor de la seguretat, la comoditat, el conformisme. Comparant aquestes reflexions amb les que es fan en altres països europeus i als Estats Units, on els joves han votat singularment opcions conservadores, es diria que encaixen perfectament amb el context occidental. Un context que preocupa particularment a l'esquerra que es pot veure desproveïda d'un electorat tradicionalment afí.

Al costat de l'anàlisi política hi ha l'avaluació dels resultats estètics de la producció cultural juvenil contemporània. Aquesta anàlisi mereixeria tot un àmpli volum de treball i no correspon a aquestes pàgines iniciar-lo. No obstant, com en altres aspectes de l'observació social, és important distingir els moviments "orgànics", de relativa permanència, dels conjunturals. El conformisme i el desencís de la producció cultural juvenil haurien de veure's en la perspectiva dels progressos i retrocessos en les arts i la participació en els moviments socials dels darrers 30 anys.

V - SENSE CONCLUSIONS

En el conjunt d'aquestes breus notes s'expressen interpretacions sobre la relació entre els joves i la seva cultura. S'insisteix en la realitat d'una experiència generacional basada en la classe social. S'expressen relacions entre la producció cultural dels joves i les estratègies contra l'atur. Es parla de l'existència de diverses "cultures juvenils" o de diverses formes d'entendre i expressar l'experiència generacional. Les particulars circumstàncies polítiques i econòmiques del nostre país han impedit, fins ara, que les malanomenades "subcultures juvenils" hagin tingut una presència compacta i rellevant en la vida social. Tanmateix, la qüestió central a mig termini és demanar-nos si els pactes i lluites entre classes i estils conduiran cap a la formació de veritables configuracions culturals juvenils. Tot sembla indicar que els joves catalans han fet tard en aplicar-se a les activitats que en altres països constituïen els indicadors de configuracions culturals típicament juvenils; bandes violentes, comunes a gran escala, "squatting", etc... Pel que fa als estils; (teds, skinheads, mods, rockers...), el tuf de "deja vu" supera fins i tot els inconvenients de la importació transcultural. La contestació autòctona amb arrels llibertàries no ha arribat, en la seva migradesa, a identificar-se amb la consciència històrica dels joves. Per altra banda, les configuracions culturals típicament juvenils estan en crisi arreu del món occidental; els models contemporanis a copiar o adaptar són escassos des d'una òptica de la protesta i la dissenyació. El Punk barceloní és més barceloní que "Punk".

Els pronòstics de ruptura cultural des de la joventut s'esvaeixen si més no temporalment i el cliqué del "jove irat" s'arxiva en la literatura. Queden les consideracions sobre els joves i el seu paper com interpretadors màxims de la nova civilització electrònica; fenomen veritablement transcendent però encara difós en les seves implicacions culturals més pregonas. Per ara, el que hauria de ser el primer front de batalla juvenil en aquest camp,

la universitat, es troba lluny d'esdevenir un sector aglutinador i disseminador de nous significats. No obstant, encara hi ha qui sosté que hi ha una cultura juvenil conscient de la seva disidència.

El catedràtic de sociologia Carlos Moya, en el seu Informe sobre la Juventud Contemporànea (*) subscriu l'actitud de considerar la marginació de les cultures juvenils;

"De espaldas a un mundo que rechazan, los jóvenes viven progresiva y radicalmente "entre ellos mismos", produciendo y consumiendo colectivamente los multiplicados y heteróclitos signos de su propia marginación y diferencia."

Aquest "informe" signat el març del 83 trobaria difícil substanciació en la Barcelona d'avui, al menys en el sentit més bel·ligerant de la seva afirmació. El que interessa per al nostre debat és el diagnòstic que segueix unes línies més avall en el mateix informe:

"Tres líneas de moda joven estratégica sobre las masas de jóvenes que pueblan nuestra sociedad urbana nacional: la moda "Punk" de origen inglés, la "Disco" (USA) y la "pasota", producción propiamente autóctona."

Si la moda "pasota" és l'única amb entitat sociològica per definir les síntesis culturals dels nostres joves contemporanis, no cal seguir fent noves preguntes.

Davant de la indefinició real dels models culturals juvenils autòctons, potser és aconsellable admetre la sempre present capacitat potencial dels joves per generar contracultures, però adreçar l'esguard cap a la realitat de la seva absència actual i provar d'entendre les veritables estratègies de supervivència del jove d'avui. Més enllà dels mites, les simplificacions i les etiquetes hi ha d'haver lloc per a una interpretació més pragmàtica de les cultures juvenils, o per ser més fidels al nostre discurs, per a una interpretació de les relacions entre els joves i les cultures que els envolten. Entre la solitud i la festa cal trobar l'espai de la cultura com vivència conscient de la sensibilitat.

És possible que avui molts joves no demanin res més que esbarjo a bon preu, un aprenentatge en el lleure orientat a l'ocupació i oportunitats de desenvolupar accions expressives amb possibles canals d'entrada al mercat. Aquesta és l'utopia cultural que crema en els 80.

Tanmateix aquesta balba aproximació a la realitat no pot considerar-se terminal. Estem en un moment de digestió de notables convulsions cíviques, polítiques i culturals i es treballa en les rereguardes. Els fronts estan tranquils. El que cal és que es puguin fer maniobres, provatures, assaigs. És discutible que es pugui fer una política cultural específicament juvenil; si es fes, potser hauria d'incloure elements com aquests:

- facilitar el consum de productes de "primera necessitat" cultural: roba, vídeos, discos, llibres..... recanvis de motos...
- facilitar els serveis; transport, carnet de conduir, perruqueria, rentat de roba, ... Plantejament d'alternatives d'habitatge.
- descomptes a teatres i cinemes; si pot ser, gratuïtat absoluta.
- espais per a l'assaig i la creació artística.
- facilitar mecanismes de comercialització dels productes culturals amb suport audiovisual... música, teatre...
- facilitar la difusió d'aquests productes via premsa pròpia, ràdio o TV específiques per a aquestes activitats.
- increment substancial de les oportunitats d'educació permanent adreçades a aprenentatges ocupacionals.
- increment substancial de les oportunitats per a l'esport.

- .....

- .....

-

Aquest espai queda en blanc per que hi afegiu els vostres suggeriments.

LLIBRES CITATS

- (1) Cardús i Estruch. "Les Enquestes a la Joventut de Catalunya"
Generalitat de Catalunya. 1984
- (2) Jaume Lorés. "Cultura, societat i pensament".
Edicions 62 - Barcelona 1984.
- (3) J.L.L. Aranguren "La Juventud Europea y otros ensayos"
Seix - Barral, Barcelona 1961.
- (4) Octavi Fullat "La joventut actual, el nostre futur"
Nova Terra, Barcelona 1968.
- (5) M.A. Capmany "La joventut, una nova classe ?"
Edicions 62, Barcelona 1969
- (6) Développement Culturel - n. 58
Ministère de la Culture, Direction du Développement
Culturel. Març 1984
- (7) Estudio 724 - "CULTURA Y OCIO" - Ministerio de Cultura.
Madrid, 1984. (no publicat).
- (8) Emile Desirant Report on "Young People in Towns"
Consell d'Europa CPL (18) 7 PART II, p. 3- 1983
- (9) Carlos Moya "Informe sobre la juventud contemporanea"
Ministerio de Cultura, Març 1983.

EDUCACIÓ, CULTURA I TEMPS LLIURE

Els mots que encapçalen aquest escrit -que són els mateixos que figuren a l'encàrrec que va fer-me l'IMAE- delimiten un camp en el que les referències són escasses, però apunten clarament quin és el propòsit que es voldria desplegar.

Entenc que aquest propòsit és el de cercar resposta a tres preguntes. Quin apropament a la cultura i quina educació són legítimes i possibles en el temps lliure?. Hi ha alguna relació entre apropament -participació- a la cultura i educació en el context del temps lliure?. Pot fer-se alguna proposició positiva en aquest sentit?.

El procediment que em proposo de seguir per tal d'arribar a aquelles respostes que m'és possible d'elaborar és el següent:

- En primer lloc, voldria establir algunes hipòtesis relatives a l'educació: aquelles hipòtesis que han de servir de suport a la resta del discurs.
- En segon lloc, voldria fer altre tant en relació a la cultura.
- En tercer lloc, voldria analitzar de quina manera els nois i noies estableixen relacions amb el seu entorn cultural -i a quins nivells- des d'una perspectiva educativa -des de la perspectiva de la persona que es presta a intervenir amb una intenció educativa-.
- Finalment, voldria suggerir quines han d'ésser, al meu parer, les directrius de la intervenció que preten d'oferir als nois i noies algun ajut, en relació al seu contacte amb l'entorn cultural i des de l'àmbit d'intervenció que és propi del temps lliure.

1. Algunes hipòtesis a propòsit de l'educació.

No tinc pas la pretensió d'inventar res de nou ni de fer un inventari exhaustiu de les hipòtesis que haurien de sustentat un discurs complet sobre la pedagogia del lleure. M'interessa només de fer explícites quines són les hipòtesis que seran latents al llarg dels apartats tercer i quart, ^{d'aquest article} que són els més pròpiament substantius.

El present article considera especialment les hipòtesis següents:

- 1ª L'educació aspira a ésser una acció de la societat -dels adults- que incideixi en la totalitat del noi o noia.
- 2ª L'educació implica una intencionalitat: d'una banda implica una intencionalitat genèrica -la intenció d'ajudar a créixer- i d'altra banda la intencionalitat específica d'aquell que educa -que preten d'orientar la creixença en una direcció determinada-.
- 3ª Entre d'altres funcions, l'educació acompleix la de fer accessible la cultura del propi grup social, la de contribuir a l'assimilació per part del noi o noia de la cultura que és pròpia del seu grup i d'inserir-lo/a en aquest.
- 4ª En la nostra realitat actual, una part de l'educació és encomanada a institucions que tenen per funció -parlo de la funció real, no de la que voldriem- fer accessible el "saber" -la informació i el coneixement de la realitat-.

Una altra part de l'educació es realitza en altres institucions o grups que -també de fet- contribueixen a fer accessibles altres dimensions de la realitat: per exemple, de vegades "l'actuar".

Aquestes institucions són poc definides i no són pas generalitzades.

- 5ª L'educació, tot i que es realitza en l'acció d'uns sobre altres o en l'intercanvi, ha de prendre suport sobre els processos de desenvolupament i d'ajust a la realitat que duu a terme el que n'és el destinatari: el noi o noia.

Aquesta reflexió la desenvoluparé més àmpliament en el tercer apartat, ja que és essencial

Sense aquest "partir de" l'educació és impossible, es degrada en domesticació o ensinistrament.

He dit -1ª hipòtesi- que l'educació és una acció sobre la totalitat del noi o noia. És a dir, és una acció que incideix sobre tots els aspectes del seu ésser i del seu fer, sobre tots els processos que efectua. Ara bé, per molt que siguin els aspectes o els processos afectats per l'educació, aquesta no és "moltes" accions, sinó "una" acció que incideix sobre aspectes o processos diversos.

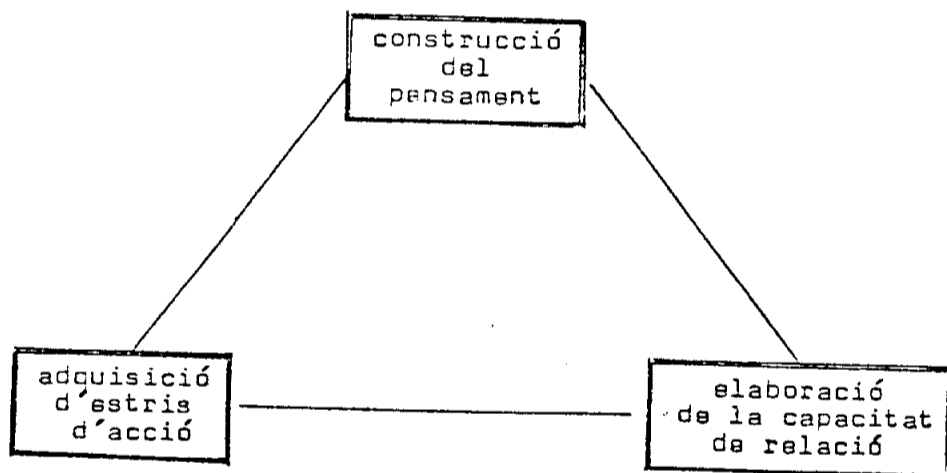
No puc tenir la pretensió de descriure la totalitat dels aspectes o processos afectats per l'educació i, per tant, em veig obligat a efectuar una simplificació que concretaré en una hipòtesi addicional.

6ª Des de la perspectiva del present escrit -que és la de posar en relació educació i cultura- i també amb la intenció de fer propostes positives, gosaria afirmar que l'educació ha de proporcionar als nois i noies tres menes de possibilitats:

- possibilitats d'adquirir estrís per a actuar en la seva realitat,
- possibilitats d'adquirir capacitat de relació i de participació en grups i en institucions i d'elaborar les relacions i la participació,
- possibilitats de construir el propi pensament, la pròpia forma d'interpretar la realitat que viuen.

Aquestes tres opcions que l'educació hauria d'oferir a tothom no poden pas produir-se independentment les unes de les altres: cada una d'elles pot produir-se en la mesura que es produeixen també les altres. Depenen l'una de l'altra mútuament.

Això és el que vol representar el gràfic 1

Gràfic 1

2. Algunes hipòtesis a propòsit de la cultura.

Tampoc no es tracta encara de fer aportacions que aportin cap novetat, sinó, des d'una altra perspectiva, fer explícites també quines són les assumpcions bàsiques que serveixen de suport a les propostes finals.

Considero que és preferent la consideració d'aquestes hipòtesis:

- 1ª La cultura és una totalitat estructurada, l'estructura de la qual en propicia la continuïtat i en garanteix condicions de transmissibilitat.
- 2ª En tant que totalitat, és integrada per parts: usos, estris d'acció, coneixements, creences....

Per al propòsit del present article, voldria subratllar tres de les dimensions de la cultura:

- una dimensió estructuradora de l'acció en el context quotidià, ja sigui acció individual o col·lectiva,
  - una dimensió estructuradora de les relacions interpersonals i de les relacions al marc d'institucions,
  - una dimensió estructuradora de la interpretació de la realitat.
- 3ª La cultura s'adquireix, el que implica que és transmissible i que s'efectuen accions de transmissió dels elements estructuradors que la configuren.
  - 4ª A la nostra societat pot parlar-se en cert sentit -i sempre subjectes a l'arbitrarietat en la delimitació dels àmbits- d'una pluralitat de "cultures" pròpies de diversos grups.

Els joves constitueixen grups -de delimitació arbitrària per bé que més o menys lògica- generadors tant de "cultures" com de formes pròpies de participació a la CULTURA.

El perquè de l'elecció d'aquestes premises cal cercar-lo en la pretensió d'aquest article, en l'intent de respondre a si hi ha o no hi ha una forma d'intervenció que acompleixi tres condicions. La primera condició és que eduqui, és a dir, que parteixi del que el noi o noia és i fa i l'ajudi a ésser i a fer i, essent i fent, l'ajudi a créixer. La segona condició és que sigui una intervenció cenyida al camp del "cultural" -el nostre problema és ara explorar aquest camp i no uns altres-. La tercera condició és que aquesta intervenció tingui lloc en el marc del que anomenem temps lliure -entenc per temps lliure o per lleure aquells àmbits o aquelles activitats en els

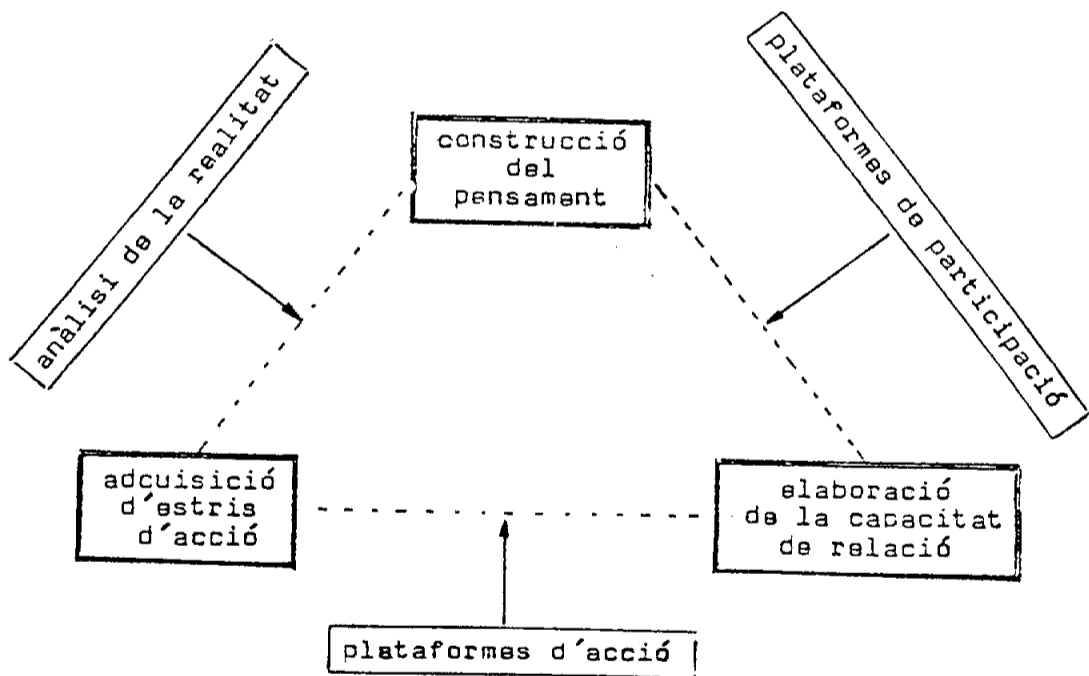
que la relació amb els altres o la pertinença a institucions és volguda i en els que allò que s'hi realitza és producte d'una intencionalitat o d'un propòsit que hom considera personalment com a valuós.

Si és cert el que s'enuncia a la segona hipòtesi, apareixen tres formes d'acció de posta en relació dels nois i noies amb la cultura:

- oferir-los plataformes d'acció en i sobre la realitat,
- oferir-los plataformes d'associació i de participació en grups, en associacions o en institucions,
- elaborar amb ells o facilitar-los l'elaboració de pautes d'anàlisi de la realitat.

Aquestes formes de posta en relació constitueixen formes d'intervenció cenyides a l'àmbit del "cultural" i que, a més a més, són potencialment educatives. en la mesura que s'articulen amb l'oferta de possibilitats que s'enunciava a la sisena hipòtesi de l'apartat anterior: possibilitats d'adquirir estris d'acció, capacitat de relació i de participació i construcció del propi pensament.

Això és el que vol representar-se en el gràfic 2.

Gràfic 2

Arribats a aquest punt, crec que el nus del problema és dibuixat fins allà on soc capaç de plantejar-lo. Des del meu punt de mira es tracta de procedir a aquesta articulació del propòsit educatiu amb el camp cultural.

Abans de proposar formes de desenllaç, em sembla, però, convenient d'endinsar-se en el significat del procés mitjançant el qual un noi o una noia "apren" a ésser present en el seu entorn i en quines són les aportacions que se'ls pot fer des d'una perspectiva educativa.

3. L'aprenentatge de la presència en el propi entorn.

Insisteixo en la necessitat de procedir a una simplificació del problema ^{com l'efectuada en} la carrera de les hipòtesis a propòsit de l'educació. Deia que els nois i les noies han d'arribar a adquirir uns estris d'acció, de relació i de pensament, i que és possible d'ajudar-los a fer-ho.

Ara voldria afegir que, tot naturalment, tots els nois i totes les noies efectuen processos d'adquisició d'aquests estris en el context de la seva experiència quotidiana: tothom apren a actuar en un cert grau, tothom estableix relacions d'una certa qualitat, tothom és capaç d'explicar-se el seu món en una certa mesura. En un mot, tothom efectua d'alguna manera aquests aprenentatges fonamentals.

Ara bé, és possible -i legítim- de plantejar-se si una intervenció d'intenció educativa que parteixi dels processos efectuats pels nois i noies i que els obri més enllà de l'immediat pot afegir quelcom de qualitativament superior i perceptible.

La comparació entre l'aprenentatge en un context experiencial i l'aprenentatge possible en un context definit per un propòsit educatiu és el que he intentat de desenvolupar en els quadres 3, 4 i 5 que es refereixen respectivament als tres vèrtex del triangle en el que he volgut representar allò que, des d'una perspectiva cultural, l'educació hauria de proporcionar als nois i noies.

EN EL CONTEXT EXPERIENCIAL	EN EL CONTEXT EDUCATIU
<p>Els nois i noies adquireixen capacitat per a viure i actuar en el seu entorn quotidià.</p> <p>L'experiència ofereix la possibilitat d'adquirir habilitats pràctiques.</p>	<p>Els nois i noies adquireixen capacitat de comprensió del seu entorn <u>qu</u>otidià i capacitat de produir comportaments útils en el marc d'aquest entorn.</p> <p>L'acció educativa ofereix, a més a més, la possibilitat de comprendre el sentit de les pròpies accions. I ofereix l'oportunitat d'organitzar-se per a actuar conjuntament amb altres.</p>
<p>Aquest aprenentatge és estructurat pel temps, per la prova: els nois van fent coses i, tot fent, aprenen a fer-les ben fetes.</p> <p>Els errors es pateixen i se'n paguen les conseqüències.</p> <p>No hi ha ajut en les situacions de fracàs.</p>	<p>Aquest aprenentatge és estructurat també per la seva finalitat que és arribar a actuar amb eficàcia: els nois van aprenent mitjançant l'acció, però l'objectiu no és ^{només} fer sinó aprendre.</p> <p>Els errors són valorats com una forma de progressar.</p> <p>Els nois són ajudats a superar els fracassos.</p>
<p>La consciència dels propis límits és poc elaborada i s'elabora en termes de frustració.</p> <p>L'experiència és viscuda de manera predominantment subjectiva.</p> <p>El risc no és controlat ni, per tant, acceptat amb consciència.</p>	<p>La consciència dels propis límits pot ésser ben elaborada: és possible d'abordar la manera de superar els límits.</p> <p>L'experiència pot ésser objectivada en una certa mesura.</p> <p>El risc pot ésser mesurat i acceptat conscientment com una de les condicions del propi contrast amb la realitat.</p>

Quadre 3. L'adquisició d'estrís d'acció en la realitat.

EN EL CONTEXT EXPERIENCIAL	EN EL CONTEXT EDUCATIU
<p>La relació es limita sovint al <u>con</u>tacte, a formes de camuflatge i de superació de la soledat.</p>	<p>La relació pot arribar a ésser encon- tre i contrast amb els altres. Pot <u>és</u> ser elaboració de les contradiccions. No preten de dissimular la soledat.</p>
<p>La relació és poc estructurada ja que hi intervenen els següents factors:</p> <ul style="list-style-type: none"> • el predomini d'un propòsit de companyia sobre un propòsit de compartir l'experiència. • la inexistència de pautes de <u>re</u>lació al si dels grups. • la inexistència d'elements de contrast exteriors al grup que l'ajudin a objectivar-se 	<p>La relació pot ésser força estructura- da en la mesura que hi intervinguin els factors següents:</p> <ul style="list-style-type: none"> • el predomini d'un propòsit de com- partir l'experiència i d'actuar <u>con</u> juntament sobre un simple propòsit de recerca de companyia. • l'existència de pautes i referèn- cies relacionals. • la presència d'elements de contrast -adults- exteriors al grup que li faciliten l'objectivació.
<p>La relació es troba: depen de l'<u>at</u>zar dels encontres i reproduïx <u>mo</u>dels i estereotips socials que, en realitat, són exteriors al grup.</p>	<p>La relació s'elabora: depen de propòsits d'acceptació i de valoració dels altres i qüestiona els estereotips culturals <i>des d'una perspectiva que pot ésser generada pel grup.</i></p>
<p>El grup és, en part, regit per un propòsit difós de trobar o de tenir un lloc a la societat "com si- gui", a qualsevol preu.</p> <p>En aquest sentit, el grup és for- tament reactiu però és mancat d'un projecte d'ús de la reacció.</p> <p>Enfront d'associacions o d'institu- cions es manté una actitud d'indi- ferència o d'ignorància; com a mà- xim ^{de} dependència.</p>	<p>El grup pot arribar a regir-se per un propòsit de participació ^{de} ~~de~~ presèn- cia a la societat.</p> <p>Hi ha la possibilitat d'estructurar la reacció i de canalitzar-la cap a un propòsit de cercar un lloc a la socie- tat.</p> <p>És possible d'elaborar la interdepen- dència ^{en el marc} ~~de~~ de les associacions o institucions</p>

Quadre 4. L'adquisició de la capacitat de relació i de participació.

EN EL CONTEXT EXPERIENCIAL	EN EL CONTEXT EDUCATIU
<p>La informació que als nois posseeixen sobre el seu entorn és feta de dades utilitàries.</p> <p>Aquestes dades són seleccionades en funció de les necessitats presents i dels interessos immediats.</p> <p>L'acció predomina sobre el pensament.</p> <p>Tot plegat serveix per a ésser present en l'entorn i per a sobreviure-hi.</p>	<p>És possible que els nois arribin a posseir i a ordenar les dades significatives de l'entorn.</p> <p>Aquestes dades són seleccionades en funció d'un esquema de pensament que interpreta la realitat.</p> <p>El pensament i l'acció tendeixen a articular-se.</p> <p>Tot plegat serveix, a més a més, per a interpretar l'entorn, és a dir, per a ésser-hi present amb opció a transformar-lo</p>
<p>Allò que els nois arriben a saber del seu entorn ha estat captat, de forma relativament "passiva": és poc o mal assimilat.</p> <p>Els factors que intervenen en el procés són els següents:</p> <ul style="list-style-type: none"> • el contacte amb la realitat depen més de l'atzar o de pressions socials que de propòsits explícits. • no hi ha crítica, o la crítica és escassa. • no hi ha marcs de referència que estructurin l'anàlisi i la comprensió de la realitat. 	<p>Allò que els nois arriben a saber del seu entorn ha estat adquirit, de forma relativament "activa": és més i millor assimilat.</p> <p>Els factors que intervenen en el procés són els següents:</p> <ul style="list-style-type: none"> • el contacte amb la realitat depen més de propòsits explícits que de l'atzar o de pressions socials. • hi ha crítica. • pot haver-hi marcs de referència que estructurin l'anàlisi i la comprensió de la realitat.
<p>La imatge de la realitat que resulta d'aquest procés serveix per a adaptar-se o per a actuar reactivament.</p> <p>Aquest procés produeix poques valoracions personals de la realitat.</p>	<p>La imatge de la realitat que resulta d'aquest procés pot servir per a intervenir en la transformació de la mateixa.</p> <p>Aquest procés pot arribar a produir valoracions personals de la realitat.</p>

Quadre 5. L'adquisició del pensament i de la imatge de la realitat.

4. Propostes per articular una intervenció.

Els quadres precedents posen de manifest -cenyint-se a l'àmbit de la relació de nois i noies amb algunes de les dimensions essencials de l'experiència cultural- que, en circumstàncies normals, hi ha un aprenentatge de la presència en l'entorn. I afegeixen, des d'una perspectiva pedagògica, en quines direccions és possible d'aprofundir o de millorar qualitativament aquests aprenentatges mitjançant una intervenció educativa.

Per a acabar la reflexió, caldria esbossar unes bases que permetessin de sistematitzar aquesta intervenció i de fer-la efectiva en un context de temps lliure. Així com en l'apartat anterior he intentat de precisar els vèrtex del triangle representat al gràfic 2, ara intentaré d'exposar com em sembla que s'han de concebre els costats d'aquest triangle.

A l'apartat segon, suggeriria que és positiu d'oferir a nois i noies un marc que els forneixi tres menes de plataformes.

4.1 Plataformes de relació i de participació.

La idea essencial és que els nois i noies necessiten disposar d'àmbits d'encontre i que, en aquests àmbits, és possible d'oferir-los un ajut substancial en la mesura que hi poden trobar marcs de referència que els ajudin a emplaçar -objectivant-los- les seves possibilitats de relacionar-se i la seva participació en la vida col·lectiva.

En el nivell de les relacions personals, em sembla que s'ha de tendir a facilitar-los la descoberta de l'altre -dels altres-, el contacte i l'elaboració de les contradiccions que sorgeixen de la relació seriosa, l'exploració del significat que emergeix de les relacions, la valoració de la diferència.

En el nivell de la participació a associacions o institucions, la contribució més important que es pot fer és la que apunta a la socialització del pensament, a la propiciació de l'emergència de responsabilitat personal: l'emergència de capacitat de resposta implicadora d'un mateix.

4.2 Plataformes d'acció organitzada.

La propensió observable dels nois i noies a trobar-se conté una dimensió d'acció: no es troben només per cercar redòs els uns prop dels altres, es troben també per a fer, per a explorar el significat i el resultat de la seva acció en el seu entorn. En aquest sentit, els marcs institucionals que acullen els joves han de proporcionar-los algunes oportunitats específiques.

En primer lloc, és important que arribin a saber situar-se en el seu entorn: que hi sàpiquen descobrir què és el més significatiu i que trobin quines són les respostes que hi poden donar.

En segon lloc, el fet d'actuar conjuntament amb altres i de fer-ho comptant amb la presència d'algué que intervé legitimant-se en una finalitat educativa ha de permetre d'avançar en la clarificació de les finalitats de l'acció: què es preten amb les accions empreses, per què es preten, a quins propòsits serveix la pròpia acció.

En tercer lloc, l'acció comporta l'adquisició d'habilitats, l'aprenentatge de maneres de saber moure's, d'ésser present i d'incidir en el propi entorn. La constant posta en pràctica del que hom és i sep que implica tota acció i el contrast amb la realitat que suposa ^{actuar} serveix per a anar trobant les pròpies mesures i els propis límits i possibilitats.

Finalment, en tota plataforma associativa o institucional, és possible la realització de processos de socialització de l'acció en un doble sentit: d'una banda hi ha el fet "d'actuar amb", de no ésser sol, d'haver d'organitzar-se; d'altra banda hi ha sempre latent el problema del significat social de l'acció desenvolupada. És en aquests dos sentits que em sembla que l'acció pot esdevenir una dimensió essencial del procés global de socialització del noi o noia.

4.3 Plataformes d'anàlisi.

L'anàlisi, el debat, serveix més essencialment per a valorar quin és el propi propòsit de relació amb els altres i quina és la qualitat de l'intercanvi que hom és capaç d'establir-hi i també per a valorar el propòsit i el sentit de l'acció que hom realitza amb ells, així com per a anar cercant l'optimització de la pròpia acció, ja sigui individual o col·lectiva.

En un mot, l'anàlisi serveix per a construir la pròpia presència en el propi entorn.

Això implica la gènesi de valoracions, l'emergència de criteris, l'ús de la capacitat per a qüestionar tant l'entorn com la pròpia presència -constituïda per relacions i per acció-. Valoracions, criteris, qüestionament són susceptibles d'ésser explicitats i d'ésser conceptualitzats ... de fer el pas des del terreny experiencial cap el terreny ideològic, de passar a formar part de la identitat de cadascú, de construir aquesta identitat.

Qüestionar i valorar, qüestionar-se i valorar-se, són passos orientats a dirigir-se per si mateix, a cercar el propi lloc en el propi entorn, a ésser en aquest entorn forçant-lo a canviar, participant en el canvi.

. . . . .

He parlat de plataformes, en plural, i les he caracteritzat com a plataformes de relació, d'acció o d'anàlisi. En realitat, tota plataforma conté possibilitats de relació, d'acció i d'anàlisi. De la mateixa manera que he dit que no pot parlar-se d'educacions -en plural-, sinó d'educació, encara que aquesta es realitzi en una diversitat d'accions, hauria de dir igualment que allò que és necessari una gènesi de plataformes i una intervenció educativa que garanteixi que cada una de les plataformes ofertes als nois o noies els arribi a oferir el que tenen de potencial de relació, de potencial d'acció organitzada i de potencial d'anàlisi de la realitat i de construcció de la pròpia identitat.

Potser caldria subratllar encara que allò que es preten en darrera instància és justament que cada noi o noia arribi a poder construir la seva identitat emplaçant-se de la millor manera que ell o ella pugui emplaçar-se en un entorn en el que estableix relacions i sobre el que actúa.

Joaquim Franch

Celrà, gener de 1985.

ESPORT, CULTURA i TEMPS LLIURE

Mª Mercè Masnou i Ferrer
Llicenciada en Educació Física.

L'ESPORT A TRAVÉS DE LA HISTÒRIA

La importància actual del fenomen esportiu (que es fa palesa una i altra vegada en aquest món nostre, dominat o gairebé pels mass-media), no la pot pas patentar l'home contemporani. Ni tan sols és nou el plantejament de voler integrar l'esport en el complex món de les activitats de caire cultural...

Sense anar tan lluny en el temps com es podria, però arribant al que es considera l'inici o les fonts de la nostra cultura occidental, tenim un exemple prou clar al respecte: el dels grecs.

Efectivament, aquests no tan sols es limitaven a voler perfeccionar el cos humà, les condicions físiques de l'home, mitjançant la pràctica de l'esport: ells anaven més enllà. No eren solsament els atletes els que acudien als gimnasos, sinó també els filòsofs, els poetes, els savis... i, tots plegats, feien que allà es treballés ensems el cos i la ment. Tot això, fet dia a dia, se sublimava en les diverses ocasions en què es reunien els grecs per celebrar els diferents Jocs (olímpics, panhel·lènics...). Allà es feien competicions esportives, però també musicals, literàries... El cos i la ment. Junts i complementaris.

No hem de pensar, però, que tot fos color de rosa. Eren els grecs lliures els únics (llevat d'excepcions) que tenien opció a la pràctica de l'esport i a la participació en els Jocs. Era allò una democràcia certament restringida.

Però deixem els grecs i anem resseguint, ràpidament, el fil de la història...

L'esport, l'activitat física, ha tingut alts i baixos d'una època a l'altra.

Dins l'imperi romà, el naixent cristianisme va blasmar-lo, en agafar com a referència del fet esportiu la degeneració a què havia arribat a mans dels romans -destruïdors grollers dels ideals grecs. L'Edat Mitjana no va ser gaire alentadora de cara al desenvolupament de l'esport, però sí que va ser una època en què van sorgir, a nivell popular, tot un eixam de jocs de tota mena, de caire recreatiu i també competitiu. Amb el Renaixement es va retornar a les fonts clàssiques i l'activitat física -l'educació del cos, paral·lela a la de la ment- va tornar a tenir una certa vigència.

Fent un salt relativament gran, ens trobem amb que a països del centre i nord d'Europa, com ara Alemanya o Suecia, es desenvolupen tot un seguit de corrents i escoles de caire gimnàstic (que no descuidaven tampoc la qüestió de preparació militar de la joventut...). Finalment, és a Anglaterra on s'estableixen els fonaments de la majoria d'esports actuals, reformats i reforçats posteriorment per altres, que han "vist la llum" a diferents racons del planeta Terra.

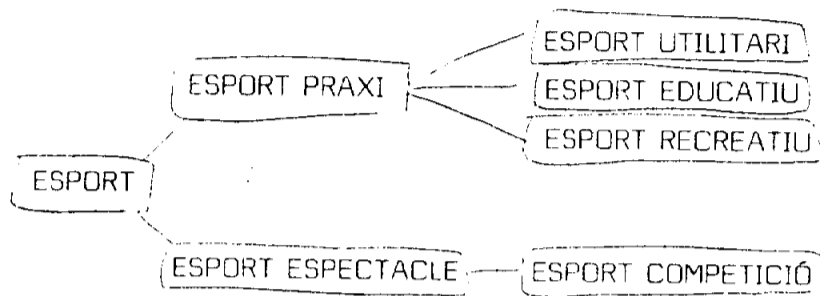
Aquella mena de còctel d'origen grec (activitat física + activitat intel·lectual = a formació integral de l'home), va ser el que va fer moure el baró Pierre de Coubertin (esverat, segons diuen, per la decadència observada entre els joves del seu temps) en la seva aferrissada lluita pel restabliment dels Jocs Olímpics.

L'ESPORT, SI... PERÒ, QUIN ESPORT?

Amb aquesta breu història de l'evolució de les manifestacions esportives, hem volgut donar idea de com l'esport ha anat lligat molt estretament a la cultura dels pobles.

Val a dir, però, que ens hem anat referint, sense especificar-ho en cada cas, a diferents concepcions del fet esportiu.

Avui en dia, les diferents branques de l'esport -com a activitat física- queden força ben reflexades en el següent quadre (elaborat per Pere MIRÓ, director de l'INEF de Catalunya, a partir de les idees de DUMAZEDIER. Barna, 1981):

Hem parlat, d'esquitllada, tot just començat l'escrit, dels mass-media: certament, la premsa, la ràdio, la TV... es preocupen fonamentalment de l'anomenat ESPORT ESPECTACLE, donant, en certa manera, una visió deformada, a nivell popular sobretot, del que és o pot ser l'esport.

L'ESPORT COMPETICIÓ sembla doncs la cortina de fum, la part visible de l'iceberg, sota la qual resten amagats molts altres aspectes, potser més importants de cara a la formació de nens, adults o joves...

Parlem d'aquests darrers i veiem quines perspectives se'ls ofereixen en els diferents camps.

L'ESPORT EDUCATIU, pròpiament, és el que el jove practica a l'escola, en les classes d'Educació Física; l'objectiu primordial doncs és la formació, fins allà on es pugui, del noi/a; també n'és un objectiu important l'aconseguir que s'agafi l'hàbit de la pràctica esportiva, en qualsevol de les seves vessants. L'esport escoliar, tot i que podria adherir-se -i ho fa de vegades- a tots aquests plantejaments, sol ser una altra cosa... Malgrat la seva voluntat de ser un esport educatiu, de vegades s'emmiralla excessivament en l'esport competició i arriba a ser una mena d'esport espectacle (a nivells molt baixos, és clar).

Per ESPORT UTILITARI s'enten el que es practica amb unes finalitats definides i de caire "pràctic": per aprimar-se, per mantenir-se "en forma"... Pot ser o no competitiu, però la part d'espectacle no hi entra, generalment, ni tot el que sol envoltar l'ESPORT ESPECTACLE, practicat per una èlit, per professionals declarats o "amateurs emmarronats".

L'ESPORT RECREATIU sol tenir els mateixos fonaments que l'utilitari, però comporta un seguit d'elements que el diferencien d'aquest. Pere MIRÓ ens diu al respecte que "tota persona que faci esport amb les premises esmentades anteriorment com a fonamentals: divertir-se i ocupar el temps lliure, pel gust del moviment en sí, pel gust del joc, de l'exercici físic... fins i tot de la competició, però deixant tots els altres afanys relegats, es pot considerar que fa esport recreatiu"

Veiem com no és una sola opció amb la que ensopega el jove que pugui interessar-se en la pràctica esportiva...

L'esport UTILITARI i l'esport RECREATIU són, en principi, assequibles a tothom; el primer està molt més desenvolupat, actualment, que el segon. En principi podem dir que és així degut a que els seus plantejaments són més senzills:

Pot ser practicat individualment o en conjunt, amb monitor-entrenador o sense, els espais a ocupar són els clàssics de la pràctica esportiva moderna o -en el cas del footing o el jogging- són a l'abast de tothom, el material necessari és també clàssic... Normalment qui fa esport utilitari sol practicar-ne una especialitat en concret, dues com a molt, encara que, esporàdicament i segons les circumstàncies (vacances, canvi de residència...), pot ampliar el seu camp d'acció.

Podriem dir que, ara i aquí, una quantitat respectable de joves fan esport Utilitari. Sobretot ha sigut notable l'increment de participació de les noies (degut a la proliferació de gimnasos més que res), tot i que segueix sent molt inferior a la dels nois.

Què fa diferent l'esport recreatiu?

El component lúdic, de diversió, hi és més patent. L'esport Utilitari sol seguir una mica els esquemes que el nen, la nena, han viscut a l'escola i dels que poden haver ne acabat prou tips, o satisfets, o que poden no haver-els-hi agradat mai... L'esport RECREATIU és una altra cosa.

Primer de tot, sol practicar-se en grups, heterogenis pel que fa a edat i sexe -afavorint-se així la socialització-, el monitor hi és fonamental, ni que sigui com a catalitzador de les idees del grup. En una primera etapa, pot ser ell el que porti la pauta de les activitats, però buscant sempre despertar l'esperit d'iniciativa del grup per tal de que aquest acabi organitzant-se les sessions al seu gust. El material pot ser molt senzill o sofisticat, depenent de les possibilitats de cadascun. Es pot fer servir el tipus de material clàssic, propi dels diferents esports, però pot afegir-se tota una col·lecció de material alternatiu (pneumàtics, pots de llauna, plataformes amb rodes...) per tal de realitzar activitats d'allò més variades. En quant a l'espai on desenvolupar les sessions, pot ser tan variat com vulgueu, depenent totalment del què es disposi: un solar buit, carrers sense tràfec, voreres amples, turonets, parcs... s'agermanen aquí amb els espais clàssics de pràctica esportiva i l'esport RECREATIU pot ser practicat indis-

5

tintament en uns llocs i altres. Tan sols serà necessària una bona dosi d'imaginació i recursos per treure el suc a cada un dels diferents espais, coordinant les activitats amb aquests i el material disponible.

Totes aquestes característiques de l'esport RECREATIU el fan molt apropiat per omplenar una part del temps lliure del jove. L'esport COMPETICIÓ sol nodrir-se de gent amb condicions més o menys bones per la pràctica d'un esport concret i l'esport utilitari no dóna tanta importància a aquest factor, però, en molts casos, comporta una certa dosi de sacrifici o monotonia; l'esport RECREATIU ultrapassa aquests conceptes, possibilitant al jove (o al nen o a l'adult), el retrobament amb un nou concepte de pràctica esportiva que preten compondre-se del bó i millor de les demés, passant-les pel sedàs de la diversió, sense deixar de banda tots els beneficis que comporten a nivell físic, i potenciant encara més l'aspecte de relació amb els demés i participació en l'organització i desenvolupament de l'activitat.

L'esport RECREATIU no inventa gaire res; es dedica a recollir i adaptar als seus objectius tota una colla de jocs tradicionals, esports, formes d'expressió dinàmica...

L'ARRIBADA A CATALUNYA

Aquest nou concepte de pràctica esportiva, conegut i experimentat per un cert nombre de gent -pels contactes que podien tenir de les experiències estrangeres sobre el tema- va arribar un bon dia a les aules de l'INEF barceloní i ben aviat va gaudir d'un bon nivell d'acceptació per part dels estudiants.

L'empenta forta, de cara a introduir-lo, va ser la celebració -juliol de 1981- del 1er STAGE ALTERNATIU EUROPEU al mateix INEF, patrocinat pel Consell d'Europa i la DGE de la Generalitat. Malgrat desenvolupar-se sota el lema de l'Esport recreatiu per als nens, va permetre que la seixantena de participants, de 14 països europeus, es trobesin amb una visió àmplia de les diferents formes d'aplicar l'esport RECREATIU, ja fos o no específicament als nens.

Realment va ser aquesta la "presentació en societat" d'aquesta nova forma de pràctica esportiva, i la riquesa dels plantejaments exposats va deixar molt bon sabor de boca.

Veient l'interès del tema, l'Àrea de Joventut i Esports de l'Ajuntament barceloní va decidir celebrar un primer curset de formació de monitors en aquest camp. Una cinquantena de participants van assistir durant dos llargs caps de setmana (del 23 al 25 d'abril i del 7 al 9 de maig) a les instal·lacions esportives de les Llars Mundet.

El mateix any 1982, del 5 al 10 de setembre, el Servei de Promoció i Lleure de la D.G.E. va organitzar un altre curset sobre el tema (1er curset d'animadors d'activitats físiques de lleure i recreació) a les instal·lacions de l'INEF. Els trenta inscrits d'arreu de Catalunya han anat generant iniciatives en aquest camp, a nivell local, tant de cara a formar nous monitors (cas de Figueres) com per seguir escampant i popularitzant l'activitat recreativa.

INFORMACIÓ, COMUNICACIÓ I NOVES TECNOLOGIES

COMUNICACIÓ

NOVES TECNOLOGIES

Del "Pato Donald" a Indiana Jones.

Quan vaig rebre l'encàrrec de ser el Director de l'Àmbit d'Informació de l'estudi sobre la joventut dins el marc del Projecte Jg de Barcelona, ràpidament, una sèrie de problemes es van fer presents en el meu pensament. D'una part, la definició de l'Àmbit d'Estudi, que no procedeix d'un projecte de treball desenvolupat o iniciat amb una metodologia prèviament establerta o desenvolupada, sinó que la proposta de recerca parteix de la programació realitzada en les reunions d'extacte sobre temàtica juvenil al novembre de 1983. El tema era nou i novetós per motivar-me a endegar una investigació aprofundida d'aquesta realitat a la nostra ciutat.

La recerca mateixa no fet que des del primer moment es considerés més apropiat el nom d'informació per a l'estudi en qüestió i de el lligar amb la realitat juvenil d'aquests moments necessités un àmbit molt més d'acord amb la realitat juvenil del carrer. El nom nou de l'Àmbit va ser: Informació, Comunicació i Noves Tecnologies. És un títol molt més explicatiu dels veritables rols que els nostres joves assumeixen en la seva vida, essent de barcelonins i d'usuaris d'aquest macroservici que avui és l'oferta informativa la nostra ciutat.

En segon lloc, i basant-me en allò que realment importa és a dir, en el contingut de l'estudi en si, la manca de treballs a casa nostra ha fet que el plantejament de partida fos molt difícil. La poca rigurositat científica dels pocs treballs parcials fets sobre el tema varen fer que la primera qüestió que s'hagués de resoldre fos el fet de trobar l'enfocament precís per plantejar el tema; no es volia tornar a fer una recerca tot veient quines eren les defertes culturals més menacades pels joves, ni estrinxer quin percentatge llegia el diari o el corrent, ni saber quan els joves veien la tele, durant quantes hores i quins canals. L'oportunitat de fer un estudi seriós sobre el tema era el repte de partida i calia afrontar-lo seriosament.

L'equip que vaig triar per a l'estudi va ser pluridisciplinari: un antropòleg, Xavier Golçà i Ventura, Professor de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona i President del S.I.P.A.I., per a mi el millor centre d'informació de tot l'Estat:

una sociòloga, Yvette Planer i Salasas, Professora de la Facultat de Ciències de la Informació de la Universitat Autònoma de Barcelona i que ja ha col·laborat amb mi en anteriors estudis sobre temàtica juvenil; i una psicòloga, Sílvia Pau i Miró, especialista en Psicologia cognitiva i psico-sociòloga del tera juvenil. El repte era fet.

Aquest estudi està compost per 7 capítols que anomenar:

1. Elements teòrics de reflexió.
2. Metodologia.
3. La percepció subjectiva.
4. La realitat objectiva.
5. Cap a on anem?
6. Conclusions.
7. Propostes d'actuació.

Cada un d'ells pretén respondre a les qüestions i incògnites que el jove barceloní té davant la problemàtica de la informació, la comunicació i les noves tecnologies. Altora esperar que aquest primer estudi contribueixi a fer que l'Ajuntament dugui a terme una política de foment de la informació i la participació dels joves.

Finalment he d'agrair l'esforç de totes aquelles persones que d'una manera o altra m'ajudat a fer possible aquest estudi, especialment el de Múria Anglada i Cercós, Jordi Ruiz i Cenargo, Jordi Pérez i Torales i Teresa Marimon. A tots ells moltes gràcies.

Josep Maria Viladot i Creus
Director de l'àmbit d'Informació,
Comunicació i Noves Tecnologies
del Projecte Jove.

Capítol 1:

ELEMENTS TEÒRICS DE REFLEXIÓ

1.1. El procés de desenvolupament

Una particularitat de l'ésser humà, en el seu procés cognitiu, és que no acaba mai el seu desenvolupament. La informació del coside-
rable per l'assimilació d'un nou coneixement a través d'un objecte o d'una línia de referència. A partir d'aquesta nova adquisició, els elements es configuren sota una nova dimensió, tot això e de-
terminat pel coneixement que ens ha aportat.

Volríem analitzar, amb la màxima precisió, com aquesta nova adquisició ve determinada i regulada.

Les fonts d'informació són diverses. En primer lloc podríem clas-
sificar-les de la següent manera: a) observació de l'entorn a tra-
vés dels propis sentits. Tot estem observant constantment, adonant
nos de tot allò que passa al nostre voltant. Mentre estem desperts,
estem constantment compromesos en l'observació. És una manera d'ac-
quirir informació respecte al món que ens envolta.

Allò principal de les tècniques d'observació potser és que fan
possible d'obtenir la informació provinent dels sentits tal com a-
questa es manifesta. És a més de la independència de la capaci-
tat d'un jove per informar per si mateix, l'observació també és in-
dependent del seu desig d'informar-se.

b) El maneig de la realitat. La interiorització dels valors de
socialització primària ens condueixen a afrontar la pràctica quoti-
diana com a norma natural de convivència en societat, quan en reali-
tat no és res més que una convenció socialment comesa per tal de
mantenir el consens social. El compromís d'un jove respecte a la se-
va actuació futura vindrà determinat per les condicions existents a
l'entorn social on viu, on ell interacciona en funció de receptor ac-
tiu. ¿Com es desenvolupa el procés que va de receptor actiu a sub-
jecte participant a l'acció social? En primer lloc, sintetitza els
símbols i els missatges informatius en signes útils per a la seva
pròpia actuació. En segon lloc, transforma aquests signes en pautes
de comportament, els interpreta en relació amb altres grups socials
i els recull per a una posterior decisió de conducta.

c) Cada persona té emmagatzemada una quantitat d'informació que pot utilitzar en un moment donat i que està acumulada en 3 fases:

- 1) Registre sensorial
- 2) Transformació visual
- 3) Emmagatzematge

Existeix un sistema de codificació i classificació que permet de processar una gran quantitat d'informacions. El procés pel qual es pot accedir a tot això -és a dir, l'evocació- és actiu, per la qual cosa el subjecte ha d'estar en estat de vigília i ha de tenir la intenció d'obtenir aquest record.

d) La comunicació interpersonal és un procés lineal entre dues persones. El missatge que s'origina en el procés per mitjà d'un agent emissor no es completa fins el moment en què es produeix el "feed-back". En realitat, en aquest tipus de comunicació es produeixen altres elements més dinàmics.

En primer lloc, el comunicant està sempre molt alerta vers els signes verbals i no verbals que pugui emetre el receptor, de manera que es produeix un procés de retroalimentació. Aquest essencialment és un procés invers de comunicació iniciat pel receptor envers el comunicant. Tal com hem dit, la comunicació pot ser verbal o no verbal. Quan interpretem correctament els signes per la retroalimentació i ajustem els continguts del missatge per obtenir una millor precisió, estem efectuant allò que M. Mead (1) anomena adopció d'un rol. És un procés pel qual el comunicant avalua quines configuracions de significat podran provocar configuracions paral·leles a l'experiència del receptor.

e) Comunicació mitjançada . A partir de la comunicació interpersonal que és directa i de persona a persona, cal plantejar-se si la introducció d'un mitjà pel qual es transmet la informació provocarà variacions importants respecte al procés anterior.

Entre ambdós tipus de processos de comunicació és important de destacar que en utilitzar un mitjà per al procés de comunicació humana es fan menys efectius els processos adjacents de retroalimentació i d'adopció de rols.

Dins els processos de comunicació mitjançada cal diferenciar entre els anomenats "opinion leaders" i la comunicació institucionalitzada o "mass media".

En aquest estudi ens proposem d'analitzar en profunditat aquestarrer aspectat.

1. 2. TRANSMISSIÓ DE LA INFORMACIÓ: L'ENTORN D'INCIDÈNCIA MICROSOCIAL I/O MACROSOCIAL

1. 2. 1. L'Impact dels líders d'opinió

La pregunta clau del tema que ens qüestionem parteix del següent interrogant: fins quin punt són més importants les influències personals de cadascun que allò que volen fer-te arribar els mitjans de comunicació a l'hora d'efectuar una elecció social i prendre una determinació.

Si bé en altres apartats d'aquest estudi contemplarem la incidència dels "mass media", ara intentarem de fer una aproximació teòrica a allò que hom entén per lideratge horitzontal de l'opinió. Cada un dels diferents esglavons socials generen els seus propis líders d'opinió, és a dir, aquells individus que són aptes per influenciar les altres persones dintre del seu entorn. (2).

Aquests líders d'opinió que anomenem "moleculars" estan més exposats a la informació que arriba dels mass media i que ve sintetitzada concretament al nivell del seu interès. Això fa que les influències provinents del mitjà difusor arribin a connectar amb els líders d'opinió, i que aquests, dins de cada escala social, desenvolupin el rol de caràcter retransmissor en les comunicacions de massa pel que fa a la informació i a la influència en el moment de fer una elecció.

Així doncs, podem veure que els mecanismes d'influència no són tan senzills com hom acostuma a pensar, seguint la teoria de la injecció hipodèrmica: que un missatge inculca una informació com una injecció una vitamina. Cal tenir present la relativa complexitat dels mecanismes d'informació i veure com existeix allò que hom ha anomenat "medició social", és a dir, que la informació és filtrada a la nostra societat a través dels grups primaris de base, que es formen a partir dels grups d'amics, de la família, dels companys d'escola, del sindicat, o de qualsevol grup informal.

Un dels factors característics en un grup primari de base és l'existència d'un líder que canalitza les conductes preexistents dins del grup cap a un objectiu determinat i comú al grup. Aquests no constitueixen un grup apart, i el seu lideratge no és pas un

tret que dirigeix les joves a altres, sinó més aviat una part integral de l'intercanvi existent en cada relació personal.

Així doncs, veiem que tota l'és relacions interpersonals són canals de comunicació en potència i que un líder d'opinió estarà ben perfilat com a resultat d'un procés que desenvolupa un rol important en les comunicacions i que, al més en alguna grau aquest rol és clau, en d'altres no és més que un element en reactualitzar en els seus receptors uns missatges ja coneguts dels mass media mitjançant la comunicació personal. En aquestes últimes assenyalarem el rol de conductor del debat iniciat pel procés grup.

Les decisions de la vida quotidiana estan en gran part influenciades per una xarxa de líders d'opinió que actuen d'una manera informal en els grups d'amics, en els companys d'escola, etc.; aquests líders influeixen directament en un rol d'intermediaris de mediació social i fan de pont, la qual cosa fa que els missatges dels mass media vagin dirigits, en certa part, als líders d'opinió, en els quals repercuteixen i des d'on s'irradia la seva influència cap als grups primaris.

També cal veure que les actituds dels individus a l'hora d'efectuar una elecció estan assajades en els cercles socials als quals pertany. Encara més, tenim que una persona després de les altres quan s'ha d'opinar o de decidir en situacions de dubtes o de confusió, fet que s'anomena "funció d'interacció social" dels grups, ja que les persones tendeixen a interaccionar-se amb les altres pel que fa als problemes particulars que es refereixen a tots, tot desenvolupant una solució col·lectiva a l'esmentat problema per crear una opinió amb la qual tothom hi estigui d'acord posteriorment.

També hem de veure com circula la informació dintre del grup i com és la comunicació de persona a persona. La comunicació interpersonal és un altre mot que designa la interacció i que és un factor inherent a tota relació interpersonal. En aquest cas, la mediació social dels missatges dels mitjans de comunicació ve determinada de dues maneres: alguns joves fan la funció de retransmissors cap a altres joves. Això pot fer que els diferents missatges que envien els mitjans de comunicació arribin fins i tot a aquells que no els reben de forma directa. Per altra banda, la influència personal acostuma a ser particularment eficaç. Quan un intent d'influència dels

mitjans de comunicació coincideix amb una comunicació interpersonal, aquesta té moltes més possibilitats d'èxit. És el que anomenem funció de reforç.

1.2.2. Quan el grup designa al seu líder.

En primer lloc, per poder parlar d'estratègia en la transmissió de la informació cal tenir present que el grup primari no és ni més un conjunt de persones, sinó una estructura que implica diferents rols de relacions i de dependències. Normalment, a quasi tots els grups es pot identificar al líder, ja sigui com a tal o bé a través de "popular", d'"assessorat", d'"engrescador"; però tots els rols esmentats ja queden inclosos en el concepte de líder. Els sociòlogues referents a grups de diversos tipus ja ens indiquen que són els joves centre d'atracció dels altres. Sovint, els estudiosos que assenyalen els límits del grup mitjançant les freqüències d'interacció entre els seus membres, arriba a determinar els joves amb els que més tendeixen a interactuar els restants membres del grup o bé aquells que són més escoltats, o més freqüentment sol·licitats per donar la seva opinió, o els que han acostumat a imitar en les seves accions.

Cal veure el rol de dirigent del grup fins el punt en què intervé per transmetre influència dintre del mateix. El líder del petit grup és la clau per a entendre el procés de transmissió de la influència interpersonal. Aquest rol pot estar representat, en primer lloc, pel que hom anomena líder orgànic, que és aquell individu que els propis continguts o arrels han triat com a persona més indicada per a les necessitats particulars del grup, i que surt de la interacció del propi grup respecte a una situació conada.

Aquest tipus de lideratge comporta: acceptació estricta de les normes del grup; segons l'opinió predominant del grup són els més experts en matèries importants per al mateix, saben que han estat designats i, fonamentalment, són els més estimats. A la vegada, cal veure també com exerceixen el seu lideratge, és a dir, com influencien en la resta del grup a partir de la informació que donen. Aquí podrien veure dues mesures d'observació: el contagi conductual i la influència directa.

Pel que fa al contagi conductual, i partint de les bases que determinen Ronald Lippitt, Norman Polansky, Fritz Heif i Sidney Posen (3), té lloc a partir de la conducta de l'individu a qui hom atribueix el " poder " per influir. Dit d'una altra forma, els joves tendeixen a imitar aquells a qui han atribuït influència encara que aquests no intentin exercitar-la.

Respecte a la influència directa, on la influència queda de manifest per una ordre, un suggeriment o bé una opinió, quan el líder decideix, el grup també ha pres la mateixa decisió. Els mitjans de comunicació poden potenciar un missatge dirigit al grup, encara que si aquest missatge és assumit pel grup, el líder n'és l'únic responsable.

1.2.3. Quan el líder ho és per la seva idoneïtat respecte a l'objectiu

En segon lloc cal parlar del rol del jove que està situat estratègicament en el grup respecte a l'objectiu que es proposa. El líder té aquesta primacia en virtut de la seva situació social. Així doncs, el líder és un producte de l'estructura de la xarxa de comunicacions del grup i sorgeix com a resultat dels determinants estructurals dels patrons de comunicació. Aquest lideratge és allò que en els grups primaris de base significa el dret i el poder d'influir en els altres.

Harold, J. Leavitt (4) a partir del que anomena "centralitat" explica que l'individu que està en el centre de la "nòria" té aquesta centralitat amb molt més pes que les altres, i en aquells models caracteritzats per una distribució relativament uniforme de la centralitat entre els seus membres, la influència d'aquests sobre els afers del grup tendeix a anivellar-se; però quan una forta centralitat resulta assegurada a un sol individu degut a la configuració estructural, aquest és el més ben situat per a exercir el control.

Això ens fa veure que hi ha individus que, per una o altra raó tenen un accés molt més gran a tots els elements que formen part d'un problema o d'una tasca concreta, i que aquestes persones són preses en consideració per aquells que estan més propers als detalls i als aspectes secundaris de la tasca-problema. Això vol dir que el líder està més ben informat que els altres en relació als temes que més interessin al grup.

No hem d'oblidar allò que Allport i Postman (5) anomenen "contacte" i "mobilitat" com a importants factors determinants dels rols de comunicació interpersonal, i així podem veure com una situació social estratègica condueix a desempenyar un rol important en la transmissió de la informació.

1.2.4. Quan el líder és aprovat culturalment.

Finalment i en tercer lloc, en la recerca dels rols comunicatius claus, un altre dels factors que proporcionen a un jove la seva designació com a líder d'opinió del grup primari és el fet de ser capdavantier de l'arquetipus de les diferències culturals. És el líder aprovat culturalment, que influeix en els altres membres del grup a partir de tenir una posició molt concreta dintre del grup, i que la seva cultura específica li atribueix el "dret" a influir. Fred Stodtbeck (6) és qui més ha estudiat aquest fet i ha comprovat que dintre de l'organització d'aquells grups més relativament formals, la cultura, més que uns patrons situacionals de l'activitat o de la interacció, proporciona unes prescripcions conductuals i assenyala els rols amb "dret a influir". Cal recordar que la cultura no tan sols atribueix influència a determinats rols, sinó que reforça aquelles esferes en què no es pot executar.

Aquests grups, designació, situació social i aprovació cultural condueixen als punts estratègics de la influència interpersonal i de com es mou la informació dintre del grup. Aquestes tres claus de diagnòstic corresponen a: les estructures, els ambients i les situacions; són les que formen el flux de la influència de les xarxes interpersonals de comunicació que amb més freqüència utilitzen els joves.

1.3. ELS MASTERS DE L'UNIVERS: ELS MASS MEDIA

1.3.1. La comunicació formalitzada

Per mass media entenem les tècniques de comunicació organitzades de forma complexa i de divulgació simultània. Els factors tècnics del procés de comunicació social són relativament constants, a l'inrevés del que passa en els factors comunicant-comunicat i públic.

Els mass media poden definir-se com un cas particular de la comunicació social. Aquesta darrera té lloc en el sentit més ampli i general en forma de circulació de signes mitjançant diferents canals que uneixen l'emissor (comunicador) amb el receptor. La connexió informativa entre emissor i receptor es porta a terme mitjançant processos de codificació i decodificació, és a dir, per una coordinació selectiva "d'estats de l'emissor o del receptor, amb estats de les estructures de signes". La condició perquè tingui lloc la comunicació és que existeixi una provisió de signes activa i comuna.

La comunicació social pressuposa estructures de sentit i de signe idèntiques des del punt de vista intersubjectiu, la qual cosa té una gran importància si entrem a discutir justament les teories i efectes de l'impacte dels mass media.

1. 3.2. L'efecte psicològic dels mass media

Quan volem tractar el tema dels efectes dels mass media, trobem que hi ha un dualisme molt concret:

Per un costat podem contemplar que els esmentats mitjans no fan altra cosa que reproduir el tipus d'informació de l'opinió pública, de manera que els ciutadans es trobaran de nou enfront d'uns coneixements profunds relacionats amb els temes que requereixen de la seva decisió. Arriba un moment en què els mass media fan que de nou tornem a trobar el món que a nivell cognitiu havíem oblidat.

Per altra banda hi ha moments en què els mass media actuen de manera negativa, com si volguessin "menjar el coco" a la gent. O, com diu Berelson (8), la "veu daurada" condueix els joves cap a qualsevol direcció.

1.3.2.1. El dualisme estímulo-resposta

A priori aquestes dues teories estan totalment oposades, encara que en realitat no semblen dues idees tan contradictòries. És a dir, les dues coincideixen en la mateixa imatge del procés dels mass media. Aquesta imatge és, primordialment, la d'una massa atomitzada composta per milions de receptors disposats a rebre el missatge; cada missatge és un estímulo directe i poderós a l'acció, que obté una resposta immediata i espontània. En Psicologia trobem teories que reforcen aquests postulats. A la Psicologia conductista els mass media funcionen a partir del dualisme estímulo-resposta, i els estudien a partir d'aquells estímuls que susciten formes particulars de resposta, en el sentit d'una acció clarament observable.

1.3.2.2. El control de la conducta

En contrast amb aquest enfoc conductista, apareix el paradigma psicoanalític, on es dona un lloc central les activitats mentals individuals, subratllant també tots els processos inconscients. El sistema psicològic humà és vist com un conjunt de components que estan en conflicte per obtenir el control de la conducta; en aquest paradigma la conducta explícita i la conducta de comunicació són menys importants per si mateixes que com a dades dirigides "inferències" sobre els aspectes inconscients de la personalitat que oïdeixen la conducta de l'individu.

1.3.2.3. El darrer enfoc: l'alternativa cognitiva

A l'estudi dels mass media, el paradigma més important que concedeix abartament un nucli centrat a les diverses activitats mentals dels éssers humans comunes en la conformació de la seva conducta, l'anomenen orientació cognitiva, concepte que surt d'una impressionant investigació experimental feta darrerament per quasi tots els estudiosos del tema de la informació-comunicació-conducta humana.

El nou enfoc cognitiu no situa el seu èmfasi en el llenguatge i en els significats (interaccionisme simbòlic), sino que subratlla una varietat de conceptes i de processos que s'entenen com a part de l'estructura de la personalitat de l'ésser humà. Els supòsits de l'enfoc cognitiu es consideren útils per a entendre molts aspectes del procés de la comunicació.

En aquest punt cal recordar els postulats bàsics que, segons M.L. De Fleur i Ball-Rokeach, es resumeixen així: (10)

1) Els membres individuals d'una societat poden concebre's com a receptors actius d'una aportació sensorial i, enfront de tals estímuls, les seves respostes de conducta són moldejades per processos mentals interns (cognitius).

2) Els processos cognitius fan que l'individu transformi aquesta aportació sensorial de diverses maneres: la codifiquen, l'emmagatzemen, la interpreten selectivament, la distorsionen i la recullen per al seu ús posterior en decisions de conducta.

3) Els processos cognitius que desenvolupen papers primordials per a moldejar la conducta d'un individu inclouen la percepció, les imatges, els sistemes de creences, les actituds, els valors, les tendències a l'equilibri en aquests factors, a més del record, el pensament i d'altres nombroses activitats mentals.

4) Els components cognitius de l'organització mental d'un individu determinat són producte de les seves experiències prèvies d'aprenentatge, que poden haver estat deliberades, accidentals, socials o solitàries.

L'enfoc cognitiu té amplis usos en l'estudi dels efectes dels mass media sobre els individus, particularment en intentar comprendre com són rebuts i percebuts els missatges, com s'aprenen les normes d'acció en les descripcions dels mitjans, com les actituds, el

coneixement, els valors, les probabilitats de conducta, poden sofrir una alteració a través de la persuasió.

1.3.3. Una avaluació no valorativa de la informació

Per una altra banda, en contraposició a la comunicació interpersonal, caracteritzada per un canvi de posició teòricament constant entre l'emissor i el receptor, els implicats en els mass media actuen des d'una situació concreta, ja sigui exclusivament com a emissors o exclusivament com a receptors. Un aparell tècnic organitzatiu interrompeix i substitueix el contacte personal. Pot ser que al comunicador el públic li sembli com un tot anònim indesmembrat. La comunicació de masses està constituïda no sols pels components tècnics, sinó abans i tot, per aquells factors de la caracteritzen com una forma especial de la comunicació social.

S'entén per comunicació de masses la transmissió de continguts realitzada en sistemes de signes de domini general dirigida a un conjunt de receptors heterogeni, anònim però no aïllat socialment, i amb l'ajut d'un muntatge tècnic organitzat de forma complexa (11). Hom podria afegir que la comunicació de masses divulga informació mitjançant un procés que funciona de manera industrial i que ha estat formalitzat socialment, dirigit a un públic ampli, dispers i, en principi, il·limitat. Aquesta divulgació és pública, ràpida, indirecta, unilateral i es realitza de forma relativament informal i poc estructurada (12)

Hem de recordar la diferència que hi ha entre els mitjans de comunicació social massius periòdics, amb pretensions d'actualitat i d'universalitat, i els no-periòdics, que en principi exclouen les pretensions d'actualitat i d'universalitat, o si més no, no són essencials en ells. Ambdues formes de comunicació social massiva estan integrades dins del subsistema social de la comunicació de masses, no només en l'aspecte de les interrelacions de les institucions aïllades de la comunicació de masses, sinó també en l'acompliment comú de determinades funcions enfront del món circumdant, mitjançant l'estabilització de les expectatives de conducta normalitzades, adequades als rols i institucionalitzades...

L'estructura generalitzada que diferencia i delimita el sistema del mass media d'una manera funcional, és la polarització de rols comunicatius que estan encreuats en la comunicació directa. Les funcions del comunicador s'independitzen en professions i en institucions. A la vegada, els receptors reben els seus nous rols receptius i projectius.

Parsons i White (13) afirmen que la comunicació condueix al "distanciament" entre el productor i el consumidor d'informació, però que el subsistema de la comunicació de masses assoleix la seva efectivitat específica solament mitjançant aquest fet.

El distanciament es fa patent al comunicador individual on ell pot produir i emetre continguts de comunicació, però no pot controlar i dominar la seva utilització o el seu aprofitament. Pel que fa al receptor, el distanciament significa que el control de l'organització i de l'ús dels mitjans de producció no estan a les seves mans. Per a Parsons i White (14) la diferència entre comunicador i receptor ve condicionada per la "llibertat" del receptor, qui pot triar entre diversos comunicadors i productors d'informació; aquesta diferenciació seria impensable sense el "distanciament" del receptor respecte a la disponibilitat de les fonts d'informació.

Aquest enfocament té diverses limitacions teòriques, ja que els mitjans de comunicació exerceixen una quantitat d'efectes força poderosos sobre l'individu. Només cal tornar a les anàlisis clàssiques de Durkheim sobre la complexitat estructural, passant per Tönnies i la tipologia: *Gemeinschaft-Gesellschaft* fins als mecanismes dialèctics del canvi que va formular Marx. Encara que aquestes tres teories de l'evolució social es formulassin abans que els mass media arribessin a estar ben desenvolupats, ja apuntaven el motiu fonamental pel qual els mass media es farien bàsics per a les societats modernes.

1.3.5. Una teoria integrada dels efectes dels mass media

A partir de l'estudi que hem realitzat, i un cop analitzades les teories referents als mass media, arribem a la conclusió que els elements bàsics d'una teoria integrada sobre els efectes dels mass media en els joves es poden explicar en base a una anàlisi sistemàtica.

Aquesta anàlisi ens dona una visió global de tots els processos que intervenen en el fenomen dels mass media. El model que es planteja és un continu procés d'interacció entre la societat, el sistema de mitjans i els joves que integren el públic d'aquests mitjans. És un model de realimentació en el qual els efectes dels missatges dels mitjans de comunicació sobre els joves, sobre els esdeveniments que es produeixen poden posar en moviment una altra cadena d'esdeveniments.

Els factors que intervenen són els sistemes socials, els mitjans i els joves; el primer factor té relacions contínues i interdependents amb el segon, "aquestes interdependències establertes dels sistemes socials i dels mitjans, així com la cultura i l'estructura social d'una societat fixen importants limitacions al sistema de mitjans i produeixen un considerable impacte sobre les seves característiques, serveis d'informació i entrega al jove" (14). Les dependències que els joves tenen de la informació dels mitjans són producte de la naturalesa de les interdependències entre els mitjans i altres sistemes socials, que determinen la quantitat i l'essencialitat de les singulars funcions informatives que el sistema de mitjans serveix als joves i a la societat; també són producte de les necessitats del jove, moldejat per la cultura social, la dinàmica social i la situació del jove dins de l'estructura social.

Els efectes sobre els joves es divideixen en dues vertents contraposades:

a) Quan els missatges dels mitjans de comunicació no estan vinculats a les dependències dels joves, i quan les realitats socials dels joves són totalment adequades, abans de la recepció del missatge o mentre aquesta es produeix, els missatges dels mitjans tindran molt poc o cap efecte d'alteració (poden reforçar creències pree-

xistents o formes de conducta).

b) Quan el jove no té realitats socials que li aportin marcs adequats per a comprendre, actuar o escapar, i quan el jove depèn de la informació rebuda dels mitjans en aquestes formes, aquests mitjans tindran una quantitat d'efectes d'alteració. En aquest cas podem esperar que els missatges alterin la conducta del jove, en termes d'activitat cognitiva, afectiva o manifesta.

NOTES AL CAPÍTOL I

- (1) MEAD, Margaret. "Public opinion Mechanisms Among Primitive peoples". Public Opinion Quarterly. Vol 1, nº 3. N. York, 1937.
- (2) KATZ, Elihu i Paul F. Lazarsfelds. La influencia personal. El individuo en el proceso de comunicación de masas. Editorial Hispano Europea. Barcelona, 1979.
- (3) LIPPITT, Ronald; POLANSKY, Norman i altres. The dynamics of Power. Swanson, Newcomb i Hartley eds. Readings in Social Psychology, N. York. 1952.
- (4) LEAVITT, Harold J. Some Effects of certain Communications Patterns on group performance, Awason, Newcomb i Hartley eds. N. York, 1952.
- (5) ALLPORT, Gordon i POSTMAN, Leo J. The Psychology of Rumors. Holt ed. N. York, 1940.
- (6) STRODTBECK, Fred. L. Husband and wife Interaction over revealed differences. American Sociological Review. Vol 16. N. York, 1955.
- (7) BISKY, L. Crítica de la teoría burguesa de la Comunicación de masas. Editorial de la Torre. Madrid, 1981.
- (8) BERELSON, Bernard i JANOWITZ, Morris. Eds. Reader in Public opinion and Communication. Illinois. 1950
- (9) M.L. DeFleur i S. Ball-Rokeach. Teorías de la comunicación de masas. Paidós Comunicación. Barcelona, 1982.
- (10) KATZ, Elihu i LAZARSELS, P. F. Obra citada.
- (11) MULLER, Peter. Los grupos sociales en los procesos de comunicación de masas. Stuttgart, 1970
- (12) JANOWITZ, Morris i SCHULZE, Robert Oscar. Tendencias de la investigación en el sector de las comunicaciones de masas. M. de Moragas Ed. Barcelona, 1984.
- (13) PAPSONS, Talcott i WHITE, Winston. Los medios de comunicación y la estructura social americana. Dieter Prokop Editor. Frankfurt, 1972.
- (14) M.L. DeFleur i S. Ball-Rokeach. Obra citada.

Capítol 2:
METODOLOGIA

2.1. El camp d'investigació.

2.1.1. La delimitació del camp d'investigació

Representa la resposta a la pregunta de quines unitats d'observació investigar. Per això cal concretar els individus, grups o àrees, limitació del temps disponible i costos d'investigació.

En el nostre cas té prioritat la limitació del temps disponible (entrega de la redacció final el 15 de desembre de 1984) abans que els costos d'investigació. És a dir, amb quina amplitud i cintre de quins límits d'espai, temps i objecte és possible de realitzar la investigació.

Els individus i les àrees d'investigació del nostre estudi es defineixen amb les següents variables:

- 1) Població: joves amb edats compreses entre els 15 i els 24 anys, residents a la ciutat de Barcelona.
- 2) Objecte d'estudi: Nivell i mecanismes d'informació i comunicació en aquesta població.

2.1.2. Elecció de tècniques.

L'elecció de tècniques a emprar en l'observació és una operació que s'ha de realitzar, fonamentalment, tenint en compte les característiques de les ciutats d'observació i sobretot, la naturalesa de les variables i indicadors respecte als quals és necessari recollir informació.

Hom recomana d'emprar a la vegada tècniques diferents, si això és possible i si hom disposa dels mitjans necessaris. Això pot suposar una valuosa verificació i contrast dels resultats obtinguts.

En el cas que ens ocupa s'han seleccionat les següents tècniques d'observació i de recollida de dades:

- . Enquesta sobre una mostra a l'atzar estratificada.
- . Sondeigs d'opinió
- . Entrevistes en profunditat
- . Entrevistes en grup

2.2. Enquesta.

L'observació per enquesta en sentit restringit consisteix en l'obtenció de dades d'interès sociològic mitjançant la interrogació a sectors de la societat.

Enfront a d'altres procediments d'observació els trets que caracteritzen l'enquesta són:

- 1) Permet l'observació directa dels fets a través de les manifestacions dels propis interessats.
- 2) Fa possible que la investigació social s'estengui als aspectes subjectius dels membres de la societat, i per tant, dels fets i fenòmens socials (extensió que en l'observació simple només és possible de manera selectiva).
- 3) Ofereix la possibilitat de dissenyar la forma que es cregui més adequada per a les fines previstes, permeten, així mateix, l'amplitud de subjectes i aspectes a àbstar.

2.2.1. Determinació del tamany de la mostra.

Una de les condicions essencials de la mostra és que constitueixi una porció de l'univers. No obstant, no n'hi ha prou amb escollir una part de l'univers per formar una mostra, sinó que aquesta ha de constar d'un nombre suficient d'elements escollits a l'atzar perquè proporcioni una seguretat estadística que els resultats que s'obtinguin puguin, dins els límits estimats, representar realment l'univers.

Això significa que la grandària de la mostra ha d'assolir determinades proporcions mínimes, fixades estadísticament, segons les lleis experimentals de la probabilitat. Però, per altra banda, les necessitats pràctiques d'estalvi de temps, de costos i d'esforços aconsellen que la grandària de la mostra no excedeixi aquest límit mínim marcat per l'estadística.

La grandària de la mostra i el seu càlcul depèn de quatre factors:

- 1) De l'amplitud de l'univers infinit o no
- 2) Del nivell de confiança adoptat
- 3) De l'error d'estimació
- 4) De la desviació típica.

Fórmulas per la grandària de la mostra.

Les fórmules per trobar la grandària adient de la mostra conjunquen els factors que acaben d'indicar: l'univers, el nivell de confiança, l'error mostrat escollit i la desviació típica.

La grandària de les mostres també depèn del tipus de mostreig que s'ha triat. A les mostres estratificades com la nostra l'error és menor que a les mostres no estratificades i també ho és la grandària necessària de la mostra.

En el nostre cas hem utilitzat el sistema de mostreig aleatori estratificat, amb el qual hem pot investigar cada estrat amb característiques pròpies de forma diferent i, alhora, comparar-los entre ells. Per tal de determinar el tamany mostrat hem utilitzat el sistema d'estratificació per afixació proporcional.

En primer lloc hem determinat el tamany de la mostra

$$N = \frac{4 \cdot p \cdot c}{\epsilon^2}$$

per a tota la població (N). En segon lloc, els tamany mostrals per a cada estrat (barri), que vindran donats per un repartiment proporcional del tamany total segons el número d'individus de cada estrat

$$n_e = N \cdot \frac{N_e}{N}$$

Essent conscients que aquest procediment té la dificultat de no tenir en compte la varietat dels estrats, l'hem utilitzat perquè ens resultava el més adequat per delimitar a priori el marge d'error tolerat. († 54) 25

Els càlculs paramètrics de la població utilitzats han estat els següents:

Mitjana $\bar{X}_t = \sum \bar{X}_e \cdot \frac{N_e}{N_t}$

Proporció $P_t = \sum p_e \cdot \frac{N_e}{N_t}$

Error típic de la mitjana

$\sigma_{\bar{X}}$

$$= \sqrt{\frac{N_t - N}{N_t} \cdot \frac{\sum \frac{N_e}{N_t} \cdot S_e^2}{N}}$$

Donant N el tamany total de la mostra.

Error típic de la processió

$$\sigma_D = \sqrt{\frac{N_e - 1}{N_e} \sum \frac{s^2}{n_e} \cdot \frac{n_e}{n_e - 1} \cdot D_e \cdot d_e}$$

Essent n_e el terany de la mostra per a cada estrat.

Confacció de la mostra

Donat que en una gran ciutat com Barcelona el número de joves és elevat (265.757) i que fer una mostra d'aquesta població era excessiu degut a la manca de temps per a realitzar el treball de camp, van optar per realitzar l'enquesta a tres barris amb característiques ben definides i diferents, alhora que són representatius de la resta de la ciutat (cases comprovades en diferents estudis)

Els barris triats van ser:

- . Sant Gervasi
- . Guinardó
- . Nou Barris

La població juvenil compresa entre els 15 i els 24 anys de cada barri és:

. Sant Gervasi	18.824
. Guinardó	13.872
. Nou Barris	22.393

Total 55.089

La mostra realitzada ha estat la següent:

. Sant Gervasi	277
. Guinardó	194
. Nou Barris	342

Total 813

2.2.2. El qüestionari.

2.2.2.1. Elaboració del qüestionari

L'instrument de l'observació per enquesta és el qüestionari. Totet diferenciar entre un qüestionari simple, l'entrevista i les escales sociomètriques. Pel que fa a la realitat subjectiva de la informació entre els joves a Barcelona, la nostra eina bàsic d'anàlisi ha estat el qüestionari-entrevista que, com sabeu, ha aplicat persones especialitzades en aquesta tasca reclutades i preparades per l'Oficina de Coordinació del Treball de camp del Projecte Jove sota la supervisió de la direcció de la investigació, de manera que els qui realitzen les preguntes del qüestionari anoten les respostes. Per l'entrevista aportaix una funció d'enllaç entre els objectius de la investigació i la realitat de la població observada. Per això les condicions fonamentals que ha de reunir depenen de la investigació i de la població que s'ha d'entrevistar. Es poden sintetitzar, per una part, en traçar els objectius de la investigació en preguntes concretes sobre l'esmentada realitat i, per altra banda, en ser capaç de suscitar en els encuestats respostes sinceres i inequívokes a cada pregunta, respostes que després seran tractades científicament, és a dir, classificades sota codis, analitzades i interpretades per la investigació. La finalitat del qüestionari serà, per tant, obtenir de manera sistemàtica i ordenada informació de la població investigada sobre les variables objecte de la investigació.

Podem dir que l'objecte de l'enquesta realitzada es refereix a tres graus categòrics de dades:

- 1) Fets; dades actuals relatives a:
  - . domini personal dels individus que formen el grup social estudiat (edat, grau d'instrucció, etc.)
  - . domini de l'ambient que els envolta (vivenda, relacions familiars, veïnat, treball, etc.)
  - . domini del seu comportament (evidentment, només podrà tractar-se d'aquell comportament reconegut o aparent per part dels entrevistats)
- 2) Opinions a les quals s'ajunten els nivells d'informació, etc. És a dir, tot el que hom anomena dades subjectives.

3) actituds i motivacions. Tot allò que espany l'elecció al comportament i que està en la base de les opinions.

4.2.2.2. Tipus de preguntes

La "justesa" d'un qüestionari no depèn d'altre cosa que de la classe de preguntes emprades i de la seva adequada formulació.

En el present estudi les preguntes eren de 4 tipus:

- 1) Tancades: per qüestions de fets
- 2) Categoritzades, per suministrar major informació i evitar el cost i el treball que suposa la codificació a posteriori de les preguntes obertes.
- 3) Obertes, per aquells temes exploratoris en els quals no podi em pressuposar la classe d'opinions i de reaccions dels joves.
- 4) escolars per tenir en compte la identificació d'opinions que ens haurien plantejat en la hipòtesi de treball.

2.3. Sondejament d'opinió

A més a més de l'enquesta general d'Informació, hem utilitzat altres sondejaments més concrets per recaptar dades en poblacions que, per raons d'estudi, ens calia aprofundir.

Hem realitzat quatre tipus diferents:

1) Sondejament a estudiants; s'han realitzat en 10 centres tant públics com privats repartits de la següent manera per Districtes:

Districte 2: 1 centre públic

1 " privat

Districte 3: 1 " públic

Districte 4: 1 " " " " " "

Districte 5: 1 " públic

Districte 6: 1 " privat

Districte 7: 1 " privat

Districte 8: 1 " públic

1 " privat

Districte 10: 1 " públic

El total d'enquestes realitzades ha estat de 384; aquesta mostra ens dona un marge d'error de ± 5 per a un interval de confiança del 95% i una $p = 50$.

2) Sondejament sobre el servei militar; s'ha dirigit a la població masculina d'edat militar (entre els 18 i els 24 anys), i s'ha realitzat un total de 254 enquestes.

3) Sondejament en els Centres d'Informació; s'han passat enquestes al S.I.P.A.T. i al Centre d'Informació de l'Àrea de Joventut i Esports de l'Ajuntament de Barcelona durant els mesos d'octubre i novembre de 1.984, i es van realitzar a totes les persones que anaven a demanar informació i que tenien entre 15 i 24 anys, s'ha realitzat un total de 132 enquestes.

4) Sondejament als joves treballadors; s'ha realitzat a joves amb feina estable o semi-estable amb edats compreses entre els 16 i els 24 anys. Els marges d'error són els mateixos que els que hem assenyalat per al primer sondejament.

El sondejament als joves treballadors no s'ha pogut utilitzar per a l'anàlisi perquè la gravació no era correcta i, en el temps previst, no s'ha pogut modificar i fer-ne una explotació.

A més a més de les enquestes que nosaltres hem plantejat hem utilitzat la que ha realitzat la Facultat de Ciències de la Informació i

la de l'Àrea de Joventut de l'Ajuntament de Barcelona sobre la Joventut i els mitjans de comunicació.

Per a l'elaboració dels qüestionaris hem seguit els mateixos criteris que per a l'enquesta general que hem explicat a l'apartat 2.2.

2.4. Entrevistes qualitatives

La forma d'entrevistar a les persones pot variar molt metodològicament, segons el procediment de l'investigador. Les entrevistes corren en totes les escales possibles des de la rígida i determinada on tant les preguntes com les respostes alternatives pertoses al subjecte estan predeterminades, fins a la totalment no estructurada on ni les preguntes que s'han de formular ni les respostes a obtenir es tenen determinades d'entrevista a l'entrevista.

L'entrevista utilitzada en el nostre estudi és una entrevista semi-dirigida. Entenem aquí l'entrevista del tipus standard (les preguntes són presentades amb les mateixes paraules i en el mateix ordre per a tots els interrogats encara que difereix en el grau d'estructuració utilitzat a les preguntes formulades i deixa a l'entrevistat lliure per contestar segons la seva pròpia forma d'expressar-se. És el que metodològicament s'anomena "preguntes d'entrevista amb final obert". L'entrevistador pot suggerir solucions a la pregunta, però no proporciona cap suggeriment estructural en la resposta de l'interrogat, que contesta amb els seus propis termes i dins el seu propi marc de referència.

Per exemple, l'entrevistador vol conèixer l'entorn físic i l'hàbitat on viu l'entrevistat: "i com és casa teva... és una casa petita, és gran...? ( ) a quin barri vius?, t'agrada el teu barri?( ) Sempre hi has viscut? ( )"

En aquest tipus d'entrevistes utilitzades, l'entrevistador té llibertat per repetir la pregunta si la resposta no és adequada i per utilitzar discrecionalment "ajudes" indirectes. Per exemple, en el cas anterior l'entrevistador pot arribar a formular: "però tu et trobes bé a casa teva, vull dir, et trobes còmode?".

La tasca de l'entrevistador és, doncs, animar l'entrevistat a parlar amb llibertat i anar a resposta total a les preguntes incloses a l'esquema de l'entrevista i fer un informe verbal de les seves respostes. Normalment no té llibertat per formular noves preguntes, excepte per aclarir el sentit de les respostes del subjecte i, per tant, no han de ser directes. Quan les preguntes poden anar seguides de comprovacions, proporciona una indicació molt millor de si l'interrogat té o no informació sobre l'assumpte, o té una opinió clarament

reflexiva respecte al tema, i quan s'achereix fortament a la mateixa.

El perquè he utilitzat aquest tipus d'entrevista i no s'altre cosa clar des vol no era que l'objectiu de les mateixes era el de realitzar un estudi més interès que l'absolut mitjançant l'encuesta respecte les percepcions, actituds, motivacions, etc., per tant, encara que l'entrevistat té llibertat total per a expressar-se segons la seva pròpia forma de pensar, la direcció de l'entrevista es té clarament a les mans de l'entrevistador. Ell vol tipus definits d'informació i part de la seva tasca és confiar en l'interrogat en la discussió dels aspectes vers als quals ell vol obtenir coneixement.

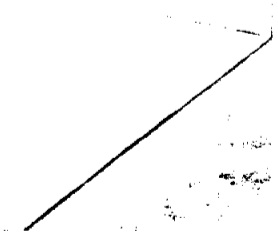
2.4.1. Selecció de la mostra.

La mostra triada per a realitzar les entrevistes ha estat en base a les següents variables: edat, sexe, ocupació principal i classe social.

- 15-16 anys : 1) Una noia estudiant, situació econòmica mitja-alta.
2) Un noi estudiant, sense feina, situació econòmica mitja-baixa.
- 17-18 anys : 3) Noi treballador, situació econòmica baixa.
4) Noi estudiant, situació econòmica mitja.
5) Noia en atur, situació econòmica mitja-baixa.
- 19-21-22 anys : 6) Noi en atur que estudia mentre busca feina, situació econòmica mitja-baixa.
7) Noia estudiant, situació econòmica mitja.
8) Noia treballadora, situació econòmica mitja-alta.
- 22-23-24 anys : 9) Noi treballador, situació econòmica mitja.
10) Noia en atur, casada, situació econòmica mitja-baixa.

A més a més d'utilitzar aquestes entrevistes, també s'han analitzat algunes altres entrevistes realitzades per a altres temes on tampoc hi havia inclòs el tema de la informació.

El total de les entrevistes utilitzades ha estat el següent:

H O M E

D O N N A

		H O M E	D O N N A
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100	-Estudia i treballa no qualificada		20 anys Sit. econ.: mitja-baixa
	Estudia i treballa qualificada; Empresa petita	18 anys Sit. Econ.: mitja	
	Estudia i treballa qualificada; Empresa mitjana		22 anys Sit. econ.: mitja-alta
			19 anys Sit. econ.: mitja
			15 anys Sit. econ.: mitja-alta

	Ha treballat abans	24 anys Sit. econ.: baixa	23 anys. Casada Sit. econ.: mitja-baixa
	No ha treballat	19 anys. Estudia men- tre busca feina. Sit. econ.: mitja-baixa	18 anys. Estudia men- tre busca feina. Sit. econ.: mitja-baixa
	Empresa mitjana. Qualificat	24 anys. Sit. econ.: mitja	
	Empresa pública. No qualificat	18 anys Sit. econ.: mitja-baixa	
	Sector públic. No qualificat	24 anys. Sit. econ.: mitja	
	Empresa marginal.	19 anys. Sit. econ.: mitja-baixa	

7.4.2. Test Stai. Qüestionari d'ansietat estat-tret.

Autors: C.D. Spielberger, R.L. Gorsuch i P.E. Lushene.

El Qüestionari Stai o té dos sub-escala separades d'autoavaluació que reben dos conceptes independents de l'ansietat, con estat (E) i con tret (T).

Encara que originalment es va idear com a instrument per a investigar els fenòmens de l'ansietat en adults "normals" (sen e alteracions psiquiàtriques), el Stai ha mostrat ésser útil per medir ambdós conceptes tant en escolars d'estudis mitjans i superiors com en pacients de diversos grups clínics.

L'ansietat Estat (A/E) està conceptualitzada com un estat o condició emocional transitòria de l'organisme humà, que es caracteritza per sentiments subjectius, conscientment percebuts, de tensió i aprensíó, així com per una hiperactivitat del sistema nerviós autònom. Pot variar amb el temps i fluctuar en intensitat.

L'ansietat Tret (A/T) assenyala una relativament estable propensió ansiosa per la que difereixen els subjectes en la seva tendència a percebre les situacions com amenaçadores i a elevar, consegüentment, la seva ansietat Estat (A/E). Com un concepte psicològic l'A/T té característiques similars als constructes que Atkinson anomena "motius" (aquestes disposicions que romanen latents fins que són activades per alguns estímuls de la situació), i als quals Campbell el·ludeix com "disposicions comportamentals adquirides" (residus d'experiències passades que predisposen tant a veure el món d'una determinada manera com a manifestar unes tendències de resposta vinculades a l'objecte.

Ambdós conceptes s'assemblen, en certs aspectes, a les energies cinestèsica i potencial en el món de la física. La primera és una manifestació, en un determinat moment i amb un grau d'intensitat, d'un procés o reacció empírica, mentre que la segona indica diferències entre els objectes en la quantitat d'energia cinestèsica que pot alliberar-la mitjançant l'aplicació d'una força apropiada, l'ansietat tret implica diferències entre els subjectes en la seva disposició per a respondre a situacions tenses amb diferents quantitats d'ansietat estat.

En general, els subjectes A/P + (amb ansietat tret més gran) presentaran una A/E + (ansietat estat més gran) que els subjectes A/P -, perquè els A/P + veuen moltes més situacions amenaçadores. Per tant, els A/P + són més atenciosos i preocupats amb un augment d'A/E en situacions de relacions interpersonals que impliquin algun tipus de conflicte o necessitat (per exemple, enfrontar-se a una tasca difícil o no-resoluda). Tanmateix, el fet que les persones que difereixen en A/P mostren grans diferències en A/E, depèn del grau en què la situació específica és percebuda per un cert individu com a perillosa o amenaçadora, i això està molt influït per les particulars experiències passades.

La subescala A/E pot ser utilitzada per determinar els nivells actuals d'intensitat produïts per procediments experimentals carregats de tensió o "estrès", o per un índex del nivell de l'impuls "driva" tal com fou definit per Hull i Spence. No s'ha observat que les puntuacions A/E augmenten com resposta a diferents tipus de tensió i disminueixen com resultat de les tècniques de relaxació. La puntuació A/E és un índex sensible del nivell d'ansietat transitoria dels subjectes. Les característiques essencials avaluades per A/E inclouen sentiments de tensió, nerviosisme, preocupació i aprensivió.

Aquest test s'ha passat a les següents entrevistes: E-1, E-2, E-3, E-4, E-5, E-8, E-11, E-13, E-18, i s'han obtingut les següents puntuacions:

A/E: ansietat estat; A/P: ansietat tret; P.D: puntuació directa; C: centil; D: decatípus.

	P.D.	C	D
E-1	A/E: 13 A/P: 25	15 60	3 6
E-2	A/E: 25 A/P: 23	70 77	7 7
E-3	A/E: 17 A/P: 23	33 55	4 6
E-4	A/E: 21 A/P: 27	52 77	6 7
E-5	A/E: 17 A/P: 20	33 40	4 5

	P.D	C	D
E-3	A/E: 33	78	7
	A/P: 33	35	9
E-12	A/E: 15	25	4
	A/P: 20	35	5
E-13	A/E: 10	10	3
	A/P: 18	32	4
E-16	A/E: 20	50	5
	A/P: 30	85	8

Nota: El procediment utilitzat a la fase de recollida de dades ha estat supervisat per l'equip, però ni dirigit, per tant, per a qualsevol informació referida a l'execució de les enquestes i de les entrevistes haurà d'obtenir-se dels informes elaborats per l'Oficina del Projecte Iove.

Capítol 3:

LA PERCEPCIÓ SUBJECTIVA

3. LA PERCEPCIÓ SUBJECTIVA

3.1. L'estudi fenomenològic de la vida social

Per a una correcta anàlisi de la percepció subjectiva dels processos d'informació i comunicació en els joves hem de considerar, en primer lloc, els joves en el seu rol d'agents socialitzadors de la intercomunicació secundària. D'aquí que la primera preocupació nostra sigui la captació dels trets fonamentals dels joves, que són la base de les seves interrelacions socials. Aquesta investigació, com planteja A. Vierkandt (1), pren sentit únicament des d'un estudi fenomenològic de la vida social. Partim del punt que és la "consciència del nosaltres" (Wir-Bewusstsein) que constitueix la base del procés comunitari de la informació, de manera que es converteix en una categoria social fonamental de la vida col·lectiva. D'aquí sorgeix la "reciprocitat de les perspectives" sempre latent, i en ocasions manifesta, en els processos d'informació interpersonal entre el jo i el tu. Ara bé, aquesta relació essentada no es transforma en un procés pròpiament de comunicació fins l'aparició d'un tercer (des Dritten), perquè és llavors quan el jo capta la reciprocitat no solament entre ell i els altres, sinó també dels altres entre sí. D'aquí en resulta un cercle tancat (Geschlossener Kreis) que defineix una relació social.

En una cultura urbano-industrial, fonamentada des de fa molt temps a fragmentar-ho i a civilitzar-ho tot per dominar, és sorprenent d'haver de recordar que en realitat i a la pràctica, el veritable missatge a transmetre és el mitjà. Perquè més enllà de la fragmentació, els nous mitjans i la electrònica obren l'era de la simultaneïtat amb totes les seves repercussions polítiques i socials.

Tal com escriuen P. Bruckner i A. Finkielkraut, (2): "... Així és que una bona informació es valora per la rapidesa de la seva resposta -cobrir un esdeveniment sense espera-, però també per la qualitat de la seva pregunta -per objectiu o reactiu que es presenti un missatge- porta en sí l'exigència d'allò nou i és aquest apriorisme el que converteix el missatge en informació". És a dir, autors ben distanciatos en les seves postures intel·lectuals segueixen la tesi: allò que transmet una font d'informació és el propi mitjà. Ho constatem en la nostra investigació. Els

joves urbans que hem entrevistat tenen una especial sensibilitat per copsar i integrar en esdeveniments quotidians els estris que amplien la seva capacitat receptora i mitjançadora d'informació i processos de comunicació. Segons els resultats de les entrevistes en profunditat realitzades als joves, hem de fer notar que entre els factors de formació d'opinions, els grups primaris de base ocupen un lloc central. Ara bé, paradoxalment, encara que els joves admeten que respecte X o Y s'han informat per un amic, per un company o per una altra persona que pertany al seu entorn quotidià de relació, no consideren cognitivament el grup d'amics, els companys d'estudi o de barri com una font d'informació, sinó que pel que hom anomena "symbolic self involvement process" les fonts d'informació provenen d'uns mitjans comunitaris i/o de massa no grupals.

3.2. Unitats significants de la comunicació

Veritablement, per analitzar les comunicacions en l'interior d'un grup cal, en primer lloc, descomposar el conjunt de comunicacions en unitats de significació i, després, destacar el nombre de les unitats de comunicació emeses per cada membre del grup en direcció als altres o al grup en conjunt. Per tant, malgrat ser un "hot medium" (transmet els missatges de forma molt completa i no deixa quasi espai a la interpretació personal) la seva funció principal es decanta vers la persuasió, la suggestió i/o la incitació al canvi, no cap a la informació.

"... La propaganda, en efecto, carece de poder sobre nuestra apatía de telespectadores. Existe un humor de lo cotidiano, que consiste en mentalizarlo todo. Noticiarios, película del domingo, spot publicitario, discurso ministerial: los géneros se entrecabalgan, ningún discurso es privilegiado, las palabras del poder son despiadadamente profanadas por nuestra indiferencia y situadas en el mismo rango que las imágenes más fútiles..." (3). En resum plantegen que els judicis pessimistes o esperançadors respecte als efectes dels mass media són sovint clarament exagerats. Els mass media poden ser la millor o la pitjor de les coses, segons el context socio-cultural en què es produeixen. Els joves entrevistats es comporten amb una certa autonomia vers les influències externes (en temes com el consum, les diversions, etc.), tot manifestant la tendència a conservar els propis mecanismes establerts en relació als estímuls i a no modificar-los: Sense cap mena de dubtes el medi urbà accelera en el jove la capacitat pròpia dels reflexos condicionats per reaccionar del modus socialment requerit a determinats estímuls i motivar les seves reaccions en base a les raons socialment reconegudes. Finalment, el jove reacciona de forma diferent davant el mateix estímul, segons les condicions peculiars de la situació social en què es troba, i diferencia també la motivació d'un mateix comportament segons el grup social amb què té relació. Això li permet de mantenir igualment, certa elasticitat que expressa en la seva presència dins el context de diversos grups socials.

3.3. L'ecosistema informatiu del jove barceloní.

El jove urbà viu envoltat per una esfera d'informació que actua sobre ell i de la qual rep permanents impactes informatius que infereixen en la seva qualitat de vida. L'oferta informativa al món urbà actual excedeix les capacitats de consum del temps lliure, fet que ve donat per l'aprofitament dels béns i serveis que proporciona la Ciutat i pel grau de participació que els joves tenen.

La ciutat, tal com escriu Josep Maria Canals, (4), des d'un determinat punt de vista es defineix precisament per l'acumulació de serveis i d'ofertes de tota mena en un reduït espai de territori. Aquesta acumulació d'oferta informativa fa que el jove utilitzi una sèrie de ressorts tendents a seleccionar l'oferta en funció dels seus interessos.

"No sé, hi ha moltes coses que et diuen que pots, els diaris estan plens de coses, i la ràdio... la ràdio et diu cada quart d'hora a quina disco pots anar. Hi ha una ràdio que fins i tot et pots lligar... després, tens lo que et diuen per ahí, cents de llocs on anar a passar una estona, i tu, que no tens ni un duro, no tens ni temps per anar a tots aquests puestos"

Joia, 20 anys, aturada buscant el primer treball.

Hi ha, però, una equació molt gràfica que explica perfectament què fa que un jove es decideixi per triar davant aquesta aca-paradora oferta ciutadana i que, com escriu Wilburn Hang (5), depèn de dues variables:

$$\text{selecció} = \frac{\text{expectatives de gratificació}}{\text{expectatives d'esforç requerit}}$$

Això val dir que com més gran sigui l'expectativa de gratificació, més s'inclinarà un jove cap a una opció, i menys com més sigui l'expectativa d'esforç requerit. És a dir, que l'expectativa de gratificació és el factor positiu i l'expectativa d'esforç requerit és el factor negatiu.

A Barcelona, podem parlar d'un ecosistema, ja que l'esfera d'informació que ens envolta ha pres forma; avui dia, l'ecosistema és, fonamentalment, una "mitja esfera", i el seu segment domi

nant és una iconosfera. Vivim immersos dins una iconosfera fins el punt que l'abundància d'imatges es fa un repertori: televisió, diaris, ràdio, pòsters, cartells, etc. Però, per sortir d'aquest món accelerador, cal recordar que el cervell té uns filtres automàtics que sovint deixen al marge la informació que no li és útil. L'atenció humana és selectiva i està en funció d'allò que anomenem gratificacions d'ús.

3.4. Usos i gratificacions

Paradoxalment la mateixa abundància de missatges que rebem fa que les imatges comencin a convertir-se en invisibles. S'està fent tan trivial la comunicació per imatges que no les veiem de tan abundants com són. Només seleccionem tot allò que té un cert ús o gratificació per nosaltres, la resta només és "soroll", encara que moltes vegades aquest "soroll" no ens deixi captar els missatges de tan abundants que són.

En una Ciutat com la nostra, les diverses ofertes informatives estan en competència entre elles, el problema és el de realitzar l'elecció. Per tractar d'entendre aquesta mena de competència cal veure la teoria dels usos i gratificacions (6)

"En serio, és una menjada de coco bestial, volen que ens gastem totes les peles, i més que en tinguèssim. Compra't això, prova aquesta beguda, ves a prendre l'hamburguesa aquí, ves a ballar a tal lloc... no paren. Tot el dia a sobre teu per veure si caus d'una puta vegada. Jo ho tinc clar, no acostumo a fer cas. M'ia no faig allò que volen que faci... bueno, menteixo, fa tres setmanes vaig guanyar 41.000 peles i mes les vaig patejar com vaig voler. Durant una setmana vaig fotre de tot, comprar discos de Génesis i roba, bastanta roba perquè havia d'entrar a treu ballar a finals de mes. Que vols que et digui. Ho tinc clar, encara que tinc també els meus dies bojos on m'ho patejaria tot el que tingués. No t'agradaria fer-ho a tu?"

Noi, 24 anys, treballa a temporades en el que li surt. Qualificat.

En primer lloc, la teoria dels usos i gratificacions fa la distinció entre els missatges de diferents us; és evident que no és el mateix un diari que un audiovisual, o un llibre que un magnetoscopi i, en principi, no tenen perquè entrar en competència, donat que són dos tipus d'oferta i d'ús diferents. La competència comença a plantejar-se en aquells missatges o mitjans que tenen usos iguals o substituïus, és a dir, dos missatges que són redundants perquè tenen la mateixa funció, la mateixa utilitat social. D'aquests, el jove sempre agafarà el que tingui més avantatges o tingui un valor afegit més gran per ell. El missatge que doni més gratificacions serà el que desplaçarà l'altres.

Les gratificacions són les que reeixen la intensitat de plaer que proporciona. Són els factors que determinen el que el jove tria.

Poder comparar el nostre estudi amb el que va fer Manuel Martín Serrano i comprova les dades obtingudes per ambcós. Els joves utilitzen els mitjans de comunicació, en primer lloc, per estar in-formats de la següent manera:

<u>Estudi M. Martín Serrano</u>	<u>Estudi Projecte Jove</u>
Televisió 49%	Televisió i ràdio 30%
Ràdio 29%	Tele més ràdio més amics . 24%
Premsa 11%	Premsa 20%
	Només amics 11%
	Família ..... 2'8%
	Estan a la "guay" ..... 1'8%
	Pirulís i fulletons ..... 1'0%
	N.C. .... 9'4%

En el primer estudi es va fer que els joves només contestessin a un únic mitjà de comunicació. L'aportació més novedosa del nostre estudi és la inclusió de determinats canals mediatitzats d'informació i comunicació com ara són: els grups primaris de base, els líders d'opinió, les comunicacions interpersonals, etc.

3.5. Especialització de les funcions dels mass media

També hem de ressenyar allò que podríem anomenar les especialitzacions dels usos dels mitjans de comunicació per part dels joves.

Per a tot aquell tipus d'informació de temes de cicle curt o puntual, utilitzen la premsa escrita; per a la informació de cicles més llargs o de "valors", el mitjà preferit és el terminal televisiu. La ràdio és el mitjà més adient per a la interacció entre els joves. A grans trets, podríem classificar els usos a partir de: a) la tele: temes de vida familiar, ecosistema, salut, natura, i també pel·lícules dins de l'espai lúdic; b) premsa: informació político-social; c) ràdio: musicals i informatius curts.

Aquestes últimes dades han estat corroborades en les entrevistes en profunditat que hem fet durant el nostre estudi. Caldria observar que, empíricament, això no sols és així, sinó que entren en joc els grups primaris de base, donant un contingut de fiabilitat a la informació conca pels mitjans de comunicació.

Així doncs, cal veure la utilització del terminal televisiu com la primera font d'ocupació del temps lliure, espai comunicatiu i, també, com espai lúdic d'ocupació. Aquest protagonisme que dia a dia va adquirint al terminal televisiu el fa cada cop més un centre de difusió important. La gran i plural oferta informativa que arriba als joves, ve conca, en gran part, a través d'aquest terminal audiovisual polifuncional que tenen a la pròpia llar.

"... en principio, la tele es lo mejor,... y más si tienes un video en casa... me encanta, pasaría horas y horas viendo películas de todo tipo, largometrajes, documentales, espacios culturales, Antes iba mucho al cine, siempre que podía, pero se ha puesto muy caro... ahora veo pelis del video club, dos o tres cada fin de semana, terrible, puedes ver pelis que ahora mismo estan haciendo en el cine... no sé... la tele te lo da todo... distracción, cultura, publicidad, política... que es lo que pasa en el mundo... eh... mejor, te trae el mundo a tu casa, sin tener que salir a la calle... lo tiene todo".

Noi, estudiant, 19 anys.

"... sí, veig la tele lo normal... al migdia, alguns dies al tornar a casa a la tarda, i per les nits quan no surto amb els amics. M'agraden les pel·lícules i els espais informatius... El telediari, Usted por ejemplo... coses així".

Noi, 22 anys, treballa en uns grans magatzems, administratiu.

Tal com escriu Romà Gubern (8), això té, en primer lloc, l'a vantatge i el desavantatge de la informació vicarial, que vol dir una informació mitjançada, és a dir, que no entra en contacte ni coneixement amb el món físic i real, sinó que el jove entra en contactate amb una informació manufacturada. No és el mateix el coneixement directe i sensorial del món físic a través dels nostres sentitits - o com diu F. Martín Sarrano (9), l'observació de l'entorn a través del contacte directe amb la realitat quotidiana - que la informació a través de la nostra telepantalla que dona una imatge bidimensional. Per tant, podem veure que hi ha, certament, una multitiliació del coneixement del món físic a través de la informació mitjançada. Per altra banda, el fet que es promou i s'optimitzizin certs usos i funcions i se'n desfavoreixin d'altres, implica com a mínim, una tendenciositat intrínseca en cada mitjà de comunicació, tal com reconeix l'informe MacBride de l'UNESCO (10), d'e-normes conseqüències socio-culturals.

3.6. Claustrofília versus agorafília

Un segon factor que hem d'afegir a tot això seria la nova dicotomia que el temps lliure contemporani té cada vegada més racialment escindit entre dues formes totalment contraposades: claustrofília i agorafília.

El que hom anomena bissecentarisme, o més dràsticament claustrofília del búnquer domèstic autosuficient, amb totes les noves tecnologies darrera, i que potencien, per tant, el terminal televisiu com a terminal domèstic, no fan més que diversificar l'oferta i potenciar aquest rol de terminal polifuncional de la tele.

Sorprenentment, el resultat es que la vida cultural gira entorn de l'esmentat aparell, que es converteix en l'eix d'un model de temps lliure veritablement claustrofílic en el sentit que ja comentàvem abans, contraposat a les formes antigues del temps lliure comunitari que anomenem agorafílic, amb espais compartits on es produeix allò que els nordamericans anomenen "face to face communication", la comunicació cara a cara, i no mediatitzada a través de la pantalla.

Dins tota aquesta oferta informativa cal saber distingir el que freqüentment l'àrea cognitiva del jove rep: una dicotomia entre aquells mitjans que donen una oferta real d'informació i aquells altres mitjans que fan una oferta més de temps lliure. Hem de distingir allò que és informació d'allò que anomenem "entertainment", on caldria situar totes les oportunitats lúdiques: les pel·lícules, el món de la ficció narrativa, la música, etc.

Els efectes d'aquest tipus de missatge, malgrat totes les teories que ja hi ha i que hem tractat en aquest estudi, són diferents; hom no pot valorar ni homologar de forma igual la informació científica, per exemple, que la informació d'entreteniment, que més que dos gèneres són dos macrogèneres.

3.7. L'escisió entre públic i privat

És evident també que el desenvolupament dels nous mitjans de comunicació socials i interpersonals han radicalitzat l'escisió entre el que és públic i el que és privat, ja iniciada amb la divisió i l'especialització del món del treball.

Des dels seus inicis totes les tecnologies de comunicació social s'han creat amb una finalitat de produir o de difondre missatges orientats especialment al consum privat, amb les dues excepcions del cartell com a potenciació litogràfica d'una tradició informativa i publicitària que ja existia en els espais públics, i el cinema, com a nou estadi tecnològic de l'espectacle del teatre.

Aquesta escisió entre el que és públic i el que és privat lliga amb el que abans anomenàvem claustrofília i agorafília. En aquesta dicotomització han exercit un paper essencial les motivacions econòmiques. Els últims avenços tecnològics tendeixen a incorporar els missatges tradicionals d'ús a l'estatut de missatges de propietat, tot fent accedir la informació audiovisual a l'estatut de propietat privada dels seus suports, com abans va passar amb els llibres, els diaris i els discos.

La tendència a la miniaturització i a l'abaratiment dels components dels suports actuals dels mitjans de comunicació fa que la venda de Hardware sigui econòmicament rendable, ja que estimula el consumisme col·leccionista, molt més productiu que el normal usufructe dels missatges, donat que avui s'ha creat l'atresorament de discos, cassettes, programes de jocs i de gestió domèstica, etc. que encara que potser no arribin mai a ser realment usufructuats pels seus propietaris, formen part d'allò que actualment hom anomena "poder cultural acumulat" o "capital cultural disponible".

Tal com incloïen Roma Govern per un cantó i "Miquel de Moragas per un altre (11) per segons quins joves la màxima expressió de llibertat ve determinada per la següent frase: "en el meu hàbitat jo trio lliurement els meus programes". És el temps lliure privatitzat que està associat a una concepció de la llar autàrticament entès, i en expressió de Dichter: "la cueva aterciopelada",

embrió del que podrien anomenar individualisme, insolidaritat i submissió al poder central, com a foment de les majories silencioses.

Realment, tant l'oci privatitzat com el comunitari, que dràsticament anavenàvem claustrofília i agorafília, compleixen funcions i satisfan gratificacions diferents i complementàries. El primer privilegia la necessitat de reflexió individual, de repòs i tranquil·litat de la llar, mentre que el segon comporta la necessitat de sociabilització activa de les relacions interpersonals. Probablement ambdós són necessaris i irrenunciables per a l'ésser humà.

"si tengo muchos amigos, bueno, muchos no,... cantidad no, lo que pasa es que soy muy íntima de todos,... bueno, toda la gente que conozco es muy íntima mía... bueno, toda, mucha... las compañeras de clase, amigas comunes, también del verano, de cada año... Me gusta salir con ellas y ir a ver festivales y conciertos... también salimos algún sábado por la tarde cuando no tengo que estudiar. Me divierto mucho... No, no salimos muy a menudo, tampoco me gusta salir siempre... tengo que estudiar... me encuentro bien en casa, tengo mi habitación como quiero y paso horas enteras encerrada... tardes enteras... estudio... oigo música, pienso en mis cosas".

Noia. 16 anys. Estudiant

"... sí, de vegades em trobo sola, especialment quan noestic amb el grup d'amics, de vegades a casa, siestic depre. Començo trobant-me bé, però després d'una cervesa tinc necessitat de sortir, trobar els amics... hi ha dies que la casa es cau sobre meu, pensa que som 7 a casa. Necessito sortir, respirar, anar a beure algo amb els amics".

Noia. 21 anys. Dependenta comerç.

"... a casa? ... sí, em trobo bé, el meu tocata, els meus discos, el meu espai vital... tot bé.

"... no, como amb un germà més petit que jo, de vegades em toca les coses, però ens entenen força bé... em trobo a la meua habitació, quan ell no està tancar la porta amb el passador i recupero el meu món"

Noi. 19 anys. Estudia i treballa.

No creiem que l'expansió de les noves tecnologies, encara que Barcelona és la ciutat on l'índex de vendes és molt més alt que a la resta de l'Estat, pugui comportar una extinció de l'oci comunitari. Encara que els teatres malvisquin mitjançant una política de subvencions, que els preus actuals de les actuacions dels ídols del rock siguin quasi prohibitius, i que les sales de cinema -fora de les superproduccions americanes- estiguin planes d'un sector de públic format pels més desafavorits econòmicament: els joves i el públic popular que no tenen magnetoscopi. Mentrestant l'oci privatitzant i claustrofílic prima valors de territorialitat, de protecció, de seguretat, de recolliment. La ritualitat tribal de l'oci agorafílic al palau d'esports, a la disco i a les probades populars priva valors com els de la festa, l'aventura, el ligue, l'extroversió, la interacció de la persona, les noves relacions, fins i tot la litúrgia coral. Inclús cal assenyalar que l'oci participatiu en espais comunitaris és el de la gratificació o premi a un petit esforç personal, on l'expectativa de l'esforç requerit, com dèiem abans, ve sobracament recompensat per un tipus d'oferta que es diferencia notablement de la que és possible, encara, d'obtenir a casa.

3.8. L'absència de cerimònia

La societat actual tancaix a allò que els sociòlegs anomenen "absència de cerimònia", conseqüència, en part, del foment de l'oci privat i conciliari. Però aquesta absència està entre nosaltres sense que hagi creat un efecte traumatitzador com proclamaven els pessimistes de les noves tecnologies. És l'exemple del ciutadà que s'autoabasteix en el supermercat, que utilitza la targeta del caixer permanent o que es posa ell mateix la benzina a algunes estacions de servei de l'autopista. És clar que hom pot enyorar la venedora, el caixer del banc o l'empleat de la benzina com a elements d'una litúrgia social que la mecanització i l'espiral dels salaris han fet desaparèixer. La depersonalització de les relacions socials intenta de ser corregida amb tècniques de simulacres -amb paraules de Baudrillard: "la lubrificació de les relacions socials mitjançant el somriure institucional" (12)- i aleshores apareixen els public relations, les simpàtiques informadores, les hostesses, fins i tot les etiquetes a la solapa per identificar el nom del propi treballador.

Les noves tecnologies i, especialment els seus costos, es traduiran en un desigual repartiment social dels beneficis informatius i culturals i, a la llarga, afegiran a la riquesa dels rics l'opulència comunicativa i castigaran els pobres amb el greuge de la seva indigència informativa. Aquest desequilibri és tant més quan hom contempla el poder polític i social del "poder informatiu".

A la vegada, d'aquesta estratificació del poder social, l'autoprogramació dels joves reforça encara més la seva estratificació cultural. Aquesta compartimentació comporta que prima la perpetuació de les fosses entre l'Alta Cultura d'èlit i la Cultura de subcultures; és a dir, el jove d'alta cultura seguirà demanant Albinoni, Becket, Beethoven, Bowie, etc., mentre que el jove de baixa cultura perpetuarà el seu model subcultural demanant més Pecos, Mecano, "la canción del verano", i les sèries de televisió típics "Dallas" o "Dinastia". És a dir, consoliden i perpetuen les fosses culturals degut als mecanismes selectius de l'autoprogramació que ens ve reforçada per la compartimentació domèstica.

Aquests plantejaments estan refusats per l'argument segons el qual la desigualtat derivada de les desigualtats econòmiques, i l'estratificació cultural, han estat fenòmens presents des dels orígens dels mass media. Els joves amb diners a la butxaca sempre han comprat més discos, llibre i aparells tecnològics que no pas als joves amb la butxaca buida; uns i altres han seleccionat les seves opcions culturals a partir dels seus gustos previs i conforme als seus nivells educacionals.

Així doncs, respecte a l'estratificació informativa dels joves cal recordar que la riquesa informativa es basa en la diversificació de l'oferta i, per tant, tenim que: negar el dret dels joves a triar lliurement els seus propis programes significa defensar una forma de "censura", el monolitisme o el despotisme cultural cirr-gista; a la vegada, la multiplicitat d'ofertes significa un ampli ventall que engloba quasi tot allò que el jove desitja, i totes aquestes opcions es poden triar lliurement i en diferents circumstàncies de la vida, fins i tot durant un mateix dia poden semblar més desitjables o funcionals unes o altres opcions. Cal recordar que després d'un dia de gran esforç hom acostuma a preferir un programa o una música més aviat lleugers. Sol passar a les millors famílies.

3.9. Els diversos rols

En el sector de població objecte del present estudi un dels primers conflictes de comunicació que apareix és el referit a la relació comunicacional amb els pares. El diàleg, si existeix, es desencadena veladament o manifestament sota una oposició, més o menys oberta contra el medi adult. La relació amb ells ja no és únicament una relació interpersonal, sinó que queda modificada pels "rols" del grup d'amics amb qui es relacionen, pels companys d'estudi, etc. Les "desviacions" dels pares respecte del model o els valors del grup de referència creen les primeres fases de rebuig i potencien l'ambivalència en les relacions familiars.

Un primer pas per a la comprensió del conflicte generacional és en el tema de la comunicació anomenada intrapersonal. La comunicació amb si mateix. Cada jove o individu té multitud de creences sobre les coses més variades, però aquesta diversitat no és un "emblemic sense sentit", sinó que les creences formen un sistema organitzat, no tan lògicament com psicològicament. Per què? Perquè l'estructura de cada sistema de creences dependrà de la importància que l'atenció de l'individu doni a les mateixes. Així tenim que hi ha creences que són centrals per als joves i d'altres que són perifèriques. Les creences "nuclears" resisteixen molt més el canvi que les perifèriques, i quan canvien tenen unes repercussions molt més àmplies, precisament per la connexió i la interdependència que guarden entre si. Aquest és un dels principals motius de conflicte entre els joves i els adults que els envolten en un medi familiar.

Què passa? que el jove s'orienta envers determinades creences entre les quals ha d'escollir. Aquesta elecció ha de fer-la normalment en solitari. Per tant, és ell qui no únicament coordina diversos ítems d'informació, sinó que se situa en el seu propi ambient.

Vegem el cas d'una noia de 20 anys que estudia en sortir de treballar i que viu sola amb la seva mare (vídua des de fa 19 anys).

"La meua mare té 59 anys i jo 20; ací comença el meu primer problema gran. Aquesta diferència d'edat que hi ha entre la meua mare i jo, hi ha una diferència generacional, això per descomptat, és molt difícil de vegades conviure amb una persona que té unes idees determinades, que intenta adaptar-se però que no pot..., i clar, conviure amb a-

questes idees determinades i les altres que estàs veient al teu voltant, però que arriba a un punt que no acabes d'assimilar ni unes ni les altres, no?... perquè es tracta d'intentar sortir d'un món reclos en el que m'he format, i fer-me un altre món per mi mateixa, per poder viure. Es pot parlar amb ella, però en trobo pel costat d'ella que es tanca en les seves idees i, ... d'ací no en sortim".

Dintre de l'àmbit de les relacions interpersonals amb els pares, aquestes són sovint conflictives per motiu del "background" educacional-informatiu dels pares. Això és del tot lògic quan els missatges destinats a les relacions interpersonals són, simultàniament, un conjunt de missatges informatius i missatges persuasius. Aquesta distinció és fonamental. Els missatges informatius es dirigeixen principalment a la propietat del "coneixement" de les comunicacions. I els missatges persuasius al sentiment o emoció.

En un altre aspecte, si tenim clar el propòsit d'una relació, però no arribem a un acord sobre la mateixa, no podem establir amb fluïdesa el tipus de control d'aquest sistema de comunicació.

És el cas del noi estudiant de 18 anys:

"Suposo que depèn molt també d'altres factors ambientals, però si els meus pares fossin persones que sabessin més suposo que ens haguessin incitat més a conèixer més. Diguessim que amb una pedagogia més àmplia haguessin pogut oferir més inquietuds per conèixer i aprendre. La meva mare, al no saber, l'únic que ens pot dir és... apreneu, que això deu ser bo..., en fi qüestions d'aquest tipus."

Com veiem, per a una bona relació a nivell comunicatiu no és suficient el missatge persuasiu, sinó que hi manca, de forma molt important, el missatge informatiu.

Per altra banda, es produeix una "desqualificació en la comunicació", és a dir, en ocasions es produeix una sobrecàrrega de missatges que l'altra persona és incapaç d'assimilar, de processar. En exigir aquest esforç de comprensió, l'emissor decideix no continuar la relació, perquè els inconvenients no tenen correspondència amb els avantatges.

Mei aturat que ja he treballat adans. 24 anys. Classe baixa.

"... no, el que passa és que... els meus pares pensen, ... són d'una manera molt errera, no? vull dir que no han seguit amb la vida, i això que va haver un moment que es van parar, no?, i aleshores, a força de, no sé, de temps veus que... en certes coses no pots parlar perquè o bé no les entenen o bé no les volen entendre, o no es tan suficientment informats com per poder parlar al mateix nivell o a lo millor per sentir al meu pare, i ja sé com pensa perquè ja ho he intentat altres vegades, veus que les converses no les pots tirar endavant, perquè tu dius una cosa i ells en diuen una altra, i com que ja ho sé, prefereixo no parlar".

3.10. L'Escola. Una macroxarxa d'informació i comunicació entre els joves fins que s'inicien els estudis superiors.

Tradicionalment s'ha vingut distingint entre l'estructura formal i la informal de la comunicació i de la informació. El centre d'estudis, o l'escola, és un bon exemple de conjunció d'ambdós tipus d'estructures. No ha afirmat que la comunicació formal i la informal podien estar separades i entrelligades. En una escola, per exemple, el clima ve determinat pel grau major o menor de coincidència entre la comunicació formal i la informal.

Un corrent d'investigació, interrompuda fa 20 anys (13), i que actualment s'ha reprès amb gran força, ha considerat que si es volen detectar els problemes comunicatius en institucions, com per exemple, a l'escola, l'investigador s'ha d'enfrontar amb el tema de les macroxarxes, de manera que tota la institució pot contemplar-se com un parany de multitud de xarxes. Per tant, en lloc que els joves s'hagin d'adaptar a una estructura rígida i formal que els ve imposada en el moment d'integrar-se a l'escola, és possible d'"escollir" un determinat tipus d'informació estructurada del centre sabent com funciona la comunicació informal entre els seus membres. És a dir, aquest tipus d'investigacions apleguen el concepte de "xarxa" com un sistema de base per a la comunicació i la informació estudiantil, perquè d'aquesta forma els fluxos de comunicació que interconnecta els joves formen pautes o patrons de comportament col·lectiu que incideixen en els diferents grups de forma homogènia.

"... En el colegio, de estudios, fue donde mejor estuve. ... porque era donde me daban más confianza... era una confianza bestial con profesores e incluso con el director. Las normas del colegio no eran estrictas... era así muy tranquilo y los profesores muy competentes. ¿actividades extraescolares?... Se hacía un periódico que nos lo hacíamos nosotros para el colegio. Aparte de las noticias que sacábamos de los periódicos y tal, pero sólo relacionadas con jóvenes y a nivel de estudios, escribíamos sobre problemas que había y era un follón... o sea, esto se hacía a nivel extraescolar, después se hacía una revista bastante amplia, de 18 o 20 hojas que se repartía a a todo BUP i DPU, después se hacía una semana polideportiva, y competiciones. Después, eso sí, te informaban mucho si había... no allí pero que había una exposición de cuadros... museos... siempre que fuese gratuito..."

Noia casada. Situació econòmica baixa. 23 anys.

3.10.1. Les relacions amb els companys: la millor eina per créixer

"... els tres anys de FP van ser una bona experiència en quant a relació humana, molt bona, les meves amigues les vaig treure d'allà, la relació amb els professors era estupenda, tot era estupendo, va ser quan jo em vaig obrir i vaig començar a trobar-me a mi mateixa, sempre amb moltes crisis, no? vaig començar a mirar les coses com les volia i quin canvi vull agafar. Després em vaig trobar que la gent de l'Institut quan vaig començar BUP era d'aquella que la punxaves i no li treies sang, que no es preocupava pels problemes de cada dia, ni de la feina, ni de res, tot els hi relliscava moltíssim, ho estava acostumada a estar en una escola que almenys les meves amistats tothom tenia una inquietud i un interès, sempre m'he preocupat per les coses, no?, i ací a l'Institut hi havia una fredor..."

Noia en atur. 20 anys.

"... a l'Escola del Treball hi vaig entrar als 14 anys, hi vaig estar un any i mig, perquè a casa em van treure perquè anés a treballar. Allà la relació em va vindre tot gran no?, perquè jo estava acostumat a una classe amb 60 nens i un mestre i la fusta, no? Allà em va servir molt perquè jo em donés compte de com tindria de començar a ser l'educació... vull dir que els professors et respecten a tu i tu els respectes a ells, no? pots parlar amb aquesta persona igual dintre de la classe que a fora, ja era un tracte més estret entre professor i alumne, no sé, millor.

Em va sabiquer greu que em treïssin dient que perdíem el temps fent política, per anar a treballar en un taller, amb una jornada de 8 hores, que aleshores passi-ho bé a l'escola del Treball, perquè jo tenia 16 anys i estic cert que si jo hagués tornat, hagués tardat menys temps en donar-me compte de què és el que volia fer..."

Home en atur. 24 anys.

És a dir, la xarxa que s'estableix en un centre escolar, per la seva pròpia dinàmica proporciona independència i satisfacció als alumnes. La independència l'entendem com a llibertat de totes les restriccions que s'imposen sobre una acció determinada. Aquesta independència està influïda per la facilitat amb què hom té accés a la informació, pels factors de la situació, per les accions dels altres companys del grup i per la percepció que el jove té de cada situació. Per tant, la independència està lligada amb la satisfacció i amb l'eficàcia de la relació amb els companys. Això ho trobem, sobretot, a les activitats extràescolars, on les xarxes són principalment descentralitzades i permeten una alta independència als seus membres, de forma que contribueixen més a la seva satisfacció. És natural,

doncs, que en les xarxes descentralitzades de comunicació es creï una completa connectivitat (comcon) que transforma en una situació natural la consecució de determinats objectius extraescolars pels quals es necessita una divisió del-treball entre els participants.

és a dir, el caràcter relacional del sistema educacional a l'escola proporciona estabilitat als joves, sabent que no depèn de les seves dots personals, sinó de l'acció del conjunt dels companys.

3.10.2. La Universitat. Pont i apart

"és horrorós... és horrorós, jo ja acabo i el meu germà que té 17 anys, l'any vinent farà CCU i tu li dius: bé i quan acabis, què faràs?, oh! què faràs? és que no ho sé, perquè... i quines carreres hi ha... és a dir, hi ha una manca total d'informació, t'ensenyen una sèrie de coses que per culturata general estan bé, és molt maco saber que el riu Ebre és molt llarg i coses d'aquestes, però no ens serveixen per a res, no et donen ni una informació humana ni una formació política, és a dir, que no surten preparats per a la societat, no entenen res de les coses que a aquest país... a la universitat, això és el colmo. Jo acabaré aquest any la carrera i és que realment no t'ensenyen res a les universitats. Haurien d'estar muntades d'una altra manera, hauria d'haver un sistema en el que participés l'alumnat, i en universitats com la facultat d'econòmiques que participés l'empresari i l'administració pública on es digués quin tipus de llicenciats fan falta, i què ha de saber la gent per a poder entrar en una empresa, o altres coses,... o el govern socialista ha pres moltes mesures i està molt de moda que el ministeri d'economia i hisenda, amb el ministre Boyer, que fa moltes coses, deixem de banda que estiguin ben fetes o mal fetes, que això és qüestió d'opinions, però no es toquen, ... si a la facultat d'econòmiques no es parlen d'aquestes coses, no s'analitzen, ... on s'analitzen? ... doncs és bastant absurd, és francament horrorós.

"Jo penso que sí, si al nivell de facultats hi hagués la gent més única, i la gent realment es proposés bellugar les coses, se'n podrien bellugar moltes. Aquest any a cinquè, el grup de matí s'ha bellugat contra dos professors, i bé, la facultat ha tremolat, i total el que es va fer va ser posar dos papers enganxats dient com donaven les classes i com eren, i la manca de preparació increïble que tenien i els cients de la facultat han tremolat, però no s'ha fet res. Realment si s'iniciessin accions jo crec que podrien canviar-se moltes coses. Penso que des de dalt no es veu, i la gent quan està a dalt, casotuma a estar lluny des de baix estàs molt més a prop ... el que passa és que hi ha un problema, i és que la gent que té temps és perquè no es dedica a estudiar de ple... i bé, passen... i la que ho veu és perquè estudia de ple i no té temps per dedicar-se a fer aquest tipus de política, el problema és una mica aquest".

Noi d'una empresa mitjana.
Qualificat. 24 anys

"però clar, a la facultat et veus desenganyat, perquè les coses no funcionen com haurien de funcionar, perquè en una classe de més de 150 persones no es pot fer pràcticament res."

"... perquè a classe no trobes l'estímul del professor, hi ha professors que donen la classe perquè no tenen res més a fer, i aleshores això..."

Noia que treballa i estudia 20 anys.

és a dir, com veiem que hi ha un component reactiu en els joves de la Universitat per la qual estan descontents amb l'estat de coses actual. Però ells no volen ser els personatges del canvi, estan contínuament referint-se a d'altres situacions anteriors, quan no existien determinats problemes. Enfront de les crisis es limiten a accions correctores. No poden planificar el futur.

En canvi, el component determinant per part del professorat, tal com hem pogut constatar, és l'inactiu. És a dir, tenen la sensació que s'obra "sobre" ells, per "ells", però sense "ells". Mantenen normes de grup que són autoconservadores (14). Per què? perquè les il·lusions ja han passat, estan satisfets amb la situació en què viuen, busquen la supervivència i l'estabilitat com a valors màxims. Els canvis són il·lusions i superficialitats, això sempre que siguin reals. Quan es presenta una crisi, es gestiona la seva solució. Però no es planteja la planificació. En lloc d'ordenar els mitjans per a assolir determinats objectius i finalitats ajusten aquests als seus propis medis. Resultat: prefereixen els criteris de factibilitat i disponibilitat per damunt d'altres consideracions.

3.11. Treball. Com t'ho fas?

"sí, vaig anar a l'oficina d'atur i em vaig apuntar no?, finalment per her o per bé vaig estar dos mesos sense anar-hi, i clar, va representar que em donava de baixa, i aleshores vaig estar un any sense anar-hi i ara, darrerament aquest hivern em vaig tornar a apuntar i em van donar aquest treball. No he agafat mai un diari per trobar feina".

Noia que treballa en el
Pla d'Ocupació Juvenil.
20 anys.

"els mitjans que utilitzo... són el vindre ací a l'Ajuntament a veure si hi ha convocatòria per alguna cosa, i a la Generalitat perquè és que al diari... ja he comprat tantes vegades la Vanguardia i he provat tantes vegades els anuncis... i és tot el mateix. Anar a vendre, si hi ha algun que sí que val la pena, llavors demanen el oro i el moro, estudis de nivell... tants anys d'experiència i no sé..."

"a l'empleo comunitari, no m'han cridat mai, i això que fa molt de temps que estic apuntat a l'INEM, des de novembre de 1981,... mitjançant unes persones vaig poder parlar amb la directora de l'INEM d'allà i li vaig preguntar que si jo fa tres anys que estic apuntat, com es que no m'havien enviat cap carta ni res, no? i em va donar l'excusa que ni havia gent pitjor..."

"a través dels amics sí que m'acostumen a dir, si saben d'algo, m'ho diuen, sí en això estic molt content".

Noi aturat, que ja havia
treballat abans d'anar a
la mili. 24 anys.

"... yo he tenido muchos trabajillos, pues al comienzo por una amiga de mi madre, que le preguntó, luego amigos de mi familia, y así"

"que cómo me entero, pues no sé, hubo una vez que tenía 8 trabajos a la vez, pero claro, eran cosas de dar clases particulares, i a una oficina alguna mañana, podía combinarlo, lo otro eran fines de semana, para enterarme supongo que es un poco de suerte y un poco voy dejando por ahí dicho, oye, si necesitas algo, estoy sin trabajo, o quieres que te ayude?, generalmente son amigos o conocidos. O sea, eso de llamarme de la Oficina de Empleo no, estuve dos años apuntado y no me han llamado, al final me di de baja. Ahora no miro el periódico tampoco, hubo una temporada que sí, que buscaba trabajo y miraba la Vanguardia

dia, cosas para vender, pero le cogí manía porque iba a sitios y resultaba que tenía que hacerle pasar por deficiente, con un trabajo de 25.000 ptas al mes, muy indirectamente se dijeron que esto es para que se crean que la estancia es vuestra, la dejáis y es la voluntad",

Noi de 16 anys. Estudiant.

Com a conclusió el més efectiu per a un jove que busca feina estable (no diem fixa) i digna seria que comptés amb un bon sistema d'informació i orientació, no únicament sobre les possibilitats reals del mercat de treball, sinó també, -tal com hem pogut veure que ells mateixos expressen- de la capacitat del sistema educatiu perquè en un lapsus de temps curt i amb garanties els pugui oferir una preparació nova per tot allò que és necessari. I tornem a insistir: la capacitat de planificació per poder projectar avui allò que ens pot passar demà.

Respecte a les fonts d'informació més adients, malgrat que són nombroses i diverses per cada jove entrevistat, podem observar una tendència a rebutjar aquells mitjans d'informació (premsa) que són més a l'abast de tothom, degut al seu alt índex de fracàs; per contra,, les relacions grupals i interpersonals que hom estableix són una font d'informació útil per a la majoria de joves. Ara bé, el jove que viu en un entorn on el problema de l'atur no és tan acusat podrà gaudir de major ajuda per part dels seus grups d'amics que ja estiguin integrats en el món laboral, mentre en els casos i barris on el problema sigui més greu, la solidaritat es restringeix més per la gravetat de cada cas particular.

"Als 16 anys vaig començar a treballar, buscant al diari i anant d'una banda a l'altra i coses d'aquestes, i al cap de 5 o 6 mesos així, vaig trobar la feina de l'Hospital i a partir d'aquell moment, ja vaig treballar 4 anys seguits allà.

Les primeres feines que vaig trobar al diari eren vendre calendaris, productes per netejar planxes i conyes d'aquestes, no estava assegurat ni res, ni contractat, res, un desastre. Lo de l'hospital ho vaig trobar per amics que tinc allà dintre. Jo sabia que m'agradava la medicina i tal i vaig començar de "niño de los recacos", a portar sang d'un lloc a l'altre. Em pagaven una misèria, em pagaven per viatge, no estava contractat, tampoc. Després d'aquesta feina vaig fer de tot per l'hospital, de telefonista, d'instrumentista al quiròfon, quan vaig començar a estudiar, vaig fer de radiòleg al principi...

a vegades arava fent de tot perquè així en treia més pèlles, no? Totes les feines me les pagaven així, en funció del que feia. A l'hospital era com si fos de la família, coneixia molta gent, coneixia el director, a tothom, tots eren evangelics".

Després d'aquesta feina vaig estar molt de temps penjat, i sense fer ni cap, i fa cosa d'un any vaig començar a treballar a l'administració pública i enganxant contractes curts, un carrera l'altre. D'aquesta feina me'n vaig enterar per un amic, que sabia que anaven a fer aquest tipus d'estudi sociològic sobre els aturats i em va dir que m'hi presentés i ho vaig fer a l'últim dia i al migdia, tot va estar rodat i vaig i de 800 i pico de persones que hi havia, ens van agafar 300 i em van agafar a mi. No crec que fos gràcies al conegut, perquè vam fer la prova tots igual, i mira i va funcionar així".

"Aquí sí que tinc contracte. Tots els que tenen contracte són així, i és que actualment agafar un contracte indefinit és com una cosa molt difícil, no?, per la situació que hi ha, però per lo menys durant tot aquest any he anat treballant. Dels 12 mesos n'he treballat tres."

- I després d'aquesta feina, en tens prevista alguna altra?

"Jo estic tranquil, solament et dic que he conegut a molta gent, que coneixo molts més rotllos dels que coneixia i tinc molta més informació i, aleshores, evidentment, al tenir més informació, tens més possibilitats d'accedir a una feina, d'enterar-te de coses..., jo crec que si els polítics es posessin d'acord, obririen feina apart de lo que evidentment no passa perquè no ens falti informació, jo ho he trobat molt a faltar això, la que ens van donar va ser molt poca".

"Moi treballador. Situació econòmica mitja. 24 anys.

"El trabajo no lo veo nada claro. Primero hace falta que acabe los estudios y luego hay cantidad de parados. Además, a mí me gusta la astronomía y también lo veo difícil como por ejemplo, sitios de investigación y así tampoco hay muchos aquí, lo veo difícil".

Com veiem pel tipus de respostes anteriors, els joves no tenen cap confiança en els treballs que s'ofereixen per la premsa, i tampoc no hi ha confiança de trobar feina mitjançant les borses de treball a les escoles, universitats, revistes, etc. per què?

Segons el que hem pogut constatar a les entrevistes en profunditat, els arguments que aporten els oferents no resulten convin-

cents, la font mateixa té poca credibilitat, ja sigui per experiències anteriors, ja sigui per la connexió anímica que s'estableix cap a un rector "del gran públic", etc. El fet real és que el mateix rector distorsiona la informació, hi ha una metòdica desfiguració de la realitat d'aquests treballs per tal que la mateixa "canti" a l'ò que se suposa que la persona que ho llegeix espera, de manera que es produeix l'efecte contrari. (15).

Els joves consideren de més alta fiabilitat i de més bon resultat aquelles feines que els arriben mitjançant persones conegudes o amics. Les raons, apart de les derivades del tipus de relació existent entre emissor i receptor en aquests casos, hem de buscar-les en la possibilitat de contrarrestar la informació que té el receptor o en la possibilitat que té el receptor d'oferir alternatives a les que hom li presenta, és a dir, la presa de decisió no ha d'ésser tan ràpida com en el cas de la premsa, i pot avaluar-se el contingut d'allò que hom li presenta amb més extensió.

"No pertanyo als sindicats perquè no funcionen. No, perquè he intentat posar-me en contacte amb ells per lo del Pla d'ocupació i no en sabien res, i això que ells formen part de la taula de contractació, saps? perquè es van fer disparats, i me vist políticament el que vulguis, igual et foten un rotllo de política que dius... quan sap aquest home, quan sap, però tècnicament és un desastre.

- coneixes els drets dels treballadors joves?

No, i no m'agradaria conèixe'ls perquè no canviaria res, home, a lo millor m'entero de que això que m'han fet no m'ho podien fer, per la llei, eh? però m'ho han fet igual i no seguiran fent si volen, perquè no funciona bé la llei, ni la justícia en aquest país, però vull dir que no em treurà el son".

3.12. Temps lliure: una temptativa d'evasió

A una estudiant de Magisteri li hem fet les següents preguntes. (té 19 anys i situació econòmica mitja).

"-¿Tienes muchos amigos?

- Si, bueno, muchos amigos no... cantidad no, lo que pasa es que soy como íntima de todos... toda la gente que conozco es íntima amiga, bueno toda... mucha... 30 o 40. Entre compañeros de clase, de este año, de otros, o gente que he conocido por medio de compañeros de clase, casi toda la gente que conozco es esta, a partir de los estudios y la mayoría son muy amigos.

-¿Sueles salir los días de cada día?

- No, no si voy a clases no salgo. Si salimos pronto sí que vamos a tomar algo, pero como normalmente no es así... no hay tiempo.

- ¿Y los fines de semana y en vacaciones?

- "Hace unos meses que siempre salía con la misma gente, pero últimamente no, voy con gente de donde veraneo, con compañeros de clase, con gente de estudios... ahora no tengo una cosa establecida, lo que pasa es que yendo en grupo no siempre puedes hacer lo que te gustaría, aunque en general me encuentro bien".

- Normalmente, ¿cómo lo hacéis para decidir de ir a un sitio o ir a otro?

- Pues nos reunimos o lo vamos hablando por teléfono, pero si, nos reunimos y lo hablamos.

- Pero ¿os quicáis de mirar, por ejemplo, en el periódico o mirar alguna cosa para ver qué se está haciendo?

- Ya, bueno, según el grupo con quien vaya, hay unos que sí que lo miramos, el periódico, la cartelera, lo que sea, con otros... pues salimos y pasamos por delante de un sitio que nos gusta... y nos detemos".

El resum d'aquests i d'altres relats d'entrevistes en profunditat realitzades a altres joves els podem anomenar "la lògica de la frustració relativa". Com adverteix Runciman (16): "les actituds aspiracions i frustracions depenen molt del marc de referència dintre del qual són concebudes". I per al concepte de frustració relativa fem servir la seva definició: "Un enunciat estricte és difícil. No obstant, podem dir que A està frustrat en relació a X, si (I) no posseix X; si (II) veu un o més joves -en el passat o en el futur- gaudint de X -tant si aquest és un cas real com si no ho és-; (III) si desitja X; i (IV) si considera factible d'assolir X. La consecució de X implica, per suposat, abstenir-se de Y".

Segons reconeix Tuncinan, allò que dificulta la definició és el concepte de factible. No es desitja sinó allò que és factible d'assolir. Per això en el nostre cas, podem observar que és més ben acollida i recollida per a l'acció la informació pròvinent del grup d'amics i fins i tot de l'àmbit "meso" que no pas aquells mitjans (ja sigui de massa o no) que actuen sobre un públic indiscriminat i no diferenciat.

Ara bé, la pregunta es'ns transforma en: per quin mitjà es pot determinar allò que és factible d'allò que no ho és? Les nocions de frustració relativa i grup de referència, des d'un punt de vista sociològic, poden esclarir-se amb l'ajut de models simples de la teoria dels jocs. Aquests patrons senzills suggereixen que l'aparició del fenomen és, almenys en determinades ocasions, producte "natural" d'estructures d'interacció.

Són moltes les preguntes que els joves plantegen entre les línies de les seves respostes, com a mínim desperten l'antiguitat del que ocorre del temps lliure en una gran ciutat com Barcelona. En contestar l'exemple anterior i d'altres que no hem ressenyat ens plantegen: no és veritablement increïble pretendre organitzar el temps lliure? El temps lliure, ha de suposar-se que ha d'afavorir la integració del jove a la ciutat o ha de donar-li la possibilitat d'evadir-se d'ella? A quina finalitat responen les activitats del temps lliure?

Creiem que si hom accepta la idea tan corrent que el jove s'enriqueix per la qualitat i la quantitat d'intercanvis que manté amb l'entorn que l'envolta, cal reconèixer immediatament els límits que hom li imposa per desenvolupar les activitats del temps lliure.

3.13. La regulació dels fluxos informatius: com interessar el desinteressat..

"Y aparte de los sucesos, ¿hay algún otro tipo de noticias que te interese?"

- Bueno, pues si ha pasado algo muy, muy así ¿no?, una noticia de esas que todo el mundo habla, pues lo leo con interés.

El cine me gusta mucho, voy una vez al mes o más veces, si, voy con los amigos. Al teatro sólo he ido con tres o cuatro veces. Me gusta, lo que pasa es que también se está muy informado ¿no? porque, por ejemplo, los cines los anuncian más por la tele, y se habla más a nivel popular, en cambio el teatro se habla menos, y no se anuncian, y entonces es más difícil enterarte, aparte que como hay menos, pues hay menos para elegir, hay temporadas que no hacen nada que te interese luego que es más caro y que para encontrar a alguien que te interese y que pueda ir por dinero, es más difícil.

De la TV veo los telediarios y las películas. Cada día por la noche y mediodía. Últimamente no me informo de la programación, antes sí que la miraba en el periódico, pero ahora no, ni lo compro, posemos la tele y vamos cambiando. A veces oigo que hacen una película buena, pero vamos, las películas las veo siempre ¿no? pero vamos, no me informo mucho".

Volia de 19 anys. Estudiant.
Situació econòmica mitja.

3.14. El laberint cultural de la ciutat, hi participes?

¿Tu dirías que estás informada de la oferta cultural de Barcelona?

"No sé, más o menos, qué sé yo, alguna conferencia o alguna exposición o cosas así sí que me entero, más o menos, pero muy, muy informada no. De estas cosas muchas veces me entero porque ponen carteles en los cristales de las tiendas, los leo si son llamativos y así saltan a la vista".

Noia. 19 anys. Situació econòmica mitja.

"Sí, un poco sí que lo estoy, sobretodo en verano, como además tengo tiempo, ¿no?, pues me entero de más cosas, me suelo enterar a través de la radio, periódicos y todo eso. Voy más bien a cosas de música, a conferencias más bien no y a exposiciones y todo eso, más bien cuando estoy estudiando. Los carteles y anuncios por la calle de publicidad de cosas me fijo y los leo si me llaman la atención; si no, no lo leo y paso de largo".

Noi en atur que estudia mentre busca feina. 19 anys. Situació econòmica mitja-baixa.

"Más o menos, normalmente es una cosa que no me entero, pero más o menos sí. Me informo por el periódico, vienen bastantes cosas de lo que hay y luego, aparte, a veces, compro la Guía del ocio, que lleva bastantes cosas y más o menos por la radio, que también dicen bastante. Bueno y cuando voy al instituto, en el instituto el tema este de las conferencias y exposiciones y todo esto, es un sitio que te informa bastante. A las conferencias, pero no suelo ir mucho, a no ser que el tema me interese bastante ... pero exposiciones, sí me gustan más las exposiciones, las de pintura me interesan bastante, o de escultura, o de cosas que me interesen ya. Entonces también".

Noia que no ha treballat mai i está a l'atur. 18 anys.

¿Por la calle acostumbras a leer los carteles que hay por ahí colgados?

"Según, si voy tranquila y tal, que no tengo nada que hacer, voy simplemente paseando, sí, me fijo en lo que hay, ahora, si voy de prisa, que voy a un sitio determinado, entonces voy a lo mío y no me fijo en nada".

Noia. 15 anys. Estudiant. Situació econòmica mitja-alta.

"Bueno, yo de lo que me puedo enterar es de lo que conen los periódicos, eso sí lo suelo mirar, aparte de eso, no sé qué medios más... bueno sí... los amigos; con ellos sí que solemos estar al tanto de las películas y esto de cine, estados... siempre miramos ¿no? siempre hablamos de lo que ha salido, de lo que hay nuevo, o lo que sea. Luego, la música, los conciertos, y no sé... luego lo de los partidos de deporte, pero de teatro y todo eso, no".

"Bueno, al día, al día, tampoco estoy muy al día, pero normalmente cuando escuchas la radio hay bastante, se es cucha bastante también por la tele, por la tele te lo dan todo, si no estás bien informado es porque tú no quieres".

Noi 17 anys. Treballa en empresa petita.

Pero, ¿te gustaría tener más información sobre cosas para hacer en el tiempo libre?

"Bueno; sí, pero pasa que cuando... el tiempo libre que yo ahora tengo... pues... poco puedes hacer, porque a las ocho y media qué voy hacer, dejar la moto desesperado, ducharme e irme a la cama, ver la tele que a veces me la trago a la fuerza, la tele, es que hay que reconocerlo, hay algunas cosas que están bien, ahora el TV3 es tá bastante bien, pero es que hay cosas..., me meto en la habitación y me pongo a escribir cartas que ahora tengo un amigo que está en la mili, te pones a leer, a escuchar música, que es lo que suelo hacer, y ya el fin de semana, pues llegar al terreno, nadar, estar con mis padres y así... si tengo que hacer algo en la torre, que quieras que no siempre hay algo de faena, luego de vas a la tarde a la disco o al cine, hablas con los amigos, vuélves a Barcelona , en fin, monotonía pura".

Podem interpretar per les respostes obtingudes fins aquí, res pecte a la recepció de l'oferta cultural vers els joves de la ciu tat, que la creació d'interessos depèn fonamentalment de la poten ciació i direcció dels estímuls, de forma que si analitzem correc tament ambdues variables, seran capaços d'obtenir una resposta predictiva de la participació dels joves. Els estímuls adquireixen en aquest marc, un valor predictiu de conducta en correlacionar-se amb conseqüències diferencials de les respostes. Les explicacions

tradicionals d'aquest procés se centren, principalment, en un tipus d'influències inarticulades, on les respostes únicament són condensades en presència de certs senyals, però no en altres contextos. Inubtablement, el valor predictiu dels estímuls s'estableix i es manté, en molts casos, a través de la seva correlació amb determinats efectes que es donin enfront als mateixos estímuls. Valgrat tot, per capacitat simbòlica, els joves poden obtenir aquest tipus d'informació sense necessitat d'efectuar, de fet, les respostes en totes les circumstàncies diferents per descobrir les possibles conseqüències que significa cada estimul

3.15. Sexualitat, una encavinalla personal

Els joves que hem entrevistat manifesten poc interès per la informació sobre el tema, encara que reconeixen que la informació que han rebut ha estat, per a la majoria, dispersa i poc sistematitzada. Comproven, doncs, que existeixen "buits d'informació", però mai no els ha representat problemes importants. En un bon nombre de casos, no arriben tan sols que hagi existit preocupació sobre el tema, sobretot en el cas dels nois entrevistats. I explícitament, en aparença, recusen que els pares no únicament no els han informat, sinó que aquest encara és un tema tabú per parlar-lo obertament en el si de la família, sobretot pel que fa als pares. Aquest darrer aspecte ha estat corroborat pel fet que no hagin estat els pares els qui hagin informat, perquè es prefereix una informació seriosa per part de gent preparada (metges, psicòlegs, etc.) Cal tenir present que a l'escola se'ls ha fet xerrades i cicles informatius que no responen en cap cas a les necessitats dels joves. Allò de què s'informa és sempre el mateix i ja està superat en el moment que s'ofereix.

La frase més repetida: "la experiencia enseña y vas aprendiendo,..." "... es una cosa que tu la vas... y esto al final es que se sabe igual, normalmente por los amigos, sí... por la calle" "... de hecho, yo creo que no hace falta que te expliquen todo por ahí... o sea, yo creo que tu solo te puedes ir enterando de todo".

3.18. Realment... t'assabentes de què passa?

Has tingut alguna vegada algun problema a la teva vida per no haver estat informada?

"... sí, supongo, aunque un problema grave no, supongo que en algunas cosas sí, aunque ahora en concreto no se me ocurre nada..."

Noia 15 anys. Estudiant. Situació econòmica mitja-alta.

"... suposo que sí, com tothom, home clar..."

Noi. 24 anys. Treballador. Situació econòmica mitja.

"... no, problemas no, no, no..."

Noia. 19 anys, Estudiant. Situació econòmica mitja.

"... sí, la manca d'informació és molt important. Sense informació no et pots moure, hi ha moltes coses que potser les hagués fet, o no les hagués fet si hagués estat informada".

Noia. 20 anys. Estudia i treballa. Situació econòmica mitja-baixa.

"Sí, potser més d'un. Per exemple, en la qüestió d'estudis al no saber després de la primària com funcionava la cosa, no sé..."

Noi aturat. 24 anys. situació econòmica baixa.

"... bé, en el tema de la sexualitat, de que hi ha un moment que t'agradaria estar informat i no ho estàs, i després t'has d'informar pel teu compte, més que problemes és el fet de desperdiciar ocasions, i això passa contínuament, contínuament, diàriament, tothom desperdicia ocasions, si sapiguessis coses, ... a vegades, ostres!, coses que després arribes tard, ha no hi hets a temps, t'hauria agradat fer-les i ha no has pogut... d'això infinitat, no? Normalment t'enteres perquè algu s'entera i et truca i et diu escolta! hi ha això i, ostres! m'apunto... està molt bé i sí... se'n desperdicien moltes.

Noi. 24 anys. Treballa.

"Euy! ... tanta cosa orenlana... pero perder oportunitades de cosas de todo tipo, sí, a petadas, a lo mejor ni siquiera te ha enterado, ¿no?, que es lo más malo, porque cuando te enteras y cosas lo ha perdido, pues vale, pero si todavía no te has enterado hoy... yo supongo que sí, que he perdido muchísimas oportunitades, ¿no? de hacer cosas por no estar informada."

Edad. 23 anys. Barada.
En atur. Situació econòmica mitja-baixa.

La informació, com podem veure, és una eina de situació en l'entorn, relativament apreciada pels joves urbans. La manca d'informació provoca pèrdua d'oportunitats, sobretot segons la consideració de joves en una situació econòmica mitja-baixa o mitja-alta, mentre que és insuficientment valorada pels de classe mitja. És, doncs, una variable intervinent i no independent en l'anàlisi de la realitat emesa pels joves. S'accepta la necessitat d'informació en temes que afecten directament la vida quotidiana, però no es prioritza la necessitat d'informació en qüestions de caràcter global.

3.17. Una nació, un ciutadà

"El jove de Barcelona, té informació institucional en aquelles matèries que el poden arribar a afectar?"

"Conoces el Àrea de Joventut?"

"Sí, però antes de enterar a ir allí a la oficina de empleo comunitario no conocía nada de nada, y yo creo que si no hubiese venido tampoco lo conocería, ¿no?, porque en realidad la gente que me rodea a mí todo lo que saben es a través mío, ¿no?, de decirles yo, pues mira, resulta que hacen un viaje y tal y cual... ir allí a mirarlo, ¿no?, sino, no llega la información a ningún sitio".

"¿Sabes qué papel tiene el Parlament?"

"No... ni idea, ni idea, es que nunca me he preocupado yo de enterarme de esto, ¿no?"

"¿Y el Consell de la Joventut?"

"Sí, conozco al Consell, y mira, lo único que sé que hacen es alquilar cosas y llevar un control dels Consells de districte, pero no creo que hagan mucho más".

Noia. 23 anys, en atur, situació econòmica mitja-baixa

"¿Conoces el Àrea de Joventut?"

"Sí, a través de alguna actividad que se hizo, me lo dijo mi madre y vinimos a ver, y cuando he querido hacer algun cursillo y así...".

"¿Sabes cuál es la misión de la Generalitat?"

"No, ni idea, sé que está al servicio de la gente, eso de la misión que tiene... no sé, no sé. Es una ayuda, eso sí. Tiene actividades, es lo único que sé, bueno la Generalitat abarca el campo político, ¿o no?, claro... el Presidente de la Generalitat... no, ni te sé decir..."

"¿Has oído hablar del Consejo de la Juventud?"

"No".

"Y el Parlament, ¿sabes qué funciones tiene?"

"Parlamento... no sé, no sé qué campo, me parece que el Parlamento, bueno, para decirte a voleo que el legislativo, o el judicial, o el político, no sé..."

Noi: 18 anys, treballa en empresa petita. Situació econòmica mitja-baixa.

Un altre jove ens ha contestat les mateixes preguntes:

"Sí, a l'Àrea de Joventut sí que la coneixo. Organitzen concerts... he sentit alguna cosa... me n'he enterat parlant".

"La Generalitat és un autogovern que depèn... o sigui, que té un seixanta i pico per cent d'autonomia sobre l'estat, i llavors, llavors, l'estat li cón aquesta autonomia perquè administra tot el territori que li toca d'acord amb els seus... amb els diners.

"Doncs, el Parlament és on es debaten els projectes que es fan a la Generalitat".

Noi. Treballador en una
marginal.

Les transcripcions i relats presentats fins ara demostrin que per a l'intercanvi de fluxos informatius és important no únicament el nombre de components d'un sistema de comunicació, sinó també al tres criteris igualment determinants: el temps i la duració de l'intercanvi comunicatiu, el nombre d'intercanvis i el grau de relació interpersonal que comporten.

Allò que fonamentalment distingeix la comunicació i l'informació institucional de la pròpiament interpersonal és que se centra en relacions i no en individus. Aquestes relacions es pacten en interaccions i transaccions que poden analitzar-se tipològicament segons la conducta interpersonament dels co-productors, la qual cosa equival a reconèixer el caràcter interpersonal de la comunicació institucional on contínuament existeix un flux i reflux de matèria i energia amb un canvi constant dels valors que creuen les diferents variables en joc.

NOTES AL CAPÍTOL 3

- (1) MERTON, R. Handwörterbuch der Soziologie. Ed. Roegele. Frankfurt, 1931.
- (2) BRUCKNER, Pascal, i FINKELBAUM, Alain. La aventura a la vuelta de la esquina. Ed. Anagrama. Barcelona, 1980.
- (3) BRUCKNER, Pascal i FINKELBAUM, Alain. obra citada.
- (4) CANALS, Josep M. La disseminació d'informació en les grans ciutats. El cas de Barcelona. Ajuntament de Barcelona, 1984.
- (5) GOBERN, Romà. "Ieres Jornades de reciclatge d'informació i documentació". Ajuntament de Barcelona. 1984.
- (6) CAZEMOUVE, Jean. La sociedad de la ubicuidad. Ed. Gustavo Gili Barcelona, 1978.
- (7) MARTIN SERRANO, Manuel. "II Jornades de Centros de Información Juvenil". Puerto de Santa María (Cádiz). 1984.
- (8) GOBERN, Romà. Ponència citada.
- (9) MARTIN SERRANO, Manuel. Ponència citada.
- (10) INFORME McBRIDE. "Mass Media". Council of Europe. Strasbourg. 1978.
- (11) MORASAS, Miguel de, Sociología de la comunicación de masas. Ed. Gustavo Gili. Barcelona, 1984.
- (12) GOBERN, Romà. Ponència citada.
- (13) JACOBSON, E. i SHEASORE, S. "Communication practiques in complex organizations. Journal of Social Issues. 1951.
- (14) VALBUENA, Felicísimo. La comunicación y sus clases. Ed. Edelvives Universidad. (Formación de profesores). 1979.
- (15) ARANGUREN, José Luis. Sociologie de l'information. Ed. Hachette. Paris, 1957.
- (16) FURSTMAN, W. G. Relative Deprivation and social justice, Berkeley. University of California Press. 1976.

Capítol 4:

LA REALITAT OBJECTIVA

4.1. Informació i processos de comunicació en realitats macrosocials

Les societats complexes estan constituïdes, culturalment, per un conjunt dinàmic i jerarquitzat de diverses realitats culturals (que podrien anomenar subcultures), de manera que els patrons culturals socialment dominants no són interpretats i viscuts de la mateixa manera per aquestes diverses subcultures, amb graus de variacions que poden oscil·lar des de "la hiperafirmació d'alguns dels seus components (del sistema central de valors) fins a la reusació extrema de certs elements capitals" com assenyalen Wolfgang/Ferracutti (1). En aquest sentit, les societats complexes funcionen mitjançant un doble procés d'aculturació, derivat de dos estrats socioculturals:

1. La indústria de la consciència, dirigida pels grans mass media, tendents a la creació d'un model de conducta universal, d'una cultura mundial, caracteritzada per la urbano-industrial.
2. Les relacions estructurals dels individus, és a dir, les xarxes socials que determinen els nivells bàsics de comunicació.

En els darrers anys, un dels debats més grans de la sociologia de la comunicació de masses (2) i d'altres disciplines paral·leles, ha estat la determinació de la relació entre ambdós efectes, en el sentit de definir quin és l'impacte real dels mass media i de llurs processos interactuants en els grups primaris. De fet, la consideració dels efectes dels mass media a partir d'una relació directa entre estímul comunicatiu i resposta social, ha estat una posició teòrica deixada de banda en favor d'altres teories que incideixen més en què el procés d'influència dels mass media es defineix millor tenint en compte la posició social dels individus i les normes culturals de comunicació específica dins de la família, entre companys, veïns, amics, etc. En aquest sentit, els mass media subministrarien els materials i les ideologies subjectes de ser transmeses (o, si es vol, susceptibles de manipulació), però, en darrera instància serien els grups els qui corregirien o reforçarien aquests missatges (3), a partir dels seus processos i cadenes d'acció grupals.

Definit així, el nostre estudi ha volgut analitzar com es produeixen aquests processos i, en definitiva, quina és la realitat informativa dels joves de Barcelona. Però, quan parlem de "joves" ens referim a individus d'uns mateixos grups d'edats que pertanyen a realitats socio-culturals diferents. L'organització de la societat actual (anomenem-la "post-industrial") implica la limitació de cada individu en uns cercles concrets que determinen una adscripció categorial de cada jove a un procés cultural concret, amb una limitació (en la qual intervenen elements diversos: classes socials, nivell educacional, ideologia, barri, etc.) que comporta una tendència a la similitud de comportaments entre els individus relacionats o, el que és el mateix, el fet que la comunicació, la circulació de la informació influeix també en el sistema social. O, encara més, les opinions, el sistema de valors i coneixements d'un individu són, en gran mesura, el resultat del grup al qual pertanyen.

En una realitat macrosocial com Barcelona no podem, doncs, referir-nos ni a una "cultura juvenil" ni a una determinada situació informativa dels seus habitants juvenils. És per això que s'imposa una anàlisi més de percepció i avaluació crítica qualitativa, més que definir uns patrons quantitius de tall generalitzable, constatació que implica una necessitat de reconceptualització i assumpció d'aquesta diversificació, a un nivell macrosocial i microsocioal.

4.2. Processos d'aculturació i transmissió de la informació

4.2.1. Abans de res, ens cal definir què entenem per informació

A l'enquesta general sobre informació que hem desenvolupat en aquest estudi (5), hi inclouem un test d'informació que pretenia conèixer el grau d'informació dels joves barcelonins. Aquest Test ha inclòs diverses preguntes relacionades amb fets d'actualitat del que fa als esports, a la música, al temps lliure, al treball, a l'associacionisme juvenil, a la política internacional, a la política catalana, a la sexualitat, etc. Les respostes al test ens donen una mitjana de 5'24 respostes correctes sobre 10 (6), amb nombroses variables en referència a l'edat, al nivell d'estudis, al sexe i a l'ocupació.

Tanmateix, aquest índex -que ens permet una situació d'aproximació a la realitat- cal utilitzar-lo amb molta cura. Després hi incidirem més. Però tanmateix, la pregunta estava redactada amb unes connotacions prèvies per part nostra sobre què enteníem per "informació". No és un "pecat" o una "ferrada científica" el fet d'adoptar aquesta consideració, perquè, conscientment, tots entenem informació d'una manera o altra ben diversa. La informació esdevé un procés cultural i, com tot procés cultural, és susceptible de ser interpretat en funció de la realitat cultural col·lectiva que l'utilitzi. Allò que per a uns joves pot ser una necessitat informativa, pot resultar poc útil per a altres. I, en certa manera, el fet de definir uns individus com a millor o pitjor informats té un cert regust d'aristocratism que es defineix a partir de la cultura elitista.

Per això, potser ens caldria especificar millor el terme "informació" a partir de la realitat i les eines que un individu tindrà per a l'aprehensió crítica de la pròpia realitat. Com que la nostra societat és pluricultural, ens cal partir d'uns nivells d'anàlisi que considerin la capacitació psicològica, socioeconòmica i cultural d'un individu per enfrontar-se al seu medi i actuar-hi plenament integrat. Per això, la informació esdevindrà sinònim d'eines o elements culturals que permetin al jove -en aquest cas- adoptar una situació participativa en la nostra/seva societat.